

La contractació pública de l'Ajuntament de Barcelona, una anàlisi de responsabilitat extraterritorial, vulneració dels drets humans i del medi ambient al Sud global

Febrer de 2020

Ajuntament
de Barcelona

Informe encarregat per:

Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional en el marc de la línia de treball en Coherència de Polítiques Públiques amb impacte exterior.

Versió presentada: Juny del 2019

Autores: Mónica Vargas i Lina María González

Les opinions expressades en el present informe són responsabilitat de les autores i no es corresponen necessàriament amb l'opinió de l'Ajuntament de Barcelona.

Índex

Introducció.....	5
Objectius i estructura de l'informe.....	6
Agraïments	7
1. Antecedents.....	8
1.1. Desafiaments de la responsabilitat extraterritorial de les empreses en el respecte dels drets humans	8
1.2. El camí cap a les normes vinculants	11
2. Marc jurídic actual en l'àmbit de la contractació pública: oportunitats i limitacions	14
2.1. Responsabilitat empresarial	15
2.1.1. Limitacions	15
2.1.2. Oportunitats	16
2.2. Cadenes de subministrament	21
2.2.1. Limitacions	21
2.2.2. Oportunitats	21
3. Exemples de polítiques i pràctiques de contractació pública socialment i ambientalment responsable	30
3.1. Subministrament d'energia a l'Ajuntament de Madrid	30
3.2. El codi de conducta dels proveïdors de l'Ajuntament de Loures (Portugal).....	31
3.3. La comuna belga de Molenbeek-Saint-Jean	33
3.4. Ajuntament de Kolding (Dinamarca)	34
3.5. El model suec de contractació pública socialment i ambientalment responsable	36
3.6. El model noruec de contractació pública socialment i ambientalment responsable	39
3.7. Contractació pública al Regne Unit.....	41
3.7.1. Requeriments més rellevants	41
3.7.2. Avenços en el debat sobre l'aplicació de la Modern Slavery Act	43
4. Contractació pública a Barcelona	46
4.1. Mecanismes desplegats.....	46
4.2. Proveïdors de l'Ajuntament de Barcelona vinculats amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient.....	50
4.2.1 Contractes executats el 2017	50
4.2.2. Contractes adjudicats el 2017	51
5. Conclusions.....	59

6. Recomanacions	61
6.1. Recomanacions generals	61
6.1.1. Enfocament i mecanismes d'acció	61
6.1.2. Aspectes estructurals que cal millorar en els processos de contractació	65
6.2. Recomanacions específiques per a l'Ajuntament de Barcelona	67
Annex I. Metodologia de l'estudi.....	70
Annex II. Exemples d'altres administracions públiques locals i internacionals	73
Annex III. Anàlisi de productes de risc, plans de prevenció per àrees, desplegats per les autoritats locals a Suècia	74
Annex IV. Anàlisi de productes d'alt risc importats per Noruega, elaborat pel Departament de Compra Pública de l'Agència per a la Gestió Pública i l'E-govern (DIFI)	83
Annex V. Síntesi de les instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat vigents a Barcelona....	91
Annex VI. Empreses contractades el 2017 que han estat vinculades a la vulneració dels drets humans i del medi ambient	103
Annex VII. Llistats de contractes adjudicats i per adjudicar	104
Annex VIII. Recomanacions per a cada fase de contractació (complementàries al capítol 6)	105
Annex IX. Xarxes on l'Ajuntament participa o seria útil i eficient participar.....	111
Bibliografia consultada	112
Documents de l'Ajuntament de Barcelona	112
Normatives, documents d'altres autoritats de Catalunya, l'Estat espanyol i Europa i àmbit internacional.....	113
Informes sobre contractació pública a l'Estat espanyol i a altres països europeus elaborat per personal expert, centres de recerca i organitzacions socials	116
Monografies, informes i documents sobre vulneració dels drets humans o del medi ambient per part de les empreses transnacionals.....	118
Altres publicacions	120

Introducció

Tal com és el cas de la majoria de grans ciutats, la ciutat de Barcelona s'insereix en una estructura d'interdependències estretament integrades en l'economia global. Així, reproduïx fluxos que configuren centres i perifèries, els quals generen desigualtats i impacten en la sostenibilitat dels ecosistemes. Des de fa diversos anys, es tracta d'una realitat que ha estat denunciada de manera sostinguda per les organitzacions no governamentals per al desenvolupament (ONGD) agrupades sota Lafede.cat, tant pel que fa a l'economia de la ciutat com a la de Catalunya i la de l'Estat espanyol.¹

En els últims anys, l'Ajuntament ha realitzat avenços conseqüents en el reconeixement de la responsabilitat extraterritorial del metabolisme social de la ciutat, en particular com afecta els països del Sud global. De manera innovadora en l'àmbit europeu, aquest ha estat, de fet, un dels punts de partida del Pla director de cooperació per a la justícia global 2018-2021, dissenyat des d'una visió cosmopolita dels drets humans i el compromís amb la sostenibilitat dels ecosistemes del planeta. Els seus quatre eixos prioritaris —la justícia econòmica, la justícia ambiental, la justícia de gènere i el dret a la migració i al refugi— pretenen aconseguir una cooperació de “banda ampla”, de manera que es proposa incloure, entre altres elements, l'impuls de la **coherència de polítiques** “en el conjunt de l'actuació municipal pel que fa a la seva acció exterior, ja sigui amb polítiques proactives o amb polítiques domèstiques que tenen conseqüències extraterritorials”. Per a això, el Pla afirma que “és necessari avançar en la creació d'espais de coordinació en el si de l'Ajuntament, així com fomentar la informació i l'apropiació dels eixos definidors d'aquesta política entre les diferents regidories” (Ajuntament de Barcelona 2018a, 26).

Una àrea important des d'on es pot avançar en la coherència de polítiques és en la **contractació pública**. En aquest sentit, a l'efecte de la incidència que han tingut sobre la legislació europea actual, cal recordar que tant els Principis rectors de les Nacions Unides sobre empreses i drets humans² com l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible reconeixen aquest àmbit com un espai des d'on es pot promoure una producció i un consum sostenibles.³ En el pla europeu, la recent reforma de la legislació sobre la contractació pública ha

¹ Vegeu, per exemple: Pou i Llistar (2008), Llistar i Jurado (2009), Lafede.cat (2019) i ODHE (2017 i 2018), entre d'altres.

² El Pacte mundial de les Nacions Unides promou el desplegament de deu principis per promoure la responsabilitat social empresarial en les àrees de drets humans i empresa, normes laborals, medi ambient, lluita contra la corrupció, i estratègia de negoci de les empreses. Es tracta d'una iniciativa voluntària atès que les mesures de control i sanció que emergeixen del compromís de les empreses adherides al pacte no formen part de l'esfera jurídica. A partir d'aquest marc, es van establir al 2011 els Principis rectors sobre empreses i drets humans, aprovats per unanimitat pel Consell de Drets Humans de les Nacions Unides (ONU). Des de l'òptica d'aquests principis, els estats incompleixen les seves obligacions internacionals si no adopten les mesures necessàries per prevenir, investigar, sancionar i reparar els abusos comesos pels agents privats (Tornos 2017, 12-14). Cal destacar en particular que el principi rector 5 determina que els estats, en contractar els serveis de les empreses, han de supervisar el compliment de les seves obligacions internacionals pel que fa als drets humans. I el principi rector 6 estipula que els estats tenen la possibilitat de promoure el respecte dels drets humans per part de les empreses en els termes de contractació (ONU 2011).

³ Vegeu, per exemple, l'objectiu 12.7 dels ODS (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/sustainable-consumption-production/>)

incrementat l'abast que pot tenir aquest àmbit com un instrument d'estratègia política (Ajuntament de Barcelona 2017c, 8).

Tal com es veurà més endavant, Barcelona està considerada pionera en aquest àmbit, no només per les polítiques que ha aprovat mitjançant decrets d'alcaldia, acompanyats de guies i instruccions específiques, sinó també pels esforços desplegats per treballar en xarxa amb altres autoritats locals en l'àmbit estatal i internacional, i per participar en espais multisectorials, on destaca la presència d'organitzacions de la societat civil.

Només al 2017, el grup municipal (incloent-hi l'Ajuntament i tots els ens municipals) va registrar una despesa de 1.265 milions d'euros en concepte de contractació pública, en un nombre total de 54.192 contractes (Ajuntament de Barcelona 2018d, 8). Per tant, tot avenç en l'aplicació de la coherència de polítiques en aquest espai pot tenir repercussions considerables, i constituir un mecanisme per influir en les condicions de comerç i la conducta mateixa de les empreses, els subcontractistes i els proveïdors en les cadenes de subministrament.

Objectius i estructura de l'informe

L'objectiu principal d'aquest informe és **contribuir a les iniciatives que ja està desplegant l'Ajuntament per avançar en la coherència de polítiques en el sector de la contractació pública**. Per a això, es van definir els objectius específics que es detallen en la taula següent. A més, cal destacar que l'informe s'inicia amb una reflexió sobre els desafiaments de la responsabilitat extraterritorial de les empreses en termes del respecte dels drets humans i el medi ambient, així com sobre les oportunitats que s'obren actualment en el pla internacional.

Objectius específics ⁴	Secció de l'informe on es presenten els resultats
OE1. Anàlisi de les possibilitats que ofereix la legislació europea, estatal i autonòmica en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable.	Capítol 2.
OE2. Estudi d'exemples d'altres administracions públiques locals i internacionals.	Capítol 3 i annexos II, III i IV.
OE3. Anàlisi dels mecanismes desplegats actualment per l'Ajuntament de Barcelona en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable.	Capítol 4, apartat 4.1, annex V.
OE4. Mapatge i detecció de les empreses que proveeixen serveis a l'Ajuntament de Barcelona mitjançant la contractació pública vigent actualment i l'actuació de les quals en països del Sud global o en la	Capítol 4, apartat 4.2, annex VI.

⁴ La metodologia detallada es pot consultar a l'annex I.

seva cadena de subministrament vulnera els drets humans i el medi ambient, incomplint els tractats internacionals, altres lleis locals, nacionals i internacionals sobre drets humans, laborals i del medi ambient.	
OE5. Revisió dels contractes previstos per al 2019.	Annex VII.
OE6. Elaboració de propostes de mecanismes per adequar la contractació pública als principis de respecte dels drets humans i del medi ambient, millorant procediments i garantint les capacitats per assegurar més coherència entre les polítiques de l'Ajuntament de Barcelona.	Capítol 6.

Agraïments

L'elaboració d'aquest informe no hauria estat possible sense la col·laboració d'Enric Pons i Alfons Pérez pel que fa al treball sobre les bases de dades d'empreses i de contractació pública. A més, agraïm a l'equip coordinador de l'Atlas de Justícia Ambiental de l'Institut de Ciència i Tecnologia de la UAB (EJAtlas), de NOVACT, de GEOCOMUNES i OMAL, que van posar amablement a disposició les seves bases de dades sobre la vulneració dels drets humans i del medi ambient per les empreses, així com a SETEM, NOVACT i ODHE, que van compartir la seva extensa experiència en l'àmbit de la contractació pública. La Direcció de Coordinació de Contractació Administrativa de l'Ajuntament de Barcelona i la Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional van proporcionar informació i orientació imprescindibles per a la realització d'aquest treball.

1. Antecedents

1.1. Desafiaments de la responsabilitat extraterritorial de les empreses en el respecte dels drets humans

En una gran majoria de països, la legislació reconeix el deure per part dels estats de protegir el conjunt dels drets vigents en la Declaració Universal dels Drets Humans i en les convencions internacionals i regionals. Aquest deure concerneix totes les autoritats públiques i implica que prenguin mesures per protegir les persones dels abusos comesos tant pels estats com per les empreses, entre d'altres. A més dels principis rectors i dels ODS indicats anteriorment, s'obren finestres d'oportunitat per a l'exercici d'aquest deure des de la contractació pública, a partir de la Convenció europea sobre drets humans, de la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans, i de la mateixa legislació europea (Methven O'Brien 2015). Així mateix, l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa, mitjançant les directrius model sobre mesures governamentals per prevenir el tràfic de persones amb finalitats d'explotació laboral en les cadenes de subministrament i altres projectes pilot, avança en aquesta línia (OSCE 2018).

No obstant això, en un estudi sobre compra pública en vint jurisdiccions de països europeus, els Estats Units, Sud-àfrica i Nova Zelanda, l'International Learning Lab on Public Procurement and Human Rights (ILL 2016) conclou que, de manera general, **els estats no estan complint plenament amb aquest requeriment**. Una de les raons radica en el fet que, en les legislacions examinades, no hi ha referències específiques perquè els estats puguin actuar de manera efectiva. D'altra banda, en les escasses jurisdiccions on estan vigents normes o polítiques que es refereixen específicament als drets humans, l'enfocament es limita a algunes categories de drets (com ara el treball infantil o el tràfic de persones), a determinats instruments (com les principals convencions de l'OIT) i a alguns operadors (les empreses contractades directament, les subcontractistes principals, etcètera).

Un altre element important aportat per l'ILL és la falta d'eines destinades a orientar les autoritats perquè puguin minimitzar els impactes sobre els drets humans en les cadenes de subministrament. A la falta de formació de les persones que treballen en l'Administració pública, s'hi afegeix el temor d'enfrontar litigis amb les empreses. De manera que, fins i tot si les eines hi són, tendeix a desplegar-se de manera limitada. Així mateix, en cap dels casos analitzats per ILL s'evidencia la supervisió sistemàtica i integral de l'acompliment dels contractes públics pel que fa als drets humans, malgrat que alguns òrgans de contractació incloguin clàusules socials en els contractes. Finalment, no s'identifica cap mecanisme de reparació per a les persones impactades per abusos en les cadenes de subministrament (ILL 2016, 12). Aquest element és particularment rellevant a causa de la vulnerabilitat de les persones i comunitats afectades al Sud global, que dificulta que puguin accedir a la justícia, sobretot quan els responsables són actors com les empreses transnacionals (vegeu el requadre).

Empreses transnacionals i cadenes de subministrament

Per empresa transnacional (ETN), s'entén “una entitat econòmica que realitza activitats en més d'un país o un grup d'entitats econòmiques que realitzen activitats en dos o més països, sigui quina sigui la forma jurídica que adopti, tant al seu propi país com al país de l'activitat, i tant si se la considera de manera individual o col·lectiva”.⁵

Les empreses transnacionals no poden ser desvinculades de la seva cadena de subministrament, és a dir, el conjunt d'“empreses diferents de l'ETN que contribueixen al funcionament de l'ETN —proveint materials, serveis i fons per a la producció de béns o serveis als consumidors finals”. En la cadena s'inclouen també “els contractistes, subcontractistes, o proveïdors amb qui l'empresa matriu o les empreses que controla hagin establert una relació comercial. L'ETN pot, depenent de les circumstàncies, tenir influència sobre una cadena de subministrament”.⁶

En una recerca sobre el compliment dels drets humans per part de les **101 empreses més grans que operen en sectors de risc** com la indústria tèxtil, l'agronegoci i les indústries extractives, l'equip del Corporate Human Rights Benchmark (CHRB 2018) va concloure que **el grau d'incompliment dels Principis rectors de les Nacions Unides era preocupantment generalitzat**, amb algunes excepcions.

La majoria de les empreses estudiades va expressar que considerava aquests aspectes com a “massa difícils” de complir, i el 40% no va poder demostrar l'aplicació de mesures de diligència deguda sobre els drets humans. En particular, es va observar que pràcticament cap de les empreses podia demostrar que complia amb el compromís de pagament de salaris dignes en les seves operacions i cadenes de subministrament. Per il·lustrar la importància d'aquest punt, cal recordar que, **globalment, el sector privat és responsable del 40% dels casos de formes d'esclavitud moderna**, que al 2018 van afectar 40,3 milions de persones (Sancroft 2018, 4)⁷.

L'estudi de CHRB va revelar també que en el 70% dels casos estudiats, les transnacionals del sector de la confecció i l'agricultura **no disposaven de cap mesura que assegurés el respecte dels drets de les dones**, ni en les seves operacions, ni en les dels seus proveïdors. D'altra banda, menys del 10% de les empreses tenien alguna política de protecció de les persones defensores dels drets humans, i el 50% de les empreses del sector tèxtil i de l'agronegoci incomplien els seus compromisos amb la prevenció del treball infantil en les cadenes de subministrament. Pel que fa a **l'accés a mecanismes de reparació** a què es refereix el tercer pilar dels Principis rectors de l'ONU, la recerca va concloure que un terç de les demandes que afectaven les transnacionals avaluades no havien estat tractades, i que menys de la meitat de les denúncies per vulneració greu dels drets humans havien tingut com a resultat l'obertura d'un procés de diàleg. Entre les 100 denúncies avaluades per CHRB, només un 3% van desembocar en processos de reparació satisfactoris per a les persones afectades.

⁵ Definició establerta per la Subcomissió de la Promoció i la Protecció dels Drets Humans al 2003, citada per CETIM (2016, 102).

⁶ Definició establerta al Tractat sobre empreses transnacionals i les seves cadenes de subministrament respecte als drets humans elaborat per la Campanya Global (2017, 9).

⁷ Es considera esclavitud moderna les formes d'esclavitud, servitud i treball forçós, així com el tràfic d'éssers humans. Un exemple de treball forçós consisteix a obligar per la força o sota amenaça d'alguna forma de càstig un ésser humà a treballar (Sancroft 2018, 7). **A l'enllaç següent es recullen recerques fetes en els últims set anys sobre casos de vulneració dels drets laborals en les cadenes de subministrament de diferents sectors**, recopilats pel Departament d'Estat nord-americà, Verité, Made in a Free World i The Aspen Institute: <https://www.responsible sourcingtool.org/resources/casestudies>.

Crida l'atenció que CHRB destaquï **la italiana ENI i la brasilera Vale** entre les cinc empreses que constitueixen una excepció en el panorama exposat anteriorment, per haver evidenciat esforços per millorar el compliment dels drets humans i augmentar el grau de transparència. La primera ha estat denunciada per danys causats al medi ambient en el marc de les seves operacions petrolíferes a diversos països,⁸ i actualment està sent investigada (conjuntament amb Shell) per la fiscalia italiana per un cas de corrupció a Nigèria de prop de 1.000 milions d'euros.⁹ Pel que fa a Vale, va ser condemnada per la justícia brasilera pel desastre ambiental més gran del país al 2015, en el cas del trencament d'una resclosa de residus tòxics al municipi de Mariana que va contaminar greument el riu Doce.¹⁰ Al gener de 2019, el trencament d'un altre embassament de deixalles mineres de l'empresa, aquesta vegada a la localitat de Brumadinho, va causar la mort de més de 300 persones i l'evacuació de 24.000 habitants. En tots dos casos, les comunitats afectades per Vale, agrupades en el Moviment d'Afectats per les Rescloses del Brasil (MAB), continuen denunciant les dificultats per accedir a la justícia i l'absència de reparacions justes.¹¹

Lluny de ser casos aïllats, els dos exemples abans citats reflecteixen els **desafiaments que existeixen actualment en la responsabilitat extraterritorial de les empreses**, malgrat que el segon pilar dels principis rectoros es refereixi al seu deure de respectar els drets humans. Fins i tot en casos paradigmàtics com el de les operacions de Chevron a l'Equador, considerat com un dels desastres ambientals més grans que han afectat l'Amazònia, quan s'ha aconseguit, després de 25 anys de procés judicial, que tots els nivells de la justícia local condemnin l'empresa al pagament de 9.500 milions de dòlars, les comunitats afectades no aconsegueixen que aquesta s'apliqui.¹²

L'accés a la reparació constitueix precisament un dels punts febles del desplegament dels Principis rectoros sobre empreses i drets humans. Això es deu al fet que “ni els marcs jurídics estatals proveeixen en l'actualitat d'instruments suficients per a una garantia adequada d'aquest accés en general i del dret a la justícia en particular” (Guamán i Prieto 2019, 18). Tal com s'analitza a Vargas (2015), no existeixen tribunals internacionals amb competència sobre les empreses transnacionals, excepte pel que respecta al cas dels panels d'arbitratge vinculats amb la protecció de les inversions i el comerç internacional, tal com ho il·lustra el cas Chevron.¹³ Des

⁸ A l'Atlas de Justícia Ambiental de l'Institut de Ciència i Tecnologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (EJAtlas) hi ha registrats vuit conflictes socioambientals vinculats amb ENI a Itàlia, Kazakhstan, Nigèria, Rússia i Algèria (<https://ejatlas.org/company/eni>).

⁹ <https://www.globalwitness.org/en/press-releases/new-analysis-shows-shell-and-eni-used-nigerias-share-of-oil-to-fund-alleged-billion-dollar-bribery-scheme/>

¹⁰ L'EJAtlas registra 30 conflictes socioambientals associats a Vale al Brasil, Perú, Moçambic, Austràlia, Guinea, Indonèsia, Malàisia, Canadà, Argentina i Xile (<https://ejatlas.org/company/vale-sa>).

¹¹ <http://www.mabnacional.org.br/english/attorney-general-recognizes-importance-mab-and-reaffirms-rights-victims-tailings-dams-burst>

¹² Pitjor encara, Chevron va demandar l'Estat equatorià davant el Tribunal Permanent d'Arbitratge de la Haia, activant el mecanisme de solució de disputes inversor-Estat, i de moment ha obtingut un dictamen favorable. Per acatar la sentència d'aquest panel d'arbitratge, l'Estat equatorià hauria d'indemnitzar l'empresa i violar la seva pròpia constitució en impedir que s'executi la sentència dels tribunals equatorians. Per obtenir més informació sobre aquest judici, consulteu: <http://texacotoxico.net/el-juicio/>

¹³ D'acord amb Hernández Zubizarreta i Ramiro, hi ha una gran asimetria entre els drets humans i el que denominen la *lex mercatoria* o *dret corporatiu global*. Així, en el pla jurídic, els contractes i les inversions de les empreses transnacionals estan protegits gràcies a un gran nombre de normes, convenis i tractats, mentre que “no existeixen contrapesos suficients ni mecanismes reals per al control dels seus impactes socials, laborals, culturals i ambientals” (2015, 4). En aquest àmbit, les mesures de caràcter voluntari, com les de la responsabilitat social corporativa (RSC) i els Principis de l'Equador, entre d'altres, constitueixen una forma de “dret tou” (*soft law*).

dels anys setanta, es van fer esforços en el si de l'ONU per regular de manera obligatòria el comportament d'aquests actors. Així, per exemple, es va intentar adoptar el Codi de conducta de les empreses multinacionals (1974) i les Normes sobre les responsabilitats de les empreses transnacionals i altres empreses comercials en l'esfera dels drets humans (Subcomissió de Promoció i Protecció dels Drets Humans de l'ONU, 2003), que la Comissió de Drets Humans finalment no va assumir. El que sí que ha prosperat són les normes voluntàries. En aquest sentit, destaquen, entre d'altres:

- Les Línies directrius de l'OCDE per a empreses multinacionals (1976).¹⁴
- La Declaració tripartida de principis sobre les empreses multinacionals i la política social de l'Organització Internacional del Treball (1977).¹⁵
- El Pacte Mundial auspiciat per l'ONU (1999).¹⁶
- La Resolució 17/4 sobre els Principis rectors sobre les empreses i els drets humans, del Consell de Drets Humans de l'ONU (16/06/2011).

1.2. El camí cap a les normes vinculants

Davant d'aquesta situació, en les últimes dues dècades s'ha evidenciat una àmplia preocupació de la societat civil per les operacions de les empreses transnacionals als països empobrits en particular, i s'han desplegat esforços amb l'objectiu d'aconseguir un nivell més alt de rendició de comptes. Una de les experiències més importants en termes de seguiment d'aquestes empreses en l'àmbit internacional, on a més van participar activament diverses ONGD barcelonines,¹⁷ és la xarxa biregional Enlazando Alternativas.¹⁸ Entre el 2006 i el 2010, la xarxa va col·laborar amb el Tribunal Permanent dels Pobles¹⁹ per obrir un espai en el qual els col·lectius de persones i comunitats llatinoamericanes afectades per les operacions de les empreses europees (en tots els sectors) poguessin presentar les seves denúncies. La sentència final del Tribunal va aportar dos elements importants: va reconèixer que la violació dels drets humans per part de les empreses transnacionals tenia un caràcter sistemàtic i que els codis voluntaris eren insuficients, per la qual cosa es requerien normes vinculants

¹⁴ <http://www.oecd.org/investment/mne/>

¹⁵ <http://www.ilo.org/empent/units/multinational-enterprises/lang--en/index.htm>

¹⁶ <https://www.unglobalcompact.org/>

¹⁷ En particular es destaca la participació d'Entrepobles,¹⁷ l'Observatori del Deute en la Globalització, Enginyeria Sense Fronteres, SETEM, Justícia i Pau, Cooperació i l'Observatori DESC.

¹⁸ <http://www.enlazandoalternativas.org/>

¹⁹ El Tribunal Permanent dels Pobles és un tribunal d'opinió sustentat en la Declaració universal dels drets dels pobles (Carta d'Alger del 1976). Si bé la Declaració universal dels drets humans de 1948 representa un canvi substancial, en incloure en el dret internacional vigent els principis de pau, els drets humans i el dret d'autodeterminació dels pobles, **no existia una jurisdicció internacional efectiva**, capaç de garantir el respecte d'aquest nou ordenament. Per això es va promoure l'elaboració de la Carta d'Alger, des de la Fundació Internacional Lelio Basso i la Lliga Internacional per als Drets i l'Alliberament dels Pobles, amb la convicció que el respecte dels drets humans implicava respectar els drets dels Pobles. Així, es van codificar els drets a la identitat nacional i cultural, a l'autodeterminació política i econòmica, a la cultura, al medi ambient i als recursos comuns, el dret de les minories, així com les garanties d'aquests drets (<http://permanentpeoplestribunal.org/carta-de-alger/?lang=es>). Al llarg dels anys, després de més de quaranta sessions, el TPP s'ha consolidat com un mitjà per recollir dades, analitzar i establir les bases del dret "des de sota", en una dinàmica d'empoderament popular.

per a aquestes empreses. Des de llavors, gran part dels esforços de la societat civil en aquest àmbit s'han dirigit cap a la cerca d'aquestes normes.²⁰

El 2014 es va obrir un nou espai d'actuació a les Nacions Unides. En efecte, gràcies a l'acció combinada de les organitzacions socials i dels governs de l'Equador i de Sud-àfrica, el Consell de Drets Humans va aprovar la Resolució 26/9 per a l'**elaboració d'un instrument jurídicament vinculant sobre les empreses transnacionals i altres empreses respecte als drets humans**.²¹ Des de llavors, i malgrat l'oposició dels grans grups empresarials, que argumenten que els principis rectoros són suficients, un grup de treball intergovernamental liderat per l'Equador s'encarrega de preparar l'instrument o tractat vinculant, que serà objecte de negociacions a l'octubre del 2019. És important subratllar que el Parlament Europeu ha donat suport a l'elaboració d'aquest instrument mitjançant nou resolucions,²² i que ha promogut una xarxa interparlamentària global favorable a aquesta iniciativa.²³

De manera paral·lela, altres països europeus han desenvolupat iniciatives en el mateix sentit. Si bé, tal com es veurà a l'apartat 3.7, la legislació britànica té un potencial rellevant, un dels exemples més avançats és la llei francesa sobre el deure de vigilància de les societats matrius i subcontractistes, aprovada el 2017²⁴. Representa un esforç important en termes de la rendició de comptes per part de les empreses transnacionals, i és el resultat de l'actuació articulada per part de la societat civil, els sindicats i algun parlamentari o parlamentària. Va ser aprovada malgrat haver patit considerables pressions per part de les empreses franceses. L'interès radica en el fet que les **societats matrius i les subcontractistes estan obligades legalment a identificar els riscos i prevenir les violacions greus de drets humans i llibertats fonamentals, els danys a la salut, i els riscos per a la seguretat de les persones i el medi ambient que puguin derivar-se de les activitats del seu grup empresarial (filials, societats controlades) i la seva cadena de subministrament (subcontractistes, proveïdors), tant a França com a l'exterior**. Poden incórrer en responsabilitat civil i se'ls pot ordenar que paguin una indemnització a les persones afectades (ENCO 2018)²⁵.

D'altra banda, a Catalunya, la Llei 16/2014, de 4 de desembre, d'acció exterior i de relacions amb la Unió Europea,²⁶ en un dels articles no impugnats pel Tribunal Constitucional, promou la defensa de la pau, dels drets humans i del desenvolupament humà sostenible, així com la garantia de la coherència entre les accions de promoció de la internacionalització econòmica de Catalunya i els Principis rectoros de les Nacions Unides sobre empreses i drets humans, vetllant sempre pel respecte d'aquests drets en qualsevol acció que es dugui a terme. Alhora, el Parlament de Catalunya va reafirmar el seu compromís en aquest sentit amb l'aprovació per unanimitat

²⁰ Enlazando Alternativas es va estendre cap a altres continents i va formar la "Campanya global per reivindicar la sobirania dels pobles, desmantellar el poder corporatiu i posar fi a la impunitat", avui integrada per més de 200 organitzacions socials, moviments, sindicats i comunitats afectades que representen prop de 250 milions de persones a tots els continents (<http://www.stopcorporateimpunity.org/>).

²¹ http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/26/9

²² <https://bindingtreaty.org/resources/#EP>

²³ <https://bindingtreaty.org/>

²⁴ <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000034290626&categorieLien=id>

²⁵ Per a més informació sobre el contingut d'aquesta llei i el seu procés d'adopció, vegeu Amis de la Terre France i Action Aid France (2017).

²⁶ <http://cido.diba.cat/legislacio/1781562/llei-162014-del-4-de-desembre-daccio-exterior-i-de-relacions-amb-la-unio-europea>

l'11 d'abril de 2019 de la Moció 78/XII,²⁷ el contingut de la qual havien estat aprovats des del 2016.²⁸ Això ha permès rescatar una proposta elaborada per l'Eix d'empresa i drets humans de Lafede.cat i la Taula per Colòmbia, que radica en la creació d'un centre d'avaluació dels impactes de les empreses catalanes a l'exterior.²⁹ Així mateix, el Pla director de la cooperació internacional 2019-2022,³⁰ aprovat recentment, inclou la voluntat de vetllar per l'impacte extraterritorial de les empreses catalanes.

A partir dels importants desafiaments que presenta la responsabilitat extraterritorial de les empreses pel que fa al respecte dels drets humans, i tenint en compte que els avenços de les normes vinculants tardaran encara a consolidar-se, si aconsegueixen prosperar en l'àmbit internacional, en el capítol següent s'examinen les limitacions i oportunitats existents en el marc jurídic europeu, estatal i autonòmic.

²⁷ <https://www.parlament.cat/getdocie/12004735>

²⁸ <http://www.lafede.cat/el-parlament-aprova-per-unanimitat-una-proposta-pionera-de-control-de-les-empreses-catalanes-a-lexterior/>

²⁹ <http://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2016/06/InformeAvEmp.pdf>

³⁰ <http://www.lafede.cat/la-societat-civil-es-planta-davant-el-nou-pla-director-2019-2022/>

2. Marc jurídic actual en l'àmbit de la contractació pública: oportunitats i limitacions

S'estima que cada any, a la Unió Europea (UE), més de 250.000 autoritats públiques duen a terme la contractació de serveis, obres i subministraments, i que, en total, la despesa pública en aquest àmbit representa prop del 14% del PIB. El sector públic té sota la seva responsabilitat, en un gran nombre de casos, sectors particularment estratègics, com l'energia, el transport, el tractament de residus, la protecció social i els serveis de salut i educació.³¹ La Comissió Europea ha definit sis polítiques prioritàries en aquest àmbit, entre les quals, a efectes d'aquest informe, es destaquen les següents:³²

- Assegurar una contractació socialment i ambientalment responsable: de moment, el 55% dels procediments de contractació utilitzen el preu més econòmic com a únic criteri d'adjudicació.
- Facilitar l'accés als mercats públics per a les empreses petites i mitjanes (PIME): actualment, aquestes accedeixen únicament al 45% del conjunt dels contractes a la Unió.
- La necessitat de transparència i un accés facilitat al públic sobre els contractes adjudicats i les seves esmenes.

En l'última dècada, s'ha revisat la legislació i s'ha adaptat a l'Estratègia Europa 2020, on la contractació té un paper clau, en ser considerada com un dels instruments del mercat interior que s'han d'utilitzar per aconseguir un "creixement intel·ligent, sostenible i integrador, garantint alhora un ús amb més racionalitat econòmica dels fons públics". Per això s'han elaborat, entre altres normatives, tres noves directives comunitàries: la Directiva 2014/24/UE sobre contractació pública; la Directiva 2014/25/UE sobre la contractació per entitats que operen en els sectors de l'aigua, l'energia, els transports i els serveis postals, i la Directiva 2014/23/UE relativa a l'adjudicació de contractes de concessió (LCSP 2017, preàmbul).³³ De manera que es disposa d'un nou espai, en el marc de la "**contractació estratègica**", en el qual els estats tenen el mandat de modernitzar les seves normes, per donar suport a objectius socials comuns (Pozo 2018). Tal com es veurà als apartats següents, la Directiva 2014/24 obre finestres d'oportunitat per a una rendició de comptes més àmplia per part de les empreses i un seguiment dels impactes de les cadenes de subministrament.

Avui dia, la majoria dels països de la UE han adaptat les seves legislacions a les noves directives. A l'Estat espanyol, la transposició de les directives se situa essencialment en la Llei de contractes del sector públic 9/2017, de 8 de

³¹ https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en

³² http://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/strategy_en

³³ Com a antecedent, cal recordar que la Comissió Europea ja havia elaborat una Comunicació interpretativa sobre la legislació comunitària de contractes públics (UE 2001), així com una Guia per considerar aspectes socials en les contractacions públiques (UE 2010), que definia noves pautes per a la contractació en el marc de la compra pública responsable. Aquesta incloïa la compra pública social i la compra ètica i verda (Pozo 2018).

novembre (LCSP 2017), que es comentarà detingudament més endavant.³⁴ D'entre les principals normatives estatals, també destaquen l'Ordre ministerial HPF/1298/2017, de 26 de desembre, sobre els límits dels diferents tipus de contractes a l'efecte de la contractació del sector públic a partir de l'1 de gener de 2018;³⁵ el Real decret 817/2009, de 8 de maig,³⁶ i el Real decret 55/2017, de 3 de febrer.³⁷ Pel que fa al context català, cal destacar el Decret llei 3/2016, de 31 de maig,³⁸ i la Llei 5/2017, de 28 de març.³⁹ Els municipis de Catalunya han començat a adoptar l'LCSP 2017 a manera de guies i instruccions de contractació pública, tal com s'il·lustra a l'apartat 4.1 amb el cas de Barcelona.

A continuació, s'avaluen els marcs jurídics indicats en termes de les possibilitats i limitacions sobre la rendició de comptes de les empreses i el respecte dels drets humans en les cadenes de subministrament, a fi d'avançar cap a una coherència de polítiques més gran en la contractació pública.

2.1. Responsabilitat empresarial

2.1.1. Limitacions

D'acord amb Tornos (2017, 8), no existeix una legislació específica en l'àmbit estatal o internacional que permeti als òrgans de contractació exigir el compliment dels drets humans per part de les empreses en els processos de contractació. A continuació, es detallen dos obstacles de pes considerable.

En primer lloc, d'acord amb la legislació europea sobre contractació pública, l'adjudicació dels contractes ha de respectar, entre altres principis, **la lliure circulació de mercaderies, la lliure prestació de serveis, la igualtat de tracte, la no discriminació, la proporcionalitat i la transparència** (UE 2014, considerant núm. 65). A la Directiva 2014/24 es considera que la competència està restringida de manera artificial si s'ha concebut amb la intenció d'afavorir o perjudicar indegudament determinats operadors econòmics (UE 2014, article 18.2). A més, s'ha d'aplicar la Directiva 96/71/CE tal com la interpreta el Tribunal de Justícia de la Unió Europea, i no es poden desplegar mesures que discriminin directament o indirectament els operadors econòmics d'altres estats membres o de tercers països que formin part de l'ACP o dels acords de lliure comerç dels quals la Unió sigui part (UE 2014, considerant núm. 98).

El segon lloc, segons la Directiva 2014/24, **tots els requisits han d'estar vinculats a l'objecte del contracte i ser proporcionats respecte a ell** (UE 2014, article 58.1). La condició que existeixi un vincle amb l'objecte del contracte **implica que els poders adjudicadors no estan autoritzats a exigir als licitadors que la seva empresa**

³⁴ L'Estat espanyol no ha fet encara la transposició de la Directiva 2014/25. Es tracta d'un procés que s'hauria de concretar en la present legislatura.

³⁵ <https://www.boe.es/boe/dias/2017/12/29/pdfs/BOE-A-2017-15717.pdf>

³⁶ <https://www.boe.es/eli/es/rd/2009/05/08/817>

³⁷ <https://www.boe.es/eli/es/rd/2017/02/03/55>

³⁸ <https://www.parlament.cat/document/actualitat/172940.pdf>

³⁹ <https://www.parlament.cat/getdocie/11006323>

tingui establerta una determinada política de responsabilitat social o mediambiental (UE 2014, considerant núm. 97).

Aquesta última limitació repercuteix sobre la legislació espanyola, la qual estipula que “en tota contractació pública s’incorporaran de manera transversal i preceptiva criteris socials i mediambientals sempre que tingui relació amb l’objecte del contracte” (LCSP 2017, article 1.3).

2.1.2. Oportunitats

Legislació europea

Si es tenen en compte les oportunitats que ofereix la **legislació europea** sobre contractació pública en termes d’una rendició de comptes més gran per part de les empreses, una de les més destacables radica en els **factors d’exclusió dels contractes**, per l’efecte preventiu que pot generar.

D’acord amb la Directiva 2014/24, no es poden adjudicar contractes públics a **operadors que hagin participat en una organització delictiva o hagin estat declarats culpables** de corrupció o frau contra els interessos financers de la UE, de delictes terroristes, blanqueig de diners o finançament del terrorisme, o que hagin incorregut en l’impagament d’impostos o cotitzacions a la seguretat social (UE 2014, considerant núm. 100). A més, la Directiva requereix que els poders adjudicadors han de poder **excloure les empreses que hagin donat mostres de no ser fiables, per exemple, pel fet d’haver incomplert les obligacions mediambientals o socials** (UE 2014, considerant 101).⁴⁰

Més detalladament, l’article 57 observa que **es pot excloure un operador econòmic quan es té constància que ha estat condemnat mitjançant una sentència ferma** per un dels motius següents:

- Participació en una organització delictiva.
- Corrupció en què estiguin implicats funcionaris de la Unió Europea o dels estats membres, o corrupció segons la legislació nacional del poder adjudicador o de l’operador econòmic.
- Fraus.
- Delicte de terrorisme o lligat a activitats terroristes.
- Blanqueig de capitals o finançament del terrorisme.
- Treball infantil i altres formes de tràfic d’éssers humans.

Aquesta exclusió s’aplica també quan el **subjecte condemnat a través d’una sentència ferma és membre de l’òrgan d’administració, direcció o vigilància de l’empresa o hi té poders de representació, decisió o control**. **Aquests elements justifiquen, òbviament, una ruptura del contracte** (UE 2014, article 57.5).

Una altra raó d’exclusió se situa quan el poder adjudicador pot demostrar per mitjans apropiats que l’operador econòmic ha comès **una falta professional greu que posa en dubte la seva integritat** (UE 2014, article 57.4c). Es considera que el concepte de falta professional greu es troba lligat al respecte als drets humans, tal com ho

⁴⁰ També es pot excloure una empresa si ha incomplert les seves obligacions respecte al pagament d’impostos o cotitzacions a la seguretat social.

il·lustra el cas del reglament de la comuna belga de Molenbeek-Saint-Jean (vegeu l'apartat 3.3.). En aquest sentit, cal destacar que la Directiva 2014/24 converteix el respecte dels drets humans en una obligació. No obstant això, és important matisar aquest punt, ja que **són els poders adjudicadors els que han de poder demostrar per algun mitjà adequat** que l'empresa ha incomplert les seves pròpies obligacions.⁴¹

Alhora, si l'empresa adopta mesures de compliment destinades a reparar les conseqüències d'infraccions penals o faltes que ha comès i a prevenir eficaçment que tornin a produir-se aquestes conductes il·lícites, **pot deixar de ser exclosa** (UE 2014, considerant núm. 102). Els operadors poden presentar proves que han pres mesures suficients per demostrar la seva fiabilitat, malgrat l'existència d'un motiu d'exclusió pertinent. Això pot consistir a demostrar que han pagat o s'han compromès a pagar la indemnització corresponent, que han aclarit els fets i col·laborat amb les autoritats investigadores, i que han adoptat mesures tècniques, organitzatives i de personal per evitar noves infraccions (UE 2014, article 57.6). Correspon als estats membres de la UE precisar les condicions d'aplicació de l'article 57 i el període d'exclusió màxim, en el cas que l'operador no hagi adoptat les mesures esmentades al punt 6 de l'article. Per a la verificació, els estats han de determinar les condicions i decidir si deixen que siguin els poders adjudicadors o bé altres autoritats els qui facin les avaluacions pertinents.

D'altra banda, segons l'article 60 de la Directiva 2014/24, com a **mitjans de prova** s'admet la presentació dels documents següents:

- Un certificat del registre pertinent com el d'antecedents penals, emès per una autoritat de l'Estat membre o del país d'origen i d'establiment.
- Una declaració jurada o solemne signada davant una autoritat judicial o administrativa competent, de l'Estat membre, del país d'origen o del país on estigui establerta l'empresa.

Tal com s'ha avaluat a l'apartat 1.1., són molt escassos els casos de condemna ferma, sobretot pel que fa a les empreses transnacionals. Això es deu al poder econòmic i polític que els permet blindar-se, fins i tot en casos de summa gravetat, com el del Rana Plaza a Bangladesh.⁴² No obstant això, d'acord amb l'anàlisi de la NAPP, el fet que la **nova legislació europea i, per tant, la conseqüent revisió de les legislacions nacionals europees, permeti l'exclusió d'una empresa en una contractació pública sobre la base del no compliment de criteris ètics és de gran rellevància**. Això malgrat que existeixi un grau d'incertesa sobre la posada en pràctica. Mentre que alguns estats membre estipulen específicament que l'exclusió per aquestes raons s'ha de sostenir en una sentència

⁴¹ A manera de comparació, cal recordar que segons l'**Acord revisat sobre contractació pública de l'OMC** (OMC 2014, article VIII), per determinar si un proveïdor reuneix les condicions de participació, l'entitat contractant ha d'avaluar la seva solvència financera, capacitat comercial i tècnica, sobre la base de les seves activitats comercials tant dins com fora del territori del país de l'entitat contractant. I quan hi hagi proves que ho justifiquin, es pot excloure un proveïdor pels motius següents:

- Fallida.
- Declaracions falses.
- Deficiències significatives o persistents en el compliment de qualsevol requisit o obligació de fons dimanant d'un o diversos contractes anteriors.
- Sentències fermes per delictes greus o altres infraccions greus.
- Falta d'ètica professional o actes o omissions que posin en dubte la integritat comercial del proveïdor.
- Impagament d'impostos.

⁴² https://www.elconfidencial.com/mundo/2019-04-24/las-victimas-del-rana-plaza-siguen-exigiendo-justicia-seis-anos-despues_1960346/

judicial, **d'altres obren la porta a altres possibilitats en cas de la violació dels drets socials o de la legislació ambiental, però sense acabar de ser realment precisos sobre aquest tema.** Se n'examinaran amb més profunditat alguns exemples en el capítol 3. És notable sobre aquest tema que la nova legislació sí que permet anul·lar un contracte en lloc d'avançar en el sentit de la promoció de processos de reparació en cas de violació. Això l'allunya de les bases dels Principis rectors de l'ONU, que més aviat promouen estratègies de reparació (2017, 14).

Estat espanyol

El Pla d'acció nacional sobre empreses i drets humans del Govern espanyol, establert el 2017, estipula que **les administracions públiques han de supervisar el possible impacte sobre els drets humans en la contractació dels serveis d'empreses, tant dins com fora del territori espanyol** (Govern espanyol 2017, 15).⁴³ Pel que respecta a la presència en zones afectades per conflictes, el pla especifica que “el Govern es compromet a incloure clàusules de respecte als drets humans en la contractació de serveis militars i de seguretat privats d'acord amb els Principis bàsics de les Nacions Unides sobre l'ús de la força i d'armes de foc pels funcionaris encarregats de fer complir la llei (1990), el Codi de conducta per a funcionaris encarregats de fer complir la llei (1979) i el Tractat sobre el comerç d'armes (2013)” (Govern espanyol 2017, 16). Cal matisar, no obstant això, l'efectivitat d'aquests punts, ja que el pla “no es materialitza en res concret més enllà de comprometre's a incloure mesures, examinar com aplicar criteris, o limitar-se a dir que exercirà una supervisió adequada sense establir els mètodes i mitjans necessaris per dur a terme aquesta supervisió” (Tornos 2017, 29).

En línia amb el pla, la **Llei de contractació pública espanyola inclou els contractes de subministrament signats amb empreses estrangeres, quan el seu objecte es fabrica dins o fora del territori espanyol** (LCSP 2017, disposició addicional vint-i-unena). Un altre element de fiscalització important en la normativa estatal, de cara als paradisos fiscals, radica en les obligacions per a les empreses transnacionals de subministrar dades relatives a ingressos, resultats, impostos, actius o plantilla desglossats per cada país o jurisdicció. Concretament, la Llei afirma que “els grups transnacionals del sector bancari i de les indústries extractives hauran de fer públiques les dades relatives a aquesta informació país per país que així es requereixi en la normativa internacional” (LCSP 2017, disposició addicional cinquantesena).

D'altra banda, entre les oportunitats que ofereix la Llei estatal s'assenyala que, igual que en el cas de la legislació europea, l'article 71 integra la possibilitat **de prohibir la contractació de persones:**

- **“Que hagin estat condemnades mitjançant sentència ferma per delictes de terrorisme, constitució o integració d'una organització o grup criminal, associació il·lícita, finançament il·legal dels partits polítics, tràfic d'éssers humans, corrupció en els negocis, tràfic d'influències, suborn, frau, delictes contra la**

⁴³ És important identificar els aspectes que, dins de la Constitució espanyola, complementen el Pla d'acció nacional d'empreses i drets humans. En particular, l'article 96 de la Constitució insta que els tractats internacionals són part de l'ordenament jurídic nacional. És a dir, existeix l'obligació de respectar els drets humans i, per tant, no es poden desenvolupar polítiques que els vulnerin; l'obligació de protegir, que es fonamenta en el deure de vigilància sobre les possibles afectacions que puguin cometre individus o figures jurídiques, i l'obligació de fer efectiu el dret, és a dir, dur a terme polítiques públiques perquè la ciutadania exerceixi els drets lliurement. L'avaluació de les violacions dels drets humans a les cadenes de subministrament extraterritorials estaria vulnerant principalment les obligacions de respecte i protecció.

hisenda pública i la seguretat social, delictes contra els drets dels treballadors, prevaricació, malversació, negociacions prohibides a funcionaris, blanqueig de capitals, delictes relatius a l'ordenació del territori i l'urbanisme, protecció del patrimoni històric i el medi ambient, o a la pena d'inhabilitació especial per a l'exercici de professió, ofici, indústria o comerç". **La prohibició de contractar inclou les persones jurídiques que han estat declarades penalment responsables**, i aquelles els administradors o els representants de les quals es troben en una situació esmentada en el text indicat.

- Aquelles que tinguin una sanció amb caràcter ferm per **infracció greu en matèria professional** que posi en dubte la seva integritat (de disciplina de mercat, falsejament de la competència, integració laboral i d'igualtat d'oportunitats i no discriminació de les persones amb discapacitat, o d'estrangeria); per **infracció molt greu en matèria mediambiental**, o per infracció molt greu en matèria laboral o social (en funció de la Llei sobre infraccions i sancions en l'ordre social, vegeu el Reial decret legislatiu 5/2000, de 4 d'agost).

La prova per part d'una empresa que no compleix les condicions que justifiquin una prohibició de contractar es pot aportar mitjançant testimoniatge judicial o certificació administrativa, segons els casos (LCSP 2017, article 85). Una novetat de la llei és que s'ha introduït la figura del "responsable del contracte" per garantir el compliment adequat de les disposicions d'aquest i dels objectius de la contractació (LCSP, 2017, article 62). Aquesta supervisió és important perquè s'incorpora com una obligació per a les administracions públiques.

Àmbit autonòmic

Segons la Llei catalana 19/2014, de 20 de desembre,⁴⁴ cal incloure en els plecs de les clàusules contractuals els **principis ètics i les regles de conducta** a què han d'adequar la seva activitat els contractistes, i **determinar els efectes d'un eventual incompliment d'aquests principis**. A més, l'article 159 de la Llei catalana 15/2017, de 28 de març,⁴⁵ estableix que per afavorir les empreses que tenen un nivell adequat de compromís social, els òrgans de contractació poden exigir en els plecs de clàusules administratives (com a criteris de solvència o condicions d'execució dels contractes) que el contractista compleixi uns requisits mínims salarials d'estabilitat i salut laboral, de responsabilitat ambiental i de foment de la igualtat de gènere, sempre en relació amb l'objecte del contracte.

Pel que fa als **paradisos fiscals**, la Moció 223/X, de 19 de juny de 2015, del Parlament de Catalunya⁴⁶ insta el Govern de la Generalitat a estudiar, **detectar i activar els mecanismes necessaris per prohibir la contractació d'empreses privades que tinguin la seu social en paradisos fiscals o societats que formin part d'una matriu industrial domiciliada en paradisos fiscals**, atès que el marc legal vigent de contractació pública no estableix aquesta causa com a motiu de prohibició per contractar. Així mateix, la Llei catalana 15/2017 estableix que s'ha de promoure, entre d'altres mesures, la introducció en els plecs de les clàusules de l'exigència d'una declaració responsable o bé una clàusula ètica "perquè els licitadors, adjudicataris i subcontractistes, o les seves empreses filials i vinculades, es comprometin a complir rigorosament la legislació tributària, laboral i de seguretat social i, específicament, a no realitzar operacions financeres contràries a la normativa tributària en països que no tinguin

⁴⁴ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2015/BOE-A-2015-470-consolidado.pdf>

⁴⁵ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2017/BOE-A-2017-7353-consolidado.pdf>

⁴⁶ <https://www.parlament.cat/getdocie/10014675>

normes sobre control de capitals i siguin considerats paradisos fiscals per la Unió Europea".⁴⁷ La clàusula ètica es pot incloure com a condició d'execució (Govern de Catalunya 2017, 22).

Tal com es veurà a la sessió 3.2, el grau d'exigència que es pot tenir sobre el perfil i el compromís de l'empresa en termes ètics ofereix un ventall de possibilitats que s'han explorat en altres països.

⁴⁷ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2017/BOE-A-2017-7353-consolidado.pdf>

2.2. Cadenes de subministrament

2.2.1. Limitacions

Un element important des del qual es pot incidir per augmentar el control de la cadena de subministrament, tal com es veurà posteriorment, radica en l'**establiment de condicions especials d'execució**. No obstant això, coincidim amb Pozo (2018), que també aquí hi intervenen alguns obstacles. En efecte, en línia amb la legislació europea, segons l'article 202 de l'LCSP (2017), l'establiment d'aquestes condicions està subjecte al compliment simultani de quatre requisits:

- L'obligat vincle amb l'objecte del contracte.
- No han de ser ni directament ni indirectament discriminatòries.
- Han de ser compatibles amb el dret comunitari.
- Han d'estar indicades en l'anunci de la licitació i en els seus plecs reguladors.

2.2.2. Oportunitats

Legislació europea

L'article 18 de la Directiva europea 2014/24 és un dels més interessants a l'efecte d'aquest informe, ja que apunta al fet que els estats membres **hagin de prendre les mesures pertinents per garantir que, en l'execució dels contractes públics**, les empreses compleixin les obligacions aplicables que figuren a l'annex X de la Directiva, el qual cobreix un ampli ventall de convencions de l'Organització Internacional del Treball (OIT), entre d'altres (vegeu el requadre). Els subcontractistes també han de complir amb les obligacions aplicables en els àmbits del dret mediambiental, social i laboral, establertes pel dret de la Unió, el dret nacional, els convenis col·lectius o les disposicions de dret internacional mediambiental, social i laboral enumerats a la Directiva (UE 2014, considerant núm. 105 i article 71). Per a això, la Directiva obre la porta a **la introducció de clàusules socials en les diferents fases de la licitació**, recollint la doctrina elaborada pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea (Tornos 2017, 23).

Així mateix, el considerant núm. 91 (UE 2014) es refereix explícitament a l'article 11 del Tractat de funcionament de la Unió Europea (TFUE), el qual estipula que **les exigències de protecció del medi ambient han de ser integrades en la definició i realització de les polítiques i accions de la Unió**, en particular a fi de fomentar un desenvolupament sostenible (UE 2012). Més encara, la Directiva assenjala la vigència de l'Acord revisat sobre contractació pública de l'Organització Mundial del Comerç (UE 2014, considerant núm. 68), l'article X del qual estipula que **els organismes contractants poden aplicar especificacions tècniques amb la finalitat de promoure la conservació dels recursos naturals o protegir el medi ambient** (OMC 2014). D'acord amb això, l'article 67 de la Directiva 2014/24 observa que els **criteris d'adjudicació poden incloure característiques socials, ambientals i innovadores**, i la comercialització i les seves condicions. Segons The Landmark Project (2014, 46), això implica que els processos de producció sostenible tinguin més marge d'aplicació. A més, els poders adjudicadors poden incloure **condicions especials relatives a l'execució del contracte**, i aquestes poden ser de tipus econòmic, relacionades amb la innovació, de tipus mediambiental, social o relatives a l'ocupació (UE 2014, article 70).

Annex X de la Directiva 2014/24 sobre les obligacions aplicables a les empreses contractades i els subcontractistes (UE 2014, annex X):

- Conveni de l'OIT núm. 87 sobre la llibertat sindical i la protecció del dret de sindicació.
- Conveni de l'OIT núm. 98 sobre el dret de sindicació i de negociació col·lectiva.
- Conveni de l'OIT núm. 29 sobre el treball forçós.
- Conveni de l'OIT núm. 105 sobre l'abolició del treball forçós.
- Conveni de l'OIT núm. 138 sobre l'edat mínima.
- Conveni de l'OIT núm. 111 sobre la discriminació (ocupació).
- Conveni de l'OIT núm. 100 sobre igualtat de remuneració.
- Conveni de l'OIT núm. 182 sobre les pitjors formes de treball infantil.
- Conveni de Viena per a la protecció de la capa d'ozó i el seu Protocol de Mont-real relatiu a les substàncies que esgoten la capa d'ozó.
- Conveni per al control de l'eliminació i el transport transfronterer de residus perillosos (Conveni de Basilea).
- Conveni d'Estocolm sobre contaminants orgànics persistents (COP).
- Conveni de Rotterdam sobre el procediment de consentiment fonamentat previ aplicable a certs plaguicides i productes químics perillosos objecte de comerç internacional (PNUMA/FAO) (Conveni PIC), Rotterdam, 10 de setembre de 1998, i els seus tres protocols regionals.

És rellevant també que la Directiva 2014/24 integri la necessitat de complir amb els objectius de l'Estratègia europea 2020. L'article 42.1 de la Directiva obre una finestra d'oportunitat, en especificar que les clàusules tècniques **poden referir-se** "també al procés o mètode específic de producció o prestació de les obres, els subministraments o els serveis requerits, o a un procés específic d'una altra fase del seu cicle de vida, **fins i tot quan aquests factors no formin part de la substància material de les obres, subministraments o serveis**, sempre que estiguin vinculats a l'objecte del contracte i guardin proporció amb el valor i els objectius d'aquest". El considerant núm. 97 és clar sobre aquest tema, en afirmar que "a fi d'aconseguir més integració de les consideracions socials i mediambientals en els procediments de contractació, els poders adjudicadors han d'estar autoritzats a adoptar criteris d'adjudicació o condicions d'execució".

De manera que els poders adjudicadors poden determinar quina és l'oferta econòmicament més avantatjosa i el cost més baix mitjançant **un plantejament basat en el cost del cicle de vida** de les obres, subministraments o serveis. El **cicle de vida** es defineix a la Directiva 2014/24 de la manera següent: "totes les fases consecutives o interrelacionades, incloent-hi la recerca i el desenvolupament que s'hagin de dur a terme, la producció, la comercialització i les seves condicions, el transport, la utilització i el manteniment, al llarg de l'existència d'un producte, una obra o la prestació d'un servei, des de l'adquisició de matèries primeres o la generació de recursos fins a l'eliminació, el desmantellament i la fi d'un servei o d'una utilització" (UE 2014, article 2.20).⁴⁸

⁴⁸ La transposició d'aquest article a l'LCSP es materialitza en l'article 148, que s'aborda en la secció següent.

El càlcul del cost del cicle de vida ha d'incloure una part o la totalitat dels costos següents al llarg del cicle de vida d'un producte, servei o obra (UE 2014, article 68):

- Costos a càrrec del poder adjudicatari.
- Costos relatius a l'adquisició.
- Costos d'utilització, incloent-hi el consum d'energia i altres recursos.
- Costos de manteniment.
- Costos de final de vida, incloent-hi recollida i el reciclatge.
- Costos imputats a **externalitats mediambientals** vinculades amb el producte, servei o obra durant el seu cicle de vida, a condició que el seu valor monetari es pugui determinar i verificar. Aquests costos poden incloure el cost d'emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i altres emissions contaminants, així com costos de mitigació del canvi climàtic.

En aquest cas, el poder adjudicador ha d'indicar en els plecs de la contractació les dades que les empreses estan obligades a facilitar, així com el mètode que s'utilitzarà per determinar els costos del cicle de vida sobre la base d'aquestes dades (UE 2014, article 68.2). D'altra banda, els mètodes usats s'han de basar en criteris verificables i han de ser accessibles per a les parts interessades, i les dades exigides han de poder ser facilitades pels operadors amb un "esforç raonable". Sobre aquest tema, la Directiva recomana que s'elaborin mètodes comuns a escala de la Unió Europea per al **càlcul dels costos del cicle de vida corresponents a categories específiques** de subministraments o de serveis, i que quan hi hagi aquests mètodes comuns, siguin de caràcter obligatori. Així mateix, s'afirma que aquests mètodes podrien tenir en compte mètodes existents com ara les orientacions sobre avaluació del cicle de vida social de productes adoptades en el marc el Programa de les Nacions Unides per al medi ambient (UE 2014, considerant núm. 96). No obstant això, és important introduir un matís atès que el càlcul d'aquests costos es basa en una de les principals limitacions de l'economia neoclàssica, **ignorant el fet que els impactes socials i ambientals no poden valorar-se únicament en termes monetaris**.

Un altre aspecte rellevant en la legislació europea pel que fa als criteris i condicions d'execució radica en el fet que **poden estipular que en la fabricació dels productes adquirits no s'hagin utilitzat productes químics tòxics**. A més, d'acord amb la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea, es pot incloure en els criteris d'adjudicació o en les condicions d'execució del contracte **la utilització de productes basats en un comerç equitatiu** (UE 2014, considerant núm. 97).

Finalment, una de les novetats de la Directiva 2014/24 és la **possibilitat d'excloure les ofertes que tinguin un preu anormalment baix** vinculat amb l'incompliment de les normes en matèria mediambiental, social o laboral (UE 2014, articles 18.2 i 69.3).

Estat espanyol

A la Llei espanyola de contractes del sector públic (LCSP 2017) se situen oportunitats considerables en termes d'un control més gran sobre les cadenes de subministrament. En efecte, seguint la Directiva europea transposada, s'integra l'ús de la contractació pública com un instrument associat a les polítiques mediambientals, socials i d'innovació i desenvolupament. De manera que la **prestació de serveis públics ja no es regeix únicament per criteris de benefici econòmic**, sinó que també hi intervenen criteris d'eficàcia i d'interès públic, de cost-eficiència, qualitat i preu (Tornos 2017, 24-25).

Així, d'acord amb l'article 145, **l'adjudicació dels contractes** es fa utilitzant una pluralitat de criteris sobre la base de la relació qualitat-preu. **Els criteris qualitatius poden incloure aspectes mediambientals o socials**, però s'han d'establir sempre amb relació a l'objecte del contracte, i s'han de referir a prestacions necessàries per a l'execució del contracte. El que és interessant és que es considera, com en el cas de la legislació europea, l'objecte del contracte en qualsevol dels seus aspectes i etapes del cicle de vida, incloent-hi factors que intervenen en la producció, prestació o comercialització. En aquest sentit, la Llei es refereix explícitament a les formes de producció o comercialització mediambientalment i socialment sostenibles i justes, en tot el cicle de vida, "fins i tot quan aquests factors no formin part de la seva substància material" (LCSP 2017, article 145.6 a i b). **A l'article 145 és on es materialitza de manera més important el nou caràcter estratègic de la contractació pública**, ja que no implica una vinculació amb l'objecte del contracte rígida i exclusiva, sinó que preveu un ventall important de disposicions complementàries.

A més, no sols es permet **la inclusió de condicions especials d'execució i d'adjudicació vinculades amb la garantia dels drets humans** (LCSP 2017, apartat V de l'exposició de motius), i s'estipula la necessitat de complir els principis de comerç just establerts a la Resolució 2005/2245 INI del Parlament Europeu sobre comerç just i desenvolupament (Tornos 2017, 24).⁴⁹ La Llei va més lluny, ja que l'article 201 estableix que **els òrgans de contractació han de prendre les mesures pertinents per garantir que, en l'execució dels contractes, les empreses compleixin les obligacions aplicables en matèria mediambiental, social o laboral** establertes al dret de la Unió Europea, el dret nacional, els convenis col·lectius o les disposicions del dret internacional mediambiental, social i laboral que vinculen l'Estat, i en particular les establertes a l'annex V de l'LCSP (2017) (que són la transposició exacta de l'annex X de la Directiva europea esmentat anteriorment).

Un element d'interès radica en el fet que la Llei estatal **imposa l'obligació a l'òrgan de contractació d'establir en el plec almenys una de les condicions especials** d'execució del contracte, que poden ser de caràcter social, ètic, mediambiental o d'un altre tipus (LCSP 2017, preàmbul V i article 202). En aquest sentit, Pozo (2018) observa que "les condicions d'execució d'un contracte constitueixen objectius fixos que no incideixen en l'avaluació de les ofertes, sinó que redunden en la manera concreta d'executar la prestació contractada, amb independència de la identitat del contractista", la qual cosa constitueix una manera d'evitar infringir les normatives sobre discriminació.

⁴⁹ Si bé els drets humans no s'esmenten explícitament a la resta del text de l'LCSP, almenys des d'una perspectiva vinculant, el fet que estiguin referenciats en l'exposició de motius fa entendre que és aplicable com a principi de les clàusules socials que es poden incloure en els plecs de contractació.

Les condicions també poden ser de tipus social o relatives a l'ocupació i, per exemple, poden buscar: garantir la seguretat i la protecció de la salut al lloc del treball i el compliment dels convenis col·lectius sectorials i territorials aplicables; **garantir el respecte dels drets laborals bàsics al llarg de la cadena de producció mitjançant l'exigència del compliment de les convencions fonamentals de l'OIT**, incloses les que afavoreixen els petits productors dels països del sud, amb els quals es mantenen relacions comercials (pagament d'un preu mínim, prima als productors o més transparència i traçabilitat de tota la cadena comercial) (LCSP 2017, article 202). A més, quan es tracta de **condicions de tipus mediambiental**, es poden establir aquelles que busquin reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, mantinguin o millorin els valors mediambientals que puguin ser afectats per l'execució del contracte, permetre una gestió més sostenible de l'aigua, el foment d'energies renovables, l'impuls del lliurament de productes a granel i la producció ecològica (LCSP 2017, article 202). I en tot cas, l'òrgan de contractació pot assenyalar en el plec l'organisme o els organismes dels quals les empreses candidates poden obtenir informació sobre les obligacions en termes de fiscalitat, protecció del medi ambient i disposicions vigents en matèria de drets laborals, que seran aplicables durant l'execució del contracte (LCSP 2017, article 129).

D'altra banda, els òrgans de contractació poden prendre les mesures oportunes per comprovar durant el procés de licitació que els candidats compleixen aquestes obligacions. I en cas d'incompliment, es poden imposar les penalitats establertes a l'article 192. Aquest últim estableix que els plecs poden preveure **penalitats** en cas d'incompliment defectuós de la prestació o dels compromisos i condicions especials d'execució. Aquestes penalitats han de ser proporcionals a la gravetat de l'incompliment i no poden superar cadascuna el 10% del preu del contracte (IVA exclòs), ni poden en conjunt superar el 50% del preu del contracte. Si el contractista incompleix parcialment l'execució de les prestacions definides pel contracte, l'Administració pot rescindir-lo (article 211) o imposar les penalitats establertes en el plec de clàusules.

En línia també amb la legislació europea, l'LCSP (2017) integra el **càlcul del cicle de vida** d'un producte, obra o servei. El càlcul cobreix totes les fases que succeeixen durant la seva existència i, en tot cas, la recerca i desenvolupament que s'hagi de dur a terme, la fabricació o producció, comercialització, condicions en què aquesta té lloc, transport, utilització, manteniment, adquisició de les matèries primeres necessàries i la generació de recursos, fins a l'eliminació o el desmantellament (article 148). El càlcul inclou la totalitat o part dels costos següents:

- Els costos sufragats per l'òrgan de contractació: costos relatius a l'adquisició, a la utilització, al manteniment i al final de vida (recollida i reciclatge).
- Els costos imputats a les externalitats mediambientals vinculades al producte, servei o obra durant el seu cicle de vida, a condició que el seu valor monetari es pugui determinar i verificar. Aquests costos poden incloure el cost de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i altres emissions contaminants, així com altres costos de mitigació del canvi climàtic (LCSP 2017, article 148).⁵⁰

⁵⁰ De manera molt similar a la legislació europea, l'article 148 de l'LCSP estipula que, quan els òrgans de contractació avaluin els costos basant-se en el càlcul del cost del cicle de vida, han d'indicar en els plecs les dades que han de facilitar les empreses, i el mètode que utilitzaran per determinar aquests costos. El mètode utilitzat per avaluar els costos imputats a externalitats mediambientals ha d'estar basat en criteris verificables objectivament i no discriminatoris i ser accessible a totes les parts interessades, i la informació necessària s'ha de poder facilitar amb un esforç raonable per part de les empreses.

Una conseqüència important de la consideració del cicle de vida de manera àmplia és que implica que el preu més baix ofert deixa de ser el factor primordial a l'hora d'avaluar les propostes per l'òrgan de contractació. En aquest sentit, s'està flexibilitzant la valoració de criteris de l'article 145.

En termes de seguiment, l'article 190 atorga a l'òrgan de contractació la **facultat d'inspeccionar les activitats desenvolupades pels contractistes durant l'execució del contracte**. No obstant això, no es tracta d'un dret general, excepte si les condicions són determinants per al desenvolupament de les prestacions objecte del contracte, i en tot cas han d'estar ser justificades de manera expressa i detallada en l'expedient administratiu.

Ens agradaria assenyalar que si bé això pot resultar evident en el cas, per exemple, d'obres de construcció que tinguin lloc en el territori de l'Estat espanyol, s'hauria d'explorar més a fons si la legislació espanyola permet la remediació més enllà de les fronteres. En efecte, el **contractista té l'obligació d'indemnitzar tots els danys i perjudicis que es causin a tercers com a conseqüència de les operacions que requereixi l'execució del contracte**. Més encara, si els danys i perjudicis han estat ocasionats com a conseqüència immediata i directa d'una ordre de **l'Administració, aquesta n'és responsable dins dels límits assenyalats per les lleis** (LCSP 2017, article 196).

Finalment, és important entendre que l'enfocament de la contractació estratègica planteja una oportunitat molt interessant per disposar de més orientació de l'òrgan de contractació. L'article 157.5 de l'LCSP permet que es considerin informes tècnics complementaris elaborats per persones expertes dins i fora de l'Administració. Fins i tot es poden demanar informes a "organitzacions socials d'usuaris destinataris de la prestació, a les organitzacions representatives de l'àmbit d'activitat al qual correspongui l'objecte del contracte, a les organitzacions sindicals, a les organitzacions que defensin la igualtat de gènere i a altres organitzacions per verificar les consideracions socials i ambientals". Aquesta és una finestra d'oportunitat perquè es puguin complementar amb coneixements específics alguns coneixements tècnics vinculats al procés de contractació i s'ampliï el ventall de consideracions a l'hora de valorar les ofertes. En concomitància amb això, es concreta aquesta disposició amb l'especificació que les meses de contractació poden sol·licitar l'assessorament puntual de persones expertes, sempre que les seves capacitats estiguin relacionades amb l'objecte del contracte i s'acreditin suficientment els coneixements requerits per a l'assessorament sol·licitat (LCSP 2017, article 326.5).

El Pla de contractació pública ecològica

A més de l'LCSP (2017), l'Estat espanyol disposa d'un **Pla de contractació pública ecològica**,⁵¹ en el qual aquest tipus de contractació es defineix com “el procés a través del qual les autoritats adquireixen béns, obres i serveis amb un impacte mediambiental reduït durant el seu cicle de vida, en comparació amb el d'altres béns, obres i serveis amb la mateixa funció primària que s'adquiririen en el seu lloc”. Entre els objectius hi ha la intenció de servir d'instrument d'impuls de l'Estratègia espanyola d'economia circular, i la de promoure la incorporació de clàusules mediambientals en la contractació pública (Govern d'Espanya 2019b, 2n i 3r). El pla defineix els béns, obres i serveis següents com a **prioritaris**:

- Alimentació i serveis de restauració
- Il·luminació interior d'edificis
- Enllumenat públic exterior i semàfors
- Aparells elèctrics i electrònics utilitzats en el sector de l'assistència sanitària
- Calefactores a base d'aigua
- Disseny, construcció i gestió d'edificis d'oficines
- Disseny, construcció i manteniment de carreteres
- Electricitat
- Equips d'impressió
- Esdeveniments
- Aixeteria sanitària
- Inodors i urinaris de descàrrega
- Mobiliari i panells murals
- Ordinadors i monitors
- Paper per a còpies i paper gràfic
- Productes tèxtils
- Productes i serveis de jardineria
- Productes i serveis de neteja
- Sistemes combinats de calor i electricitat. Sistemes de climatització
- Transport

D'acord amb el pla, en el termini d'un any des de la seva publicació en el BOE (4 de febrer de 2019), els diferents nivells de l'Administració han d'establir un marc d'actuació amb objectius mínims d'incorporació de criteris ecològics en els contractes formalitzats en el període de durada del pla (2018-2025).

D'altra banda, al 2018 es va crear una comissió interministerial per a la incorporació de criteris ecològics en la contractació pública,⁵² que ha d'establir indicadors específics, de caràcter general o per sectors, que facilitin el desplegament del pla en el termini un any després de la seva publicació (Govern d'Espanya 2019b).

⁵¹ El pla se sustenta en la Comunicació de la Comissió Europea al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions COM(2008) 400 final, de 16 de juliol de 2008, i en la Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions COM(2015) 614 final, de 2 de desembre de 2015, sobre l'economia circular (Govern d'Espanya 2019b).

⁵² <https://www.boe.es/buscar/pdf/2018/BOE-A-2018-750-consolidado.pdf>

Catalunya

Aquí es destaquen alguns elements rellevants en la legislació autonòmica des del punt de vista del respecte dels criteris socials i ambientals en les cadenes de subministrament. En primer lloc, cal recordar que les administracions públiques a Catalunya han inclòs requeriments socials, laborals i ambientals en els plecs de clàusules durant els processos de licitació, com ara el compliment dels drets laborals, la no discriminació en l'àmbit laboral, la utilització de productes més sostenibles per al medi ambient o el foment de les petites i mitjanes empreses (Tornos 2017, 8). Els poders adjudicadors han d'establir mecanismes d'avaluació i seguiment que assegurin el compliment de les mesures valorades en l'oferta de la contractació.

A més, la Moció 223/X, de 19 de juny de 2015, del Parlament de Catalunya, insta el Govern de la Generalitat a establir legalment que tots els contractes que l'Administració de la Generalitat signi amb empreses privades respectin els drets laborals, tant dels treballadors directes com dels subcontractats, inclòs l'establiment d'una jornada màxima de 40 hores setmanals i dos dies de descans, a més de rebre un salari digne. L'incompliment d'aquestes condicions implicaria activar tràmits legals de cara a la rescissió del contracte (Parlament de Catalunya 2015).

D'altra banda, d'acord amb l'article 10 de la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes en la contractació del sector públic,⁵³ **els poders adjudicadors han de procurar incloure clàusules socials en les bases de la contractació per promoure la igualtat de tracte i oportunitats de dones i homes.** Això implica el següent:

- Incorporar la perspectiva de gènere en les ofertes de contractació pública;
- Incloure condicions d'execució dels treballs objecte del contracte per les quals l'empresa ha d'adoptar mesures de promoció de la igualtat de dones i homes;
- Indicar en els plecs de clàusules administratives particulars barems de puntuació addicional per a les empreses que disposin de plans d'igualtat, i per a les que disposin del distintiu català d'excel·lència empresarial en matèria d'igualtat, o adoptin mesures destinades a aconseguir-lo.

A més, els poders adjudicadors han de consultar la informació de les empreses inscrites en el Registre públic de plans d'igualtat.⁵⁴

D'acord amb el **Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya**, la compra pública ètica ha de tenir en compte els impactes provocats per la contractació pública als països on hi ha més riscos de vulneració dels drets. L'objectiu radica a assegurar la traçabilitat dels productes consumits per les administracions públiques i fomentar una millor coherència de polítiques per al desenvolupament (Govern de Catalunya 2017, 19). El codi permet la inclusió de clàusules per a una compra pública ètica en el sector tèxtil i alimentari, sempre que per raó del producte objecte de la prestació sigui possible, en els contractes vinculats a serveis de restauració, cafeteria, menjadors i subministraments alimentaris, o indumentària del sector públic

⁵³ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2015/BOE-A-2015-9676-consolidado.pdf>

⁵⁴ Segons l'article 45 de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per la igualtat efectiva de dones i homes, les empreses de més de 250 persones treballadores; aquelles que tenen un conveni col·lectiu que els sigui aplicable (independentment del nombre de persones treballadores), tenen l'obligació d'elaborar i aplicar un pla d'igualtat.

(hospitals, escoles, residències o centres penitenciaris). A més, les **clàusules ambientals** es poden integrar en qualsevol de les fases del contracte, i poden incloure el càlcul del cicle de vida del contracte, i es poden valorar a l'hora de determinar el preu del contracte, sempre que hi hagi paràmetres per fer-ho i d'acord amb les fórmules i criteris aprovats per la Direcció General de Contractació Pública de Catalunya (Govern de Catalunya 2017, 23). En el cas de productes tèxtils, el cicle de vida cobreix des de l'extracció de les matèries primeres fins a la distribució, passant per la confecció. I en el cas de productes alimentaris, el cicle va des de la plantació, passant pel cultiu i acabant en la manufactura. També es poden exigir certificats o homologacions, o ecoetiquetes, però permetent a les empreses aportar altres mitjans d'acreditació de les característiques del producte, equivalents al requerit (Govern de Catalunya 2017, 21). El codi recomana, així mateix, donar prioritat a l'adquisició de productes de proximitat, frescos i de temporada, seguint el Pla de contractació pública alimentària de Catalunya aprovat el 16 de juny de 2015 (Govern de Catalunya 2017, 20).

Cal recordar que la Junta Consultiva de Contractació de la Generalitat de Catalunya va aprovar el 2010 la Guia per a la inclusió de clàusules contractuals de caràcter social, revisada el 2014, així com les guies ambientals següents: la Guia d'ambientalització de menjadors col·lectius, la Guia per a la compra verda de vehicles, la Guia per a la contractació de productes tèxtils ambientalment correcta, la Guia per a esdeveniments ambientalment correctes, la Guia per a l'adopció de criteris ambientals en els contractes de manteniment d'instal·lacions i edificis, i la Guia de bones pràctiques per al foment de l'R+D+I en l'àmbit de la contractació pública. D'altra banda, la Generalitat va aprovar els acords següents: Acord de Govern de 9 de desembre de 2009 de mesures en matèria de contractació pública; Acord de 16 d'abril de 2013 sobre mesures per facilitar l'accés de petites i mitjanes empreses a la contractació pública, i Acord de 16 de juny de 2015, mitjançant l'aprovació del Pla de contractació pública alimentària a Catalunya. Es van adoptar, així mateix, el Codi de principis i conductes recomanables en la contractació pública, aprovat l'1 de juliol de 2014; els codis de bones pràctiques en la contractació pública del servei de neteja, vigilància i seguretat, aprovats el 22 de desembre de 2011, i el Codi de bones pràctiques en el servei d'atenció a les persones, de l'11 de desembre de 2015 (Govern de Catalunya 2017, 4).

En l'àmbit municipal, algunes administracions han començat a incorporar determinades clàusules de la Guia per a la protecció i promoció dels drets humans en la compra pública (Tornos 2017). En particular, la Instrucció de contractació de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat i alguns plecs dels municipis de Granollers, Montornès del Vallès i Terrassa. Cada municipi ha integrat selectivament les clàusules en relació amb la seva funcionalitat amb l'objecte de contracte en els plecs de contractació. Tot i així, continuen fent falta més mecanismes de seguiment del compliment d'aquestes clàusules.

3. Exemples de polítiques i pràctiques de contractació pública socialment i ambientalment responsable

A continuació, oferim elements de reflexió sobre set casos de polítiques i pràctiques desplegades per diferents autoritats europees. A l'**annex II** es proposen un llistat d'altres casos. Els que se situen en aquest apartat s'han considerat d'especial interès per l'acostament que impliquen en termes de l'exigència de responsabilitats a les mateixes empreses mitjançant la intervenció, des de la definició de l'objecte del contracte, fins a l'establiment de codis de conducta dels proveïdors i elements de sanció (i, per tant, de dissuasió) innovadors. Així mateix, alguns dels casos il·lustren sistemes relativament desenvolupats d'anàlisi de risc per sector i per productes, i de col·laboració en l'àmbit regional. És important comentar que, en una entrevista amb una organització social suïssa que fa el seguiment de la contractació pública socialment i ambientalment responsable, se'ns va assenyalar que s'estaven explorant vies per augmentar el grau de control de les empreses i cadenes de subministrament des de diferents autoritats locals suïsses, però que aquestes estaven poc inclinades a visibilitzar aquests esforços per temor a la reacció de les empreses. És possible que aquesta situació s'estigui produint en altres països.

3.1. Subministrament d'energia a l'Ajuntament de Madrid⁵⁵

Per garantir que l'energia elèctrica contractada fos 100% renovable, l'Ajuntament de Madrid va prendre mesures en l'Acord marc per al subministrament d'energia dels edificis i equipaments municipals el 2018, per un valor de més de 80 milions d'euros. En el plec de clàusules administratives va preveure com a solvència tècnica la certificació emesa per la Comissió Nacional de Mercats i de la Competència (CNMC) en termes de la garantia d'origen (GdO). **L'important d'aquest cas és que la certificació triada es referia a tota l'energia elèctrica comercialitzada per l'empresa**, excloent-ne les comercialitzadores elèctriques que no haguessin subministrat energia 100% renovable durant l'any anterior, de manera **que van quedar excloses automàticament transnacionals del sector com Gas Natural, Iberdrola o Endesa**. Aquestes empreses van presentar un recurs davant el Tribunal Administratiu de Contractació Pública de la Comunitat de Madrid. El recurs presentat per Endesa Energia argumentava que l'anunci i el plec eren invàlids ja que exigien com a requisit de solvència tècnica una certificació que no estava relacionada ni amb les empreses licitadores ni en concret amb l'objecte de l'acord marc, ni amb la necessitat municipal explicitada, a més que tampoc la considerava proporcional a l'objecte de l'acord marc. Al seu torn, Gas Natural Comercializadora va al·legar que era impossible complir amb el criteri de capacitat tècnica, ja que els certificats de GdO s'emeten una vegada executat el contracte, per la qual cosa no podien proporcionar-los per documentar la seva solvència. Finalment, Iberdrola va argumentar que no existia

⁵⁵ Font principal: SETEM i Opcions 2018

vinculació entre la solvència exigida i l'objecte del contracte, i que la primera tampoc era proporcional amb l'objecte del contracte.

Mitjançant la Resolució 110/2018,⁵⁶ de 18 d'abril, relativa als tres recursos, el Tribunal va resoldre a favor de l'Ajuntament, i va donar llum verda al contracte. Va argumentar, en primer lloc, que la solvència tècnica requerida sí que es vinculava amb l'experiència de l'empresa o la qualitat de la prestació, en aplicació de l'article 77.1 de l'LCSP 2017. En segon lloc, que l'única possibilitat per garantir que una empresa comercialitzi energia 100% renovable durant l'any anterior és a través de l'etiqueta A de la CNMC, mentre que la GdO certifica l'origen una vegada que el contracte s'ha executat. Però el contracte no es referia a l'origen de l'energia elèctrica que se subministraria durant la seva execució, sinó a l'energia comercialitzada per l'empresa en general. Va donar suport a aquesta afirmació en la Circular 1/2008, de 7 de febrer, de la Comissió Nacional d'Energia. Finalment, va sustentar la seva decisió en el fet que tant la Directiva Europea 24/2014 com l'LCSP habiliten la possibilitat d'incloure consideracions ambientals, sigui en tot el cicle de vida de la prestació o en qualsevol fase del procés contractual. Per tant, aquestes mesures també es podien afegir com a criteris de solvència, sempre que estiguessin vinculades amb l'objecte del contracte.

Aquest cas és de **gran rellevància perquè es refereix a l'empresa que proveeix el servei, i estableix jurisprudència** en l'àmbit estatal.⁵⁷

3.2. El codi de conducta dels proveïdors de l'Ajuntament de Loures (Portugal)⁵⁸

L'Ajuntament de Loures va elaborar al 2012 un codi de conducta dels proveïdors que incorpora els principis vigents en la Declaració universal dels drets humans, els convenis de l'OIT i la legislació portuguesa i comunitària. El codi estipula en particular que, en el desenvolupament de l'activitat, l'empresa contractista i les subcontractistes han de complir les convencions de l'OIT següents: 138, 29, 105, 87, 98, 135, 100, 111, 26, 131 i la Recomanació 143. A més, el codi inclou mesures per respectar sobre l'ambient laboral, en termes d'assegurar la seguretat i la salut per a totes les persones empleades; la necessitat de complir amb la legislació sobre higiene i salut al treball en les instal·lacions; la necessitat que el proveïdor prengui les mesures adequades per prevenir accidents minimitzant tant com sigui possible les causes de perills inherents al medi de treball, i l'obligació per al proveïdor de prohibir estrictament tota forma d'abús físic, amenaça d'abús físic, càstig o mesures disciplinàries inusuals, fustigació sexual o altres formes d'intimidació. Pel que respecta a les hores laborables, el codi esmenta la necessitat que el proveïdor compleixi amb la legislació i els estàndards de la indústria de l'objecte del contracte; que les hores extra han de ser pagades amb un salari superior al de les hores normals i que el seu número no pot superar l'establert per la llei, i que les persones treballadores han de poder rebutjar fer hores

⁵⁶ <http://www.madrid.org/es/tacp/sites/default/files/resolucion-110-2018.pdf>

⁵⁷ Altres opcions aplicades a Cadis, Pamplona o Barcelona radiquen en la creació de comercialitzadores municipals, apostant per l'autosuficiència energètica.

⁵⁸ Font principal: The Landmark Project 2014

extres sense temor ni càstig. L'empresa s'ha d'assegurar que tots els proveïdors i subcontractistes compleixin amb els compromisos i requeriments del codi, i els ha d'escollir sobre la base del grau de compliment d'aquest.

En els processos de licitació, es demana a les empreses que presentin una declaració mitjançant la qual es comprometen a complir els estàndards del codi de conducta. Aquesta declaració esmenta que, en cas que l'Ajuntament ho sol·liciti, els proveïdors han de facilitar informació sobre els aspectes de la seva activitat i la dels seus subcontractistes que es considerin rellevants, i que han de permetre que representants de l'Ajuntament visitin les seves instal·lacions per avaluar la conformitat amb les normes descrites en el codi de conducta.

En cas que no es compleixi alguna mesura, s'ha d'elaborar i negociar un pla correctiu entre l'empresa i l'Ajuntament de Loures. Si no es compleix el pla en els terminis temporals definits, l'Ajuntament es reserva el dret d'aplicar penalitats que poden anar fins a la revocació del contracte. **A més, en cas de no compliment dels requeriments, l'Ajuntament es reserva el dret de comunicar la situació a les autoritats rellevants.**

Per supervisar que els proveïdors compleixin amb el codi, Loures disposa d'un equip multidisciplinari intern format per representants de les quatre àrees tècniques del consistori: logística; benestar social i habitatge; salut i seguretat laboral, i suport social; promoció econòmica, turisme i ocupació. Les àrees prioritàries de seguiment del codi per part d'aquest equip són **l'adquisició de productes tèxtils, aliments, projectes de construcció i electrònica**. La metodologia desenvolupada planteja els passos següents:

- Es demana a totes les empreses que emplenin un qüestionari d'avaluació després de formalitzar el contracte de subministrament. L'equip s'encarrega d'analitzar i elaborar un informe d'avaluació sobre el qüestionari.
- Es fan visites a les instal·lacions dels proveïdors per comprovar si compleixen els criteris i demanar-los documentació. Posteriorment, s'envia l'informe de la visita al proveïdor amb propostes de millora.
- Cada vegada que es detecta un indicati d'incompliment, s'elabora un pla per introduir accions correctores conjuntament amb el proveïdor.

Així mateix, es va constituir una xarxa nacional d'organitzacions socialment responsables, formada per diverses entitats públiques del país, amb l'objectiu de compartir experiències sobre la compra pública socialment responsable.

El grau d'aplicació de l'exigència de lliurar la declaració varia segons el tipus de licitació. The Landmark Project va analitzar les cinc primeres licitacions en les quals es va posar en pràctica aquesta demanda. En una licitació per al proveïment continu de consumibles i tòners, s'exigia a l'adjudicatari proporcionar la declaració abans de la signatura del contracte. En una licitació per a l'adquisició d'equips de protecció individual, uniformes i calçat, s'exigia que totes les empreses presentessin la declaració per no quedar excloses del procés. En una licitació sobre serveis de vigilància i de seguretat en les instal·lacions municipals, era l'adjudicatari qui havia de presentar la declaració abans de la signatura del contracte. En el concurs s'esmentava que en cas de no respectar les convencions fonamentals de l'OIT, es preveïen sancions. En una licitació sobre serveis preventius de control de plagues urbanes i una altra sobre serveis de transport escolar, totes les licitadores havien de signar la declaració per no quedar excloses. **I el concurs especificava sancions en cas de no compliment de les convencions**

fonamentals de l'OIT. Es considera que aquest aspecte és particularment rellevant, ja que la declaració constitueix una manera de preparar al mercat a futures exigències, i perquè pot constituir un mecanisme de dissuasió davant possibles vulneracions.

Entre les **febleses** d'aquest cas, The Landmark Project observa que els nous procediments requerien una quantitat important de coneixements jurídics per poder aplicar els criteris socials, per la qual cosa es va haver de recórrer a assessorament extern. També destaquen la complexitat i el cost potencial dels mecanismes o processos per avaluar el compliment dels criteris socials.

A més de l'interès en si de tenir un codi de conducta per als proveïdors, cal destacar que el de Loures és més ambiciós que la directiva europea. En efecte, incorpora les normes relatives a la protecció i facilitats que s'han d'atorgar als representants de les persones que treballen a l'empresa (Conveni núm. 135 i Recomanació 143),⁵⁹ el Conveni núm. 26 sobre l'establiment de mètodes per a la fixació de salaris mínims⁶⁰ i el Conveni núm. 131 sobre salaris mínims als països en vies de desenvolupament.⁶¹ Obre, així mateix, les portes per a denúncies davant les autoritats competents per part dels òrgans de contractació.

3.3. La comuna belga de Molenbeek-Saint-Jean

La Llei belga sobre contractació pública conté elements interessants de cara a la rendició de comptes per part de les empreses. Per exemple, estipula **que un operador pot ser exclòs en qualsevol fase del procés si l'autoritat adjudicatària pot demostrar que no ha respectat les obligacions aplicables** en el dret ambiental, social i del treball establertes pel dret europeu, el dret belga, les convencions col·lectives o disposicions internacionals com ara els vuit convenis de l'OIT, la Convenció de Viena sobre la protecció de la capa d'ozó, la Convenció de Basilea sobre el control de moviment transfronterer de residus perillosos i la seva eliminació, la Convenció d'Estocolm sobre els productes contaminants orgànics persistents, i la Convenció de Rotterdam sobre productes químics i pesticides perillosos (Moniteur Belge 2016). L'empresa pot tornar a ser admesa si demostra haver remeiat els impactes generats.

L'article 69.3 de la llei preveu que en cas de falta professional greu s'exclouï un proveïdor. Sobre aquest tema, cal destacar que el Tribunal de Justícia de la Unió Europea va establir jurisprudència el 2012 en el cas C-465/11 (Forposta SA i ABC Direct Contact versus Poczta Polska SA), en determinar que els comportaments il·legítims que influenciessin la "credibilitat professional" de l'empresa candidata a la contractació podien ser considerats faltes professionals greus.⁶² Aquests elements han estat aprofitats d'una manera molt innovadora en una moció aprovada el 2017 per a la modificació del reglament comunal de Molenbeek-Saint-Jean. Partint de la perspectiva

⁵⁹ https://www.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C135,
https://www.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312481:NO

⁶⁰ https://www.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312171

⁶¹ https://www.ilo.org/dyn/normlex/es/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C131

⁶² La sentència del Tribunal de Justícia es refereix al cas Forposta SA, i es pot consultar en aquest enllaç: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=131813&pageIndex=0&doclang=ES&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=7255424>

segons la qual les obligacions del dret internacional sobre els drets humans, del dret internacional humanitari i del dret dels pobles a l'autodeterminació tenen un caràcter *erga omnes* (s'han d'aplicar a tots els actors sense excepcions), el reglament reconeix que la contractació pública ofereix una oportunitat excepcional perquè els governs promoguin el respecte dels drets humans per part de les empreses.

De manera que estableix que, si una empresa contribueix a activitats que violen els drets humans o el dret internacional, **comet una falta professional greu**, raó per la qual pot ser exclosa del procés de contractació pública (article 1). **És interessant que es tinguin en compte les pràctiques dels membres del grup d'empreses en el qual se situa l'operador** (article 1.1). La valoració de si una activitat viola els drets humans o el dret internacional se sustenta en veredictes judicials i quasijudicials, nacionals i internacionals dels tribunals belgues, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea, el Tribunal Internacional de Justícia i el Tribunal Penal Internacional (article 1.2). L'empresa pot ser rehabilitada si demostra que ha posat fi a la situació de falta greu, posant remei a les seves conseqüències i prenent mesures concretes per prevenir que es repeteixi la situació. En l'apreciació del grau de compliment d'aquest punt es tenen en compte, entre d'altres, la compensació de les persones afectades, la comunicació pública de les mesures preses i la col·laboració activa en l'esclariment dels fets (article 2) (Comuna de Molenbeek-Saint-Jean 2017).

Es considera que **l'exemple de Molenbeek és de gran interès per tres raons principals**. En primer lloc, perquè implica l'exigència de rendició de comptes a les empreses a partir de la responsabilitat extraterritorial, aprofitant l'element de la falta professional greu. En segon lloc, permet bregar amb el vel corporatiu, la qual cosa constitueix un dels mitjans utilitzats per les empreses transnacionals per eludir responsabilitats. En tercer lloc, el reglament es refereix a mesures de remediació, però també a la publicació de les mesures preses. Les empreses atorguen gran importància a la seva imatge pública, per la qual cosa aquest últim element és una mesura addicional que pot tenir un efecte dissuasiu a l'hora de cometre vulneracions dels drets humans.

Actualment, la proposta de Molenbeek és una de les més ambiciosos i innovadores per a la introducció de criteris rellevants en la defensa dels drets humans. No obstant això, la posada en pràctica d'aquesta moció encara es troba superant dificultats polítiques que permetin la seva aplicació.

3.4. Ajuntament de Kolding (Dinamarca)⁶³

El 2013, Kolding va convocar un concurs restringit per proveir productes tèxtils i serveis de bugaderia (indumentària laboral) al seu funcionariat, per un import de mig milió d'euros. Es va avaluar que l'aplicació de qüestions ètiques en el criteri de selecció no seria efectiva pel fet que els proveïdors potencials tenien el seu propi codi de conducta, un sistema de gestió de la cadena de subministrament o un certificat OHSAS 18001. A més, **l'Ajuntament tenia dubtes sobre la fiabilitat d'aquests sistemes o etiquetes, per la qual cosa va optar per avaluar els licitadors en la fase d'adjudicació del contracte, segons els mèrits del sistema del qual disposaven**. Els va exigir que presentessin una declaració en què expliquessin com havien elaborat i posat en pràctica un

⁶³ Font principal: The Landmark Project 2014

sistema de verificació de les normes socials dins de la cadena de subministrament. En els criteris d'adjudicació aplicats, es valorava l'oferta més avantatjosa econòmicament amb la ponderació següent: preu (40%), qualitat (30%), servei (20%) i aspectes ètics i mediambientals (10%).⁶⁴

Entre els criteris d'adjudicació, Kolding exigia que el proveïdor hagués implantat un sistema de gestió de qualitat per al comerç ètic, per garantir que era capaç de complir les clàusules del contracte. En la seva oferta, havia d'explicar les característiques del sistema o, en cas de no tenir-ne, com pensava elaborar-lo i aplicar-lo per proveir l'Ajuntament. Alhora, havia de demostrar que els subcontractistes estaven també sotmesos al respecte de les clàusules. Com a mínim, el sistema havia d'integrar la traçabilitat de la cadena de subministrament (incloent-hi els fabricants del principal producte objecte del contracte), l'aplicació de criteris ètics en la cadena de subministrament, i el monitoratge i auditoria en la cadena de subministrament.

Entre les clàusules d'execució del contracte, Kolding va utilitzar els criteris com l'ètica i la responsabilitat, entenent que l'empresa contractada havia de complir les convencions internacionals ratificades per Dinamarca, incloent-hi les vuit convencions fonamentals de l'OIT, a més de la 135 i la 155. Un altre requisit era que el titular del contracte i els subcontractistes respectessin els drets humans fonamentals, com la Declaració dels drets humans de l'ONU, la Convenció de drets de la infància de l'ONU i el Conveni europeu de drets humans. En cas d'incompliment, l'Ajuntament es reuniria amb l'empresa adjudicatària i, si no es poguessin aplicar mesures de correcció, podia rescindir el contracte. N'hi havia prou amb una autodeclaració per acreditar el compliment de les especificacions ètiques. A més, el proveïdor s'encarregava d'auditar els subcontractistes i sol·licitar-los que fessin el mateix amb els seus propis proveïdors, a més de demanar-los que s'adherissin al Pacte mundial de l'ONU.

A Dinamarca es disposa d'un sistema de gestió per certificar la responsabilitat social i els procediments sostenibles, el segell DS 49001.⁶⁵ Es basa en la norma ISO 26000 (una guia que conté recomanacions), però afegeix altres requisits com la responsabilitat social, l'ètica, i el respecte dels drets humans bàsics, entre d'altres. L'adjudicatari del contracte esmentat feia servir cadenes de subministrament curtes per obtenir els productes i subcontractistes nòrdics amb bona reputació en l'àmbit de la responsabilitat social.

Entre les febleses d'aquest cas, The Landmark Project apunta que els mètodes de monitoratge no estaven prou definits com a part del contracte, sinó que s'anaven determinant posteriorment a la seva signatura. Com que la puntuació en els aspectes de qualitat ambiental i ètica no era molt elevada, no va guanyar el candidat més ètic.

Es considera que el principal interès d'aquest cas és que **demostra la possibilitat d'utilitzar la responsabilitat social com a criteri d'adjudicació.**

⁶⁴ Cal ressaltar que a Dinamarca existeix una entitat que representa els ajuntaments danesos (Local Government Denmark), que disposa d'un portal de contractació que també ofereix assessorament jurídic. Han publicat una guia sobre compra responsable que conté aspectes ambientals i ètics i proposa possibles clàusules tècniques i criteris d'adjudicació.

⁶⁵ <https://www.csrcompass.com/ds-49001> y <https://webshop.ds.dk/default.aspx?ID=217&productid=M267380&CurrencyCode=EUR>

3.5. El model suec de contractació pública socialment i ambientalment responsable

A Suècia, el referent nacional en termes de contractació pública és l'Agència Nacional de Contractació Pública (National Agency for Public Procurement),⁶⁶ creada el 2015 i membre del Grup Europeu de Treball sobre Contractació Pública Ètica (EWGEPP, per les seves sigles en anglès).⁶⁷ Amb excepció de les àrees de la defensa, el material per a l'Administració central i els serveis de transport ferroviari i carreter, els quals es gestionen en l'àmbit nacional, la contractació pública no està centralitzada, i hi ha una divisió per sectors en funció del nivell administratiu. Així, els *county councils* s'encarreguen de l'àrea de la salut i el transport local, mentre que els ajuntaments gestionen l'àrea preescolar, escolar, la cura de les persones de la tercera edat, i la planificació urbana i del trànsit. I les empreses controlades pel govern s'ocupen respectivament del seu sector d'activitats: Vattenfall de l'energia; LKAB i SSAB de la mineria i l'acer, i Systembolaget de l'alcohol (NAPP 2017, 73).

La legislació sueca en aquest àmbit es regeix per la Llei de contractació pública (2016:1145 - LOU), sustentada en la directiva europea corresponent, la Llei sobre contractació pública sobre aigua, energia, transports i serveis postals (2007:1092), i la Llei sobre compra pública sobre defensa i seguretat (2008:962). L'Agència va desenvolupar una **Estratègia nacional de contractació pública**,⁶⁸ amb els objectius prioritaris següents: la contractació pública ambientalment responsable, destinada a promoure el desenvolupament sostenible en la línia de l'Agenda dels objectius de desenvolupament sostenible 2030, i la contractació socialment responsable, que pretén promoure entre les empreses el respecte dels drets humans, d'acord amb els Principis rectors de l'ONU, independentment del país on tingui lloc la producció.

⁶⁶ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se>

⁶⁷ L'EWGEPP està integrat per autoritats públiques europees, iniciatives multipart i ONG d'Alemanya, Itàlia, Holanda, Noruega, Suècia i el Regne Unit. S'encarrega de promoure la contractació pública com a eina de sostenibilitat social, de donar suport a la inclusió de consideracions en termes del respecte dels drets laborals, de compartir les millors pràctiques en aquest àmbit i de promoure la protecció dels drets humans i condicions de treball decents en les cadenes globals de subministrament. El treball de l'EWGEPP prioritza el respecte de les convencions de l'OIT següents: 1, 29, 105, 87, 98, 100, 111, 155, així com les legislacions nacionals en l'àmbit laboral, inclòs el salari mínim (NAPP 2017, 10).

⁶⁸

https://www.upphandlingsmyndigheten.se/globalassets/english/procurement/national_public_procurement_strategy_english_web.pdf

Codi de conducta dels proveïdors (Suècia)

El codi suec de conducta per als proveïdors se sustenta en la Declaració universal dels drets humans de 1948; les vuit convencions fonamentals de l'OIT (29, 87, 98, 100, 105, 111, 138 i 182) i les convencions de l'OIT sobre el dret a un ambient segur i higiènic (155 i 180); la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de la infància (article 32); la legislació del país de producció sobre drets laborals i sobre la protecció del medi ambient, i la Convenció de les Nacions Unides sobre la corrupció.

Responsabilitza l'empresa proveïdora no només pel respecte dels drets humans en el marc de les seves operacions al llarg de la cadena de subministrament, sinó també per no informar-se degudament sobre aquest respecte per part de tercers. A més, observa que l'empresa ha de desplegar mesures rutinàries per avaluar els riscos de participar en la violació dels drets humans durant les seves operacions. Pel que fa al medi ambient, el codi especifica que el proveïdor ha d'aplicar una perspectiva del cicle de vida per als productes i serveis i desplegar requeriments sobre aquest tema als seus subcontractistes. Per assegurar el compliment del codi, s'exigeix transparència en tota la cadena de subministrament i cal que els *county councils* procediran a revisions, peticions de documentació i auditories *in situ*, i que podran aprovar plans d'acció i monitorar-ne el desplegament.

L'estratègia té caràcter obligatori per a totes les autoritats sueques (NAPP 2017, 5). Pel que fa al primer objectiu, preveu l'aplicació de criteris de sostenibilitat social i ambiental a prop de 100 productes, i l'Agència Nacional està encarregada de determinar indicadors clau sobre els impactes interns i externs. Els productes s'han agrupat en les àrees següents:⁶⁹ equips d'electrònica, obres, neteja i productes químics, vehicles i transport, material d'oficina i tèxtils, aliments, serveis de cures, material preescolar. Els drets laborals són considerats en diverses de les àrees, però a més s'ha elaborat una guia⁷⁰ que inclou les vuit principals convencions de l'OIT, a més de condicions de contractació aplicables de manera gradual (des d'un nivell bàsic fins a un nivell avançat), així com qüestionaris d'autoavaluació. D'altra banda, es disposa d'un **Codi de conducta per als proveïdors**⁷¹ (vegeu el requadre) aprovat per les 21 autoritats regionals sueques (*county councils*),⁷² i que està inclòs en la invitació per presentar-se en una licitació en el cas d'adquisició de productes considerats d'alt risc.

Per donar suport a les autoritats locals en el monitoratge en la contractació pública del compliment de les convencions de l'OIT i de la legislació sobre els drets humans, es disposa d'una empresa pública específica, propietat de les autoritats locals, l'SKL Kommentus Central Purchasing Bodi (Hållbarhetskollen).⁷³ Aquest ens fa el seguiment anual de 30 proveïdors mitjançant la realització i publicació d'auditories socials i ambientals d'escriptori i de les fàbriques en altres països. També ha de vetllar perquè els proveïdors apliquin les mesures correctives corresponents.

⁶⁹ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/en/sustainable-public-procurement/sustainable-procurement-criteria/>

⁷⁰ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/en/sustainable-public-procurement/sustainable-procurement-criteria/labour-law-requirements/requirements-under-the-ilo-core-conventions-and-sustainable-supply-chains/>

⁷¹ <https://www.sll.se/globalassets/6.-om-landstinget/upphandling/code-of-conduct-english-.pdf>

⁷² <http://www.hallbarupphandling.se/>

⁷³ <https://www.skllommentus.se/om-oss/about-us/>

Des del 2010, els *county councils* que tenen sota la seva responsabilitat els serveis de salut, dentals i de transport públic apliquen el codi de conducta en les següents **vuit àrees de productes** d'alt risc socioambiental: medicaments (en particular els antibiòtics), alimentació, instruments quirúrgics, guants de goma i *kits* quirúrgics, aparells electrònics (ordenadors, impressores, accessoris, mòbils i altres), tèxtils, apòsits i gases, tecnologia mèdica (aparells d'ultrasons, raigs X i d'altres).⁷⁴ Els termes contractuals dels productes integrats en aquestes àrees exigeixen el compliment dels drets fonamentals en tota la cadena de subministrament. **Un dels aspectes més rellevants d'aquest sistema radica en una col·laboració en xarxa.** Les vuit àrees de productes han estat distribuïdes entre els *county councils* per facilitar el monitoratge i assegurar un ús eficient dels recursos. Les auditories que fan són compartides entre tots els comtats i regions. En aquest sistema, es demana a les empreses proveïdores que es comprometin, publiquin i comuniquin el seu compromís, que divideixin clarament les responsabilitats, que apliquin procediments per identificar els riscos de possibles impactes negatius, i que disposin d'un procediment de monitoratge i d'un procés de remediació.

Els *county councils* van elaborar, a més, anàlisis de risc per àrea, i a partir d'aquests, un pla d'acció específic per respondre davant els principals impactes en un termini de dos anys. A partir d'aquí, seleccionen els proveïdors als quals donaran seguiment i elaboren els pressupostos per dur a terme les accions planificades. S'observa que les anàlisis de risc no tenen una metodologia estàndard i que no dediquen una atenció particular a la perspectiva de gènere, però és important subratllar que inclouen l'anàlisi de l'impacte socioambiental per etapa de producció, que abasta l'extracció de recursos naturals, la fabricació (intermèdia i assemblatge final) i, en alguns casos, el tractament dels residus. Algunes de les anàlisis es basen en indicadors dels països concernits per la cadena de subministrament, com la signatura i/o ratificació de les convencions bàsiques de l'OIT, índexs de treball infantil, de treball forçós, persones treballadores migrants, de tràfic de persones, drets dels pobles indígenes, drets de les minories i esclavitud moderna, entre d'altres.

En l'annex III es proporciona una **síntesi de les anàlisis de riscos, de les mesures de prevenció i dels plans d'acció per àrea**. Es considera que alguns aspectes més interessants d'aquesta experiència de treball per àrea radiquen en el següent: l'exigència de transparència de la cadena de subministrament; el propòsit de mapejar les cadenes de subministrament; el diàleg amb les empreses i les organitzacions de la societat civil; la voluntat d'establir comparacions entre proveïdors, marques i productes, així com maneres de puntuar-los; la importància atorgada a l'empoderament de les persones treballadores com a clau per a la millora de les seves condicions laborals, i la voluntat d'avançar en definicions específiques com la del salari digne.

A tall d'exemple, si es considera el cas dels productes electrònics, cal destacar que en els criteris d'adjudicació es valora que les empreses disposin del seu propi sistema de monitoratge, el grau de transparència en la cadena de subministrament (noms de fàbriques, anàlisi de risc i seguiment), la llista de productes químics utilitzats per a l'assemblatge final, la promoció de l'empoderament de les persones treballadores i l'atenció als minerals provinents de zones de conflicte. Posteriorment, en els termes de contractació s'inclouen requeriments obligatoris sobre procediments i capacitat de reportar el compliment del codi de conducta per als proveïdors. I es fa un seguiment particular de proveïdors seleccionats prèviament (McCaughy 2019).

⁷⁴ <http://www.hållbarupphandling.se/riskomraden/om-riskomraden>

D'acord amb l'ONG Swedwatch, malgrat els avenços en la compra pública socialment i ambientalment responsable en aquest país, un gran nombre d'ens públics no imposen encara criteris socials en la contractació pública, per raó del seu desconeixement dels riscos de vulneració dels drets humans en les cadenes de subministrament. I quan s'imposen aquests criteris, sovint el seguiment no es fa de manera adequada a causa de la falta de recursos. La pressió sobre els preus per part dels ens públics també pot constituir un problema, en oferir poc marge als proveïdors perquè posin en marxa procediments i mesures que permetin millorar les condicions laborals. No obstant això, Swedwatch destaca que els *county councils* sí que constitueixen un exemple positiu, en particular en termes de criteris socials.⁷⁵

3.6. El model noruec de contractació pública socialment i ambientalment responsable ⁷⁶

A Noruega, el Pla nacional d'acció sobre empreses i drets humans estipula que l'Estat ha de promoure el respecte dels drets humans per part de les empreses amb les quals es relaciona, i promou que això es faci mitjançant instruments com la Llei de contractació pública. Malgrat no ser un estat membre de la UE, Noruega ha alineat la seva legislació en aquest àmbit amb les directives europees. La contractació té lloc de manera descentralitzada, si bé alguns petits municipis col·laboren voluntàriament per sumar recursos i competències i guanyar en termes d'economia d'escala. El Centre de Contractació de l'Estat s'encarrega de crear i administrar els acords marc que són obligatoris per a totes les autoritats públiques, incloent-hi les universitats, els municipis i la policia. Han realitzat, per exemple, acords en àrees com els serveis ICT, serveis de viatge, auditories internes, serveis legals i professionals, i la compra de material d'oficina i de neteja.

L'Agència per a la Gestió Pública i l'E-govern (DIFI) s'encarrega de preparar els procediments, i ha tingut un rol fonamental en els avenços aconseguits en la contractació pública socialment responsable. És interessant també que disposin d'una àrea sobre *dumping* social, a partir de la qual s'estipulen requeriments sobre les condicions laborals.⁷⁷

DIFI ha elaborat diverses eines per al desplegament de la compra responsable en totes les fases de la contractació. Col·labora amb la Iniciativa de Comerç Ètic de Noruega (ETI) i amb campanyes de la societat civil com ara Future in Our Hands (FIVH), de manera que ha aconseguit avenços considerables en la presa de responsabilitat dels òrgans de contractació pel que fa a les violacions dels drets humans. En tots els contractes de compra de béns s'utilitzen criteris ètics. La diligència deguda en l'àmbit dels drets humans està present en el conjunt del procés de contractació, i el personal públic rep formació especialitzada sobre aquest tema. A més, ha desenvolupat una guia sobre com desplegar els criteris socials. En l'**annex IV** es detallen els sectors de més alt risc que ha seleccionat i analitzat, i per als quals ha definit les propostes i eines generals següents:⁷⁸

⁷⁵ <https://swedwatch.org/en/teman/public-procurement/>

⁷⁶ Font: NAPP 2017

⁷⁷ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/social-dumping>

⁷⁸ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products>

- Establir un diàleg obert amb les empreses, comunicant les expectatives sobre la diligència deguda en matèria del respecte dels drets humans.
- En els plecs per a la compra de productes d'alt risc: utilitzar la base de dades de gestió dels riscos desenvolupada per DIFI⁷⁹ (únicament disponible en noruec).
- Agregar **condicions especials de contractació** sobre la base dels riscos. DIFI disposa d'un model que inclou l'obligació de respectar les principals convencions de l'OIT, així com les normes ambientals i laborals locals, i de documentar el compliment d'aquesta obligació mitjançant informes propis (sota requeriment de l'entitat contractant en un termini no superior a quatre setmanes), i reunions i inspeccions sobre les condicions laborals. L'empresa contractada es compromet a transmetre aquestes obligacions als seus propis proveïdors. L'incompliment i la no remediació poden justificar la rescissió del contracte.⁸⁰
- Si els proveïdors no tenen sistemes de diligència deguda en matèria de drets humans en el moment de la redacció dels plecs, l'òrgan de contractació ha de considerar l'ús de criteris de selecció proporcionats per DIFI.⁸¹
- La inclusió de clàusules especials en el contracte implica que l'entitat pública n'ha de fer un seguiment. Ja que en aquest sector els riscos més alts se situen en les fases anteriors a l'assemblatge, es recomana requerir als proveïdors informació sobre els components dels productes. També es pot fer servir un model d'autoavaluació proporcionat per DIFI.⁸²

⁷⁹ <https://www.anskaffelser.no/verktoy/analyseverktoy/risikostyringsverktoy-etiske-krav>

⁸⁰ El model està disponible en anglès aquí: <https://www.anskaffelser.no/verktoy/contract-performance-clauses-ethical-requirements>

⁸¹ <https://www.anskaffelser.no/verktoy/kvalifikasjonskrav-sikre-en-sosialt-ansvarlig-produksjon>

⁸² El model està disponible (en anglès) en aquest enllaç:

https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser2/files/self_assessment_ethical_requirements.docx

Autoritats de l'àrea de salut de la regió sud-est (Noruega)⁸³

Les autoritats de l'àrea de salut d'aquesta regió de Noruega s'agrupen en Helse Sør-Øst, entitat pública considerada com el millor referent en la contractació pública ètica. Es coordina en gran mesura amb la Iniciativa de comerç ètic de Noruega. El seu enfocament i el seguiment que fa se centren en els riscos. Per això, desenvolupa anàlisis per categoria de productes, apel·lant a la seva pròpia experiència i utilitzant recursos disponibles internacionalment. Aplica clàusules de contractació ètica en totes les licitacions i organitza seminaris amb els proveïdors per preparar al mercat.

En els casos de productes d'alt risc utilitza criteris específics, i en la fase de contractació desplega una estratègia de monitoratge sustentada en: subratllar les clàusules de contractació ètica en el moment de la signatura del contracte; reunions individuals amb els proveïdors; revisió i auditories d'escriptori; visites de les fàbriques; auditories de tercers, seguides de reunions amb els proveïdors.

En línia amb els Principis rectors de l'ONU, cerca que els proveïdors identifiquin, previnguin i mitiguin, però que alhora es facin responsables dels impactes negatius potencials més greus en termes del respecte dels drets humans. Així mateix, té previst el desenvolupament en el futur d'altres estratègies per millorar el respecte dels drets laborals.

3.7. Contractació pública al Regne Unit

3.7.1. Requeriments més rellevants

La principal legislació vigent al Regne Unit referida a la contractació pública s'agrupa en les Public Contracts Regulations 2015.⁸⁴ Aquestes s'apliquen a la contractació de béns, serveis i obres per part del Govern central, de departaments no ministerials, d'agències executives i d'ens públics no departamentals, per un valor superior a 11.200 euros (10.000 GBP). La contractació efectuada per les autoritats locals en els sectors de la salut i l'educació també estan subjectes a aquesta regulació, però des d'un llindar superior. De manera general, totes les autoritats locals tenen les seves pròpies polítiques de contractació pública, alineades amb la legislació esmentada.⁸⁵ Cal destacar que el Regne Unit és membre fundador de la xarxa Open Government Partnership, i que en aquest marc ha incrementat la transparència de la contractació pública⁸⁶ (NAPP 2017).

El Govern central requereix a tots els òrgans públics que la seva contractació inclogui criteris de sostenibilitat i que col·laborin amb els proveïdors per reduir els impactes negatius causats en el conjunt de les cadenes de subministrament. Amb aquest objectiu, publica estàndards de compra del govern (GBS, per les seves sigles en

⁸³ Font: NAPP 2017

⁸⁴ <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/102/contents/made>

⁸⁵ Irlanda del Nord i Gal·les segueixen aquesta regulació, mentre que Escòcia disposa de les Procurement Regulations 2016 (https://www.legislation.gov.uk/sdsi/2016/9780111030868/pdfs/sdsi_9780111030868_en.pdf). D'acord amb la normativa escocesa, les regulacions s'apliquen des dels contractes de béns i serveis per un valor superior a 56.400 euros (50.000 GBP), i d'obres superiors als 2,25 milions d'euros (2 milions de GBP).

⁸⁶ <https://www.opengovpartnership.org/countries/united-kingdom>

anglès) que integren requisits de compliment obligat i orientació sobre bones pràctiques en el sector. D'acord amb la NAPP (2017, 81), les principals fites són de caràcter ambiental, si bé les consideracions socials i ètiques estan sent incrementades. Aquest és el cas del sector tèxtil, en el qual es disposa d'estàndards específics en els GBS des del 2019.⁸⁷ En la compra de fusta també s'han inclòs estàndards en termes dels drets laborals, però de manera indirecta, per mitjà de certificacions com ara FSC i d'altres.

El govern va publicar un **qüestionari estàndard** (Procurement Policy Note 08/16),⁸⁸ que inclou requeriments obligatoris i voluntaris destinats a millorar la contractació pública ètica. Entre els obligatoris, cal destacar que els proveïdors han d'indicar que no han estat condemnats per treball infantil o una altra forma de tràfic d'éssers humans en els cinc anys que precedeixen la contractació, i que no han estat condemnats per violació de la legislació laboral en els últims tres anys. Aquest tipus de violació pot justificar la seva exclusió, d'acord amb la legislació vigent, per la qual cosa les empreses licitadores han de demostrar el seu grau de fiabilitat. Es considera que s'ha produït una violació quan hi ha hagut una ordre de reparació en relació amb la salut o la seguretat laboral, o bé quan una denúncia ha estat confirmada i investigada per la Comissió d'Igualtat i Drets Humans del Regne Unit.⁸⁹ D'altra banda, el Govern ha elaborat un Codi de conducta per als proveïdors.⁹⁰ En el requadre següent referim un cas de bones pràctiques en un sector particularment problemàtic.

Cas de bones pràctiques en la compra de guants d'un sol ús d'ús mèdic ⁹¹

Entre els instruments d'ús mèdic amb més riscos per als drets humans i laborals, se situen els guants d'un sol ús, principalment produïts a Malàisia, Tailàndia i Sri Lanka. S'estima que, en l'àmbit global, la producció anual és de 150.000 milions de parells de guants, per un valor de 3.400 milions d'euros. Entre un 85% i un 95% dels guants d'aquest tipus són destinats al sector mèdic. En un gran nombre de fàbriques, la mà d'obra està integrada per persones migrants i les condicions laborals violen drets bàsics, independentment de si proveeixen a petites empreses o a empreses transnacionals (NAPP 2017, 84). En efecte, s'ha reportat un excés d'hores laborals, salaris precaris, extorsió, retenció de papers d'identitat i traves a les activitats sindicals. En algunes fàbriques s'ha documentat el tancament il·legal de les persones treballadores i maltractaments físics.⁹² Enfront d'aquesta situació, el 2015, integrants de la British Medical Association-Medical Fair, de l'Ethical Trade Group i del Grup de Treball Europeu per a la Contractació Pública Ètica van establir una col·laboració entre entitats compradores, en diàleg amb algunes empreses proveïdores. D'aquesta manera, ens públics de contractació associats a NHS England⁹³ del Regne Unit i als òrgans nacionals de contractació de Suècia i Noruega es van coordinar per desplegar condicions de contractació en el subministrament dels guants destinats a l'ús mèdic, amb l'objectiu d'avaluar i millorar els estàndards laborals a les

⁸⁷ <https://www.gov.uk/government/publications/sustainable-procurement-the-gbs-for-textiles>

⁸⁸ Disponible en aquest enllaç: <https://www.gov.uk/government/publications/procurement-policy-note-816-standard-selection-questionnaire-sq-template>

⁸⁹ <https://equalityhumanrights.com/>

⁹⁰ Disponible en aquest enllaç: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/779660/20190220-Supplier_Code_of_Conduct.pdf

⁹¹ Fonts: NAPP 2017 i BMA 2016. En aquesta última publicació s'inclou una avaluació completa dels riscos en la fabricació dels guants.

⁹² A BMA (2016, 9) se citen diversos informes realitzats entre 2010 i 2016 sobre la vulneració dels drets laborals, que inclouen els noms dels proveïdors i dels seus subcontractistes a Malàisia, Sri Lanka i Tailàndia. A més, s'hi referencia la cobertura mediàtica de diversos casos en aquests països entre el 2009 i el 2015 (2016, 15).

⁹³ NHS England és una entitat pública executiva associada al Departament de Salut del Regne Unit.

fàbriques. Un dels resultats principals d'aquesta iniciativa és la millora dels estàndards en les cadenes de subministrament de diverses empreses importants en el sector (BMA 2016, 2).

La iniciativa va començar per l'establiment de diàlegs amb les directives d'algunes de les principals empreses implicades en la vulneració dels drets laborals. En un segon moment, es van dur a terme auditories en què es van evidenciar casos d'incompliment, sobretot en termes de llibertat d'associació, hores laborals i salaris, esclavitud moderna i riscos per a la salut i la seguretat de les persones treballadores. Cal destacar que NHS ja disposava des del 2009 d'un Codi de conducta dels proveïdors, que incloïa els estàndards laborals. Posteriorment, es va desenvolupar un sistema d'assegurança sobre estàndards laborals (LSAS) amb l'objectiu de desplegar el codi de conducta. D'acord amb aquesta experiència prèvia, la capacitació de les empreses és clau. A més, el sistema LSAS implica com a condició de contractació que les empreses proveïdores de productes determinats demostrin que disposen de sistemes efectius per avaluar el compliment dels estàndards laborals i actuar en conseqüència. Després d'una experiència pilot considerada com a positiva en la compra d'instruments quirúrgics el 2012, NHS va aplicar el sistema LSAS a un contracte d'adquisició de guants el 2015, per un valor de 80 i 90 milions d'euros. Les dues empreses contractades, Ansell i Sempermed, van demostrar que eren capaces d'efectuar millores substancials en les seves cadenes de subministrament. De manera anàloga, altres entitats nacionals o regionals del Regne Unit, Suècia i Noruega han integrat condicions contractuals que obliguen els proveïdors a avaluar i millorar els estàndards laborals en les seves cadenes de subministrament (NAPP 2017, 85).

3.7.2. Avenços en el debat sobre l'aplicació de la Modern Slavery Act

És important destacar els esforços del Comitè de Drets Humans del Parlament britànic en el sentit d'incrementar la rendició de comptes de les empreses beneficiades per la contractació pública. En efecte, al 2017 el Comitè va recomanar al govern que, amb l'objectiu d'enfortir i no erosionar les decisions del Punt Nacional de Contacte de l'OCDE (PNC), brindés orientacions clares als òrgans de contractació i a l'Agència de Crèdit a l'Exportació, de manera que s'excloués del procés de contractació les empreses que haguessin estat objecte de decisions negatives per part del PNC i no haguessin pres mesures per remeiar aquesta situació. Una altra de les seves recomanacions va ser l'exclusió quan un acord extrajudicial (en el marc d'un procediment judicial) demostrés que s'havien vulnerat els drets humans (Tornos 2017, 36; Parlament del Regne Unit 2018, 4). La resposta del Govern va ser negativa, argumentant el perill de violar la legislació britànica i internacional sobre el tracte just i igualitari i el principi de no discriminació de les empreses (Parlament del Regne Unit 2018, 4).

Pel que fa a la lluita contra el treball forçós i les formes d'esclavitud moderna, la legislació britànica és una de les més avançades del Nord global, amb la Modern Slavery Act de 2015 (MSA). Aquesta llei reconeix el rol del sector privat i obliga les empreses que tenen un volum de negocis superior als 39 milions d'euros (36 milions de GBP) a assumir un compromís sobre les formes d'esclavitud i el tràfic d'éssers humans. Complir amb aquesta legislació implica la signatura per part del nivell més alt de la jerarquia de l'empresa d'una declaració de compliment, i fer públic aquest document de manera fàcilment accessible al seu web.

Aquesta legislació està en procés de revisió des del 2017, en particular la secció 54, la qual podria incloure elements que representarien un avenç significatiu en la rendició de comptes per part de les empreses

transnacionals que es veuen beneficiades per la contractació pública. Tal com es recull a Tornos (2017, 43), en cas de ser acceptada la proposta de revisió, s'integrarien els elements següents:

- Requeriment d'una declaració anual, de caràcter obligatori, per part de les empreses, sobre les accions que han dut a terme per erradicar l'esclavitud i el tràfic de persones, tant dins de l'empresa mateixa com en la seva cadena de subministrament.
- Requeriment d'explicar les raons per les quals una empresa no ha pres mesures per erradicar l'esclavitud.
- Requeriment similar per a les autoritats públiques.
- El secretari d'Estat haurà de publicar, en un lloc accessible, la llista de les empreses obligades a publicar aquesta declaració.

La proposta de revisió també concerneix l'apartat 57 de les Public Contracts Regulations 2015, perquè en cas que una empresa no compleixi amb la seva obligació de publicar la declaració sigui exclosa dels procediments de contractació pública.⁹⁴ El debat sobre aquest tema continua vigent dins del Parlament britànic. Fins ara, el Govern s'ha mostrat reticent a acceptar tots aquests requeriments, però sí que ha respost integrant en el qüestionari estàndard un apartat específic sobre el compliment de la Modern Slavery Act per part de les empreses i el seu compromís d'actuar en conseqüència. A més, el Govern afirma que està analitzant com pot millorar les eines de monitoratge des del Home Office Modern Slavery (Parlament del Regne Unit 2018, 8).

La recerca de Sancroft-Tussell ha examinat els informes sobre formes d'esclavitud moderna de les 100 principals empreses contractades pel Govern britànic el 2018, les quals es van beneficiar de contractes per un valor de 10.000 milions d'euros. Conclou que, al 2017, el nombre de declaracions de compliment de l'MSA per part de les empreses es va incrementar en un 34%, però que **gairebé un terç dels 100 principals proveïdors no van complir amb l'MSA. No obstant això, el Govern els va contractar per un valor de més de 3.000 milions d'euros. D'altra banda, de les 100 empreses, només 9 van reportar avenços en la prevenció de l'esclavitud moderna.** En aquesta anàlisi es va verificar fins a quin punt en la declaració de compliment de l'MSA les empreses feien evident el desplegament d'un canvi en les seves pràctiques i operacions, definien indicadors i els monitoraven. Els resultats evidencien una aplicació massa tímida de la legislació per part del Govern (Sancroft 2018, 4-5).

Informe Sancroft-Tussell. Guia pràctica per a la declaració d'una empresa ⁹⁵

⁹⁴ Vegeu les propostes de modificació de la Modern Slavery Act en aquest enllaç, promogudes en particular per la baronessa Young of Hornsey: <https://services.parliament.uk/bills/2017-19/modernslaverytransparencyinsupplychains/documents.html>

⁹⁵ Font: Sancroft (2018, 21-22). **Cal destacar que CORE i ICAR van dur a terme al 2018 una recerca específica sobre l'aplicació de la Modern Slavery Act en el sector de la compra pública de tèxtils (essencialment uniformes) al Regne Unit.** L'informe es troba en aquest

La Home Office de l'MSA disposa d'una guia de l'estructura que ha de tenir la declaració de compliment per part de les empreses.⁹⁶ En l'Informe Sancroft-Tussell es refina i enriqueix aquesta guia amb recomanacions rellevants que poden inspirar el desplegament d'iniciatives similars en altres països, notablement en la declaració responsable de les empreses. D'acord amb aquesta perspectiva, la declaració no s'ha de considerar com a estàtica, sinó més aviat com un procés continu, mitjançant el qual l'empresa demostra les millores desplegades en el temps. Entre els principals elements que, d'acord amb l'informe, hauria d'incloure una declaració hi figuren els següents:

1. **Informació sobre l'estructura de l'empresa i les seves cadenes de subministrament:** l'empresa ha de proveir informació detallada sobre els països d'origen; el nombre de proveïdors per país, per sector i per producte, i la governança interna destinada al compliment de les obligacions per part dels subcontractistes i els departaments encarregats de la compra.
2. **Política empresarial en relació amb les formes d'esclavitud moderna i el tràfic d'éssers humans:** l'empresa ha de poder demostrar la metodologia que ha desenvolupat per gestionar els riscos i per identificar i remeiar els casos d'esclavitud moderna i de tràfic de persones al llarg de la seva cadena de subministrament. És important diferenciar aquí la declaració de la política empresarial en si. La divulgació de la política empresarial ha de ser específicament rellevant en termes de l'esclavitud i de tràfic, sense afegir detalls sobre les polítiques empresarials relacionades amb altres temes. En el millor dels casos, les empreses han de proporcionar referències a les diferents dimensions de la seva política empresarial en aquest àmbit, i explicar com aquestes dimensions es relacionen entre si i són incorporades en el conjunt de l'empresa. En cas que s'estigui desenvolupant un cas de bones pràctiques, s'ha de proporcionar indicacions clares sobre la temporalitat del seu desplegament.
3. **Els processos de diligència deguda de l'empresa en relació amb l'esclavitud i el tràfic de persones, en les seves operacions i en la seva cadena de subministrament.**
4. **Identificació de les operacions de l'empresa i de la seva cadena de subministrament en les quals hi hagi riscos d'esclavitud moderna o tràfic de persones,** incloent-hi les mesures que s'han pres per gestionar i avaluar aquests riscos. Això inclou també la descripció de la metodologia utilitzada i com influeix en la presa de decisions. Són rellevants aquí informacions destinades al monitoratge com ara les auditories, els mecanismes de queixes i les mesures que es prenen quan un subcontractista no compleix amb les obligacions. A més, es poden esmentar avaluacions d'impactes reals i potencials sobre els drets humans, que permetin reduir la vulnerabilitat davant el risc d'esclavitud i tràfic per a totes les persones afectades per les operacions de l'empresa.
5. **Un esment a l'efectivitat de l'empresa a l'hora de garantir que l'esclavitud i el tràfic de persones no es duen a terme en el marc de les seves operacions, ni la seva cadena de subministrament, comparada amb indicadors d'acompliment que consideri apropiats.** Es tracta d'una àrea sensible, ja que implica que l'empresa sigui transparent sobre casos de vulneració dels drets que ha detectat i sobre el nivell de risc. No obstant això, d'acord amb l'informe, aquest punt pot incrementar el grau de fiabilitat que presenta l'empresa, així com el seu grau de compromís.
6. **6. La capacitat del personal sobre esclavitud i tràfic de persones.** En aquest punt no només s'ha d'incloure la quantitat de personal capacitat, sinó també quin personal l'ha rebut i quins són els objectius previstos per

enllaç: <https://www.hrprocurementlab.org/wp-content/uploads/2018/12/ICAR-Core-Report-Who-Made-Our-Clothes-FINAL-.pdf>. Les conclusions són similars a les de l'Informe Sancroft-Tussell.

⁹⁶ <https://www.gov.uk/government/publications/transparency-in-supply-chains-a-practical-guide>

la capacitat, així com els resultats esperats al llarg de la cadena de subministrament. Les empreses també han de publicar la seva avaluació de l'eficiència de la formació proporcionada.

4. Contractació pública a Barcelona

4.1. Mecanismes desplegats

En aquest apartat rescatarem, sense cap pretensió d'exhaustivitat, alguns dels elements més rellevants en les polítiques sobre contractació pública socialment i ambientalment responsable dissenyades per l'Ajuntament de Barcelona.

La ciutat de Barcelona és considerada internacionalment com a pionera en l'àmbit de la contractació pública. Participa activament en la campanya Procura+ de l'ICLEI,⁹⁷ en la xarxa Electronics Watch,⁹⁸ en la Xarxa de Pobles i Ciutats cap a la Sostenibilitat de la Diputació de Barcelona,⁹⁹ en Eurocities¹⁰⁰ i en el Grup de treball sobre compra pública socialment responsable. Hi ha diversos exemples de la posada en pràctica de criteris socioambientals de manera efectiva en els àmbits de l'energia, l'adquisició de productes tèxtils, de fusta, en el sector de l'alimentació i en el de la mobilitat.¹⁰¹ A manera d'il·lustració, destaca que al mes d'abril de 2019, l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona ha tret a concurs 10 lots per a la gestió alimentària de 68 escoles bressol a la ciutat. Aquest plec es presenta com un exemple nou per la incorporació de criteris estratègics de la contractació, ja que es tenen en compte elements mediambientals i de salut pública. Per exemple, es limita el pes de la valoració del preu de les ofertes al 35%, i es valoren positivament criteris de proximitat i alimentació ecològica en un 20% i un 35% d'importància, respectivament.

D'altra banda, cal recordar que des del 1995, Barcelona es va adherir a la Carta d'Aalborg, fet que va constituir el primer pas cap a la creació de l'Agenda 21 local. Aquesta última es va concretar en el primer Compromís ciutadà per a la sostenibilitat, que va definir línies d'acció entre el 2002 i el 2012, amb el suport de més de 800 organitzacions. Posteriorment, aquesta iniciativa es va consolidar mitjançant el Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022, que es desplega mitjançant el programa Barcelona + Sostenible. Així mateix, es disposa

⁹⁷ <http://www.procuraplus.org/>

⁹⁸ Electronics Watch (<http://electronicswatch.org/en>) ofereix a les institucions afiliades un servei de monitoratge independent sobre les condicions de treball a les fàbriques on es produeixen els béns objecte del contracte en el camp de l'electrònica. D'entre les eines més importants que ha desenvolupat, destaca la Guia per a contractistes (http://electronicswatch.org/guia-per-als-contractistes-setembre-de-2017_2525991.pdf).

⁹⁹ <https://www.diba.cat/en/web/xarxasost/inici>

¹⁰⁰ <http://www.eurocities.eu/eurocities/home>

¹⁰¹ Vegeu sobre aquest tema: SETEM i Opcions (2018), NAPP (2017) i http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/bones-practiques-de-contractacio_99576

d'un portal de contractació pública¹⁰² que centralitza el conjunt de la informació en aquest àmbit (SETEM i Opcions 2018, 30).

Les **normatives** de més interès a l'efecte d'aquest informe són el **Decret d'Alcaldia S1/D2017-1271**, de 24 d'abril, de contractació pública sostenible de l'Ajuntament de Barcelona (2017b), i el **Decret d'Alcaldia S1/D/2016-1419**, de 19 de maig, que reconeix com a clàusula essencial dels contractes públics municipals que el contractista no ha de tenir relació econòmica ni financera il·legal amb els països considerats paradisos fiscals (2016a). Per al desplegament de l'LCSP 2017, es va aprovar també una instrucció¹⁰³ específica al març de 2018. Hi ha altres normatives municipals que tenen una relació amb els criteris destinats principalment a la sostenibilitat ambiental, com ara el Pla estratègic de sostenibilitat interna de la Gerència d'Ecologia Urbana 2015-2022,¹⁰⁴ el Pla Clima i Energia 2030,¹⁰⁵ el Decret per a l'ambientalització de les obres; la Política de compra responsable de fusta de gestió forestal sostenible; el Pla d'autosuficiència energètica; el Pla per a la millora de la qualitat de l'aire; el Pla del verd i de la biodiversitat de Barcelona 2020; l'Ordenança de medi ambient; el Pla d'autosuficiència energètica en edificis municipals; el Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022, i la Instrucció d'Alcaldia relativa als elements urbans a la ciutat de Barcelona de 13 d'abril de 2011.¹⁰⁶

En les entrevistes i reunions mantingudes amb l'Ajuntament, es va plantejar el tema que malgrat que el Decret d'Alcaldia sobre els paradisos fiscals s'ha començat a desplegar, encara no s'han produït conseqüències concretes sobre la base de l'anàlisi en curs d'aquesta declaració.

És important destacar que, amb el Decret d'Alcaldia S1/D2017-1271, l'Ajuntament de Barcelona va buscar impulsar la contractació pública sostenible **integrant en la causa i l'objecte** dels contractes públics mesures socials, ambientals, ètiques i d'innovació. Amb això, va pretendre garantir els drets laborals i socials de les persones que executessin el contracte públic, així com impulsar una economia local circular i sostenible, promovent les mitjanes i petites empreses a més de les empreses socials (Ajuntament de Barcelona 2017b, article 1.1). El decret aprova les **guies de compra pública social i ambiental** elaborades per la Comissió de Contractació Pública Socialment Responsable, i incorpora la prescripció per al seguiment de les activitats il·lícites en paradisos fiscals (Ajuntament de Barcelona 2017a, 2). Posteriorment es va elaborar la **Guia de contractació pública innovadora** (Ajuntament de Barcelona 2017e).

La **Guia de contractació pública social** estipula que, en el cas dels contractes en què les retribucions del personal treballador que executa el contracte siguin determinants per al cost total, el criteri d'adjudicació que valora el preu del contracte ha de representar com a màxim el 35% de la puntuació total (Ajuntament de Barcelona 2016b). D'altra banda, en el plec de prescripcions tècniques, i amb caràcter obligatori, s'ha d'incloure una clàusula que estableixi que els béns o serveis objecte del contracte s'han fabricat respectant les normes sociolaborals vigents a l'Estat espanyol i a la Unió Europea i les aprovades per l'OIT, en particular la Convenció

¹⁰² <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/ca>

¹⁰³ <https://w123.bcn.cat/APPS/egaseta/cercaAvancada.do?reqCode=downloadFile&publicacionsId=15606>

¹⁰⁴ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/gerencia-d-ecologia-urbana-geu_59581

¹⁰⁵ https://www.barcelona.cat/infobarcelona/es/districte/nou-barris/el-plano-clima-nuevo-plan-estrategico-para-hacer-frente-al-cambio-climatico_641581.html

¹⁰⁶ http://www.ajsosteniblebcn.cat/instruccio_elements_urbans_2011_7989.pdf

sobre els drets de la infància o la Convenció internacional sobre la protecció dels drets dels treballadors migrants i les seves famílies. A més, es preveu que l'empresa licitadora presenti una declaració responsable, i l'òrgan de contractació pot requerir en qualsevol moment documentació o certificacions acreditatives (Ajuntament de Barcelona 2016b, 42).

Pel que fa a la política de **contractació pública ambiental**, aquesta busca sustentar-se en el respecte dels principis d'igualtat de tracte i de concurrència de les empreses, però alhora pretén ser una acció positiva a favor de les empreses que demostrin una consciència ambiental i bones pràctiques, perquè aquests valors s'incorporin en l'execució dels contractes públics (Ajuntament de Barcelona 2017c, 11). La contractació pública ambiental se situa en el marc del Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022, mitjançant el programa Ajuntament + Sostenible (programa A+S).¹⁰⁷ El seu objectiu consisteix en l'ambientalització del conjunt de la contractació municipal (Ajuntament de Barcelona 2017c, 5). La **Guia de contractació pública ambiental** inclou instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat per a **dotze àmbits d'activitat** concrets, així com una relació de possibles criteris ambientals.¹⁰⁸ Es pot complementar amb instruccions sobre altres àmbits (Ajuntament de Barcelona 2017b, article 1.3).¹⁰⁹ Els principals impactes generats al llarg del cicle de vida d'un producte o servei s'enfoquen des de criteris ambientals en dos àmbits principals: els consums i les emissions associades, i la composició i els materials utilitzats. En el primer àmbit, es preveu la incorporació de mesures com ara la reducció dels consums d'energia i aigua, productes i materials. Això es pot dur a terme mitjançant una especificació tècnica (com l'establiment d'un valor màxim de referència), mitjançant un criteri de valoració que atorgui punts als consums i emissions més baixos, o bé a través d'una combinació de totes dues pràctiques. En cada cas, s'ha de referenciar un paràmetre o un mètode de càlcul de consums estandaritzat que faciliti la comparació entre les ofertes (Ajuntament de Barcelona 2017c, 42). Pel que fa a l'àmbit de la composició i els materials, es poden valorar positivament els productes o materials ambientalment més sostenibles i excloure'n les substàncies tòxiques o nocives.¹¹⁰ Tot això a partir de definicions concretes com la certificació. En aquest sentit, cal recordar que les diferents instruccions tècniques fan referència a les ecoetiquetes pertinents, ja sigui relacionades directament amb l'objecte de la instrucció (fusta, paper, tèxtils, equips informàtics, alimentació, vehicles o electricitat), o bé de manera indirecta amb productes relacionats amb l'objecte de la instrucció (productes de neteja, bosses d'escombraries, pneumàtics, edificis, material de construcció, mobiliari, etcètera) (Ajuntament de Barcelona 2017c, 48). En l'**annex V** es proporciona **una síntesi de les instruccions tècniques elaborades per l'Ajuntament de Barcelona**, així com de la part corresponent al Pla de contractació pública sostenible 2018.

¹⁰⁷ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/seguiment-de-la-contractacio_99538

¹⁰⁸ Posteriorment es va afegir una instrucció tècnica per a les exposicions.

¹⁰⁹ La persona responsable del contracte supervisa el compliment i l'execució de les clàusules ambientals establertes en els plecs, i està encarregada d'informar del programa Ajuntament + Sostenible, encarregat del compliment de les instruccions (Ajuntament de Barcelona 2017c, 17).

¹¹⁰ Sobre l'**exclusió de substàncies tòxiques** es pot consultar el reglament REACH (EC 1907/2006), que aporta informació que s'incorpora en els manuals de compra verda. Alguns exemples d'exclusió de substàncies tòxiques són l'exclusió de metalls pesants en les pintures o tintes, la limitació dels compostos orgànics volàtils (COV) i, de manera genèrica, la limitació d'ingredients inclosos en el reglament REACH de l'ús de productes químics. Això es pot donar de manera progressiva. Per exemple, l'Ajuntament de Barcelona va iniciar la transició de l'ús de glifosat com a herbicida als jardins municipals cap a altres alternatives més ecològiques. La substitució es fa de manera progressiva (Ajuntament de Barcelona 2017c, 45). L'erradicació de l'ús de glifosat va ser aprovada per la Comissió d'Ecologia, Urbanisme i Mobilitat el 2016, després que l'OMS el declarés cancerigen per als éssers humans.

De manera general, el seguiment de les mesures aprovades es monitora des de la Comissió de Contractació Pública Socialment Responsable, integrada per representants de diferents departaments de l'Ajuntament, i la Mesa de Contractació Pública.¹¹¹ Aquesta última constitueix un espai de diàleg entre l'Administració, els sindicats, les organitzacions empresarials i del tercer sector, i les organitzacions socials i ambientals (SETEM i Opcions 2018, 31). En el pla tècnic, s'ha previst una aplicació informàtica per al **seguiment** d'indicadors de contractació pública sostenible (**SAI**), que encara estava en fase de preparació en el moment de la redacció d'aquest informe. Totes les unitats de contractació de l'Ajuntament, així com els seus ens dependents, hauran de completar la informació que l'aplicació requereixi sobre cada contracte, incloent-hi mesures socials, ambientals i d'innovació. L'empresa contractista haurà de proporcionar, mitjançant l'aplicació, la majoria de la informació necessària per satisfer els indicadors. Segons el Pla de contractació pública sostenible 2018, l'aplicació s'inicia amb una primera fase, que inclou mesures socials, i posteriorment s'ha de plantejar de desenvolupar solucions que permetin el seguiment de mesures ambientals i d'innovació. Es preveu que l'aplicació descarregui automàticament els expedients que, en la seva tramitació en SAP-contractes, hagin triat mesures socials determinades (Ajuntament de Barcelona 2018c, 21). És important destacar que bona part de la responsabilitat del seguiment recaurà en la informació que proporciona l'empresa mateixa.

¹¹¹ <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/ca/supervisio-i-avaluacio-de-la-contractacio-publica>

4.2. Proveïdors de l'Ajuntament de Barcelona vinculats amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient

4.2.1 Contractes executats el 2017

D'acord amb la Memòria 2017 de contractació pública del **Grup municipal de l'Ajuntament**,¹¹² **els contractes comptabilitzats com a despesa pública** (incloent-hi els contractes pluriennals, anticipats, les pròrrogues d'anys anteriors i les modificacions) van representar **més de 1.265 milions d'euros**,¹¹³ repartits de manera gairebé igual entre l'Ajuntament (49%) i el conjunt dels seus ens municipals (51%).¹¹⁴ Per import executat, els principals sectors de despesa van ser: els serveis (50,72%), la gestió de serveis públics (23,28%), les obres (16,14%) i els subministraments (7,67%) (Ajuntament de Barcelona 2018d, 8).

Si es tenen en compte únicament les dades de l'Ajuntament (sense els ens municipals),¹¹⁵ pel que fa als perfils dels contractistes, s'observa que d'un total de 5.381 proveïdors (persones físiques i jurídiques), el 87,79% tenien el domicili social registrat a la província de Barcelona. A més, en la seva gran majoria (68,96%) eren autònoms, microempresaris i petits empresaris, mentre que un 17,28% eren entitats sense ànim de lucre (Ajuntament 2018d, 33-34).

No obstant això, si es té en compte el volum de la despesa pública, es constata que es concentra en un nombre reduït de grans empreses. D'entre els més de 5.000 proveïdors, els 5 proveïdors que més pagaments van rebre van representar el 49% de la despesa total de la contractació efectuada per l'Ajuntament el 2017.¹¹⁶ **I una sola empresa, FCC (Fomento de Construcciones y Contratas), es va beneficiar del 20% de la despesa total.**¹¹⁷ Quatre d'aquestes empreses són transnacionals o filials de grups transnacionals: Grup FCC, Grup Ferroviari, Grup ACS i Grup ENEL (Endesa). En vista de l'apartat 1.1 sobre l'impacte de les empreses transnacionals sobre els drets humans i el medi ambient, i del compromís de l'Ajuntament amb aquestes àrees, és pertinent interrogar-se sobre fins a quin punt la contractació pública de l'Ajuntament pot beneficiar empreses que han estat vinculades directament o indirectament amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient. De fet, **els quatre grups esmentats es troben en les bases de dades i informes sobre conflictes socials, laborals i ambientals** que es consulten per a aquest estudi i que referim en l'annex I sobre la metodologia.

¹¹² En el moment de la redacció d'aquest informe la memòria de 2018 encara no s'havia publicat, per la qual cosa aquest apartat es basa essencialment en les dades de 2017.

¹¹³ La suma exacta és de 1.265.734.611,78 € (Ajuntament de Barcelona 2018d, 8).

¹¹⁴ La despesa de l'Ajuntament de Barcelona es va elevar a 632.642.924,87 €, i la de les entitats del Grup municipal va ser de 633.090.686,91 € (Ajuntament de Barcelona 2018d, 10).

¹¹⁵ No es disposa dels perfils de tots els ens municipals quant a la despesa pública.

¹¹⁶ Els cinc proveïdors principals per import executat el 2017 són els següents: FCC, CESPÀ SA, UBASER SA, Corporació CLD Serveis Urbans i Endesa Energia (Ajuntament de Barcelona 2018d, 35).

¹¹⁷ El pagament total realitzat a FCC el 2017 es va elevar a 124.470.720,12 € (Ajuntament de Barcelona 2018d, 35).

4.2.2. Contractes adjudicats el 2017

Per disposar d'un panorama més complet sobre la presència d'aquest tipus d'empreses, es tenen en compte els **proveïdors beneficiats pels contractes adjudicats el 2017 pel Grup municipal**.¹¹⁸

Abans d'exposar els resultats, és important subratllar una **dobla limitació subjacent a la tasca del mapatge**. El primer obstacle radica en la forma de registre dels proveïdors per part de l'Ajuntament. El llistat d'empreses contractades per l'Ajuntament i els seus ens no inclou informació sobre el grup empresarial al qual pertanyen.¹¹⁹ A tall d'exemple, d'un grup com ACS depenen més de 1.000 societats en l'àmbit global. Un control més efectiu seria possible si se sol·licités a les empreses licitadores que indiquessin de manera detallada a quin entramat empresarial pertanyen, amb indicació del nom complet i el número d'identificació fiscal, i si es desenvolupés una base comuna de proveïdors.¹²⁰ La segona limitació se situa en la recerca i el monitoratge que es du a terme des de l'àmbit acadèmic i de les organitzacions socials sobre els conflictes generats per les empreses transnacionals. En efecte, no només no hi ha una base de dades global unificada, raó per la qual ha calgut elaborar un llistat propi per a aquest estudi, sinó que les existents, per més rigoroses i completes que siguin en el rastreig dels conflictes, no solen indicar el número d'identificació fiscal de les empreses. Per tant, els resultats que s'exposen en aquest apartat no són exhaustius, sinó que es proporciona un panorama general sobre els grups empresarials més grans contractats.

En primer lloc, es destaca que de la totalitat de proveïdors als quals es van adjudicar 22.564 contractes el 2017 des de l'Ajuntament de Barcelona i tots els ens municipals, per un valor total d'1.068.183.723,83 euros, **152 són empreses transnacionals o pertanyen a 81 grups transnacionals que estan registrats en la base de dades de vulneracions dels drets humans i del medi ambient, i per tant representen en volum el 20% del total dels contractes adjudicats (un total de 211.306.717,90 euros)**.

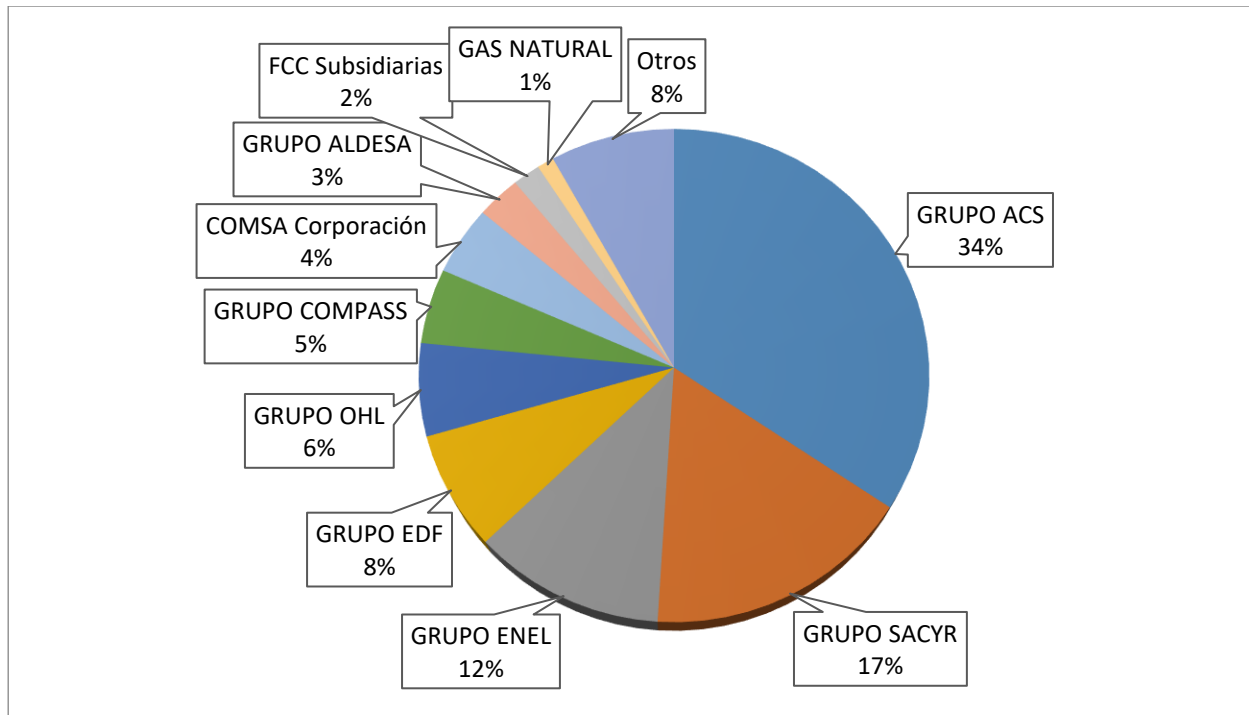
En l'annex VI_A es troba la llista detallada, ordenada per volum del contracte. En el gràfic següent s'il·lustren els 10 grups principals, els quals concentren el 92% del total adjudicat a aquestes empreses.

Gràfic 1. Principals grups d'empreses transnacionals d'entre les empreses contractades el 2017 pel Grup municipal de Barcelona i que han estat vinculades amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient al Sud global

¹¹⁸ Es pot consultar el document de referència en aquest enllaç: <https://opendata-ajuntament.barcelona.cat/data/ca/dataset/relacio-contractistes/resource/827b145f-5ada-4ba8-804c-f5ef41fef477>, i també s'adjunta en l'annex VII-A, juntament amb els contractes del 2015 i el 2016.

¹¹⁹ Si bé l'Ajuntament ha contractat recentment una base de dades que li pot permetre accedir a aquesta informació amb facilitat, seria més eficient que cada empresa la proporcionés, en lloc que l'Administració l'hagués de verificar per al gran nombre de proveïdors que té.

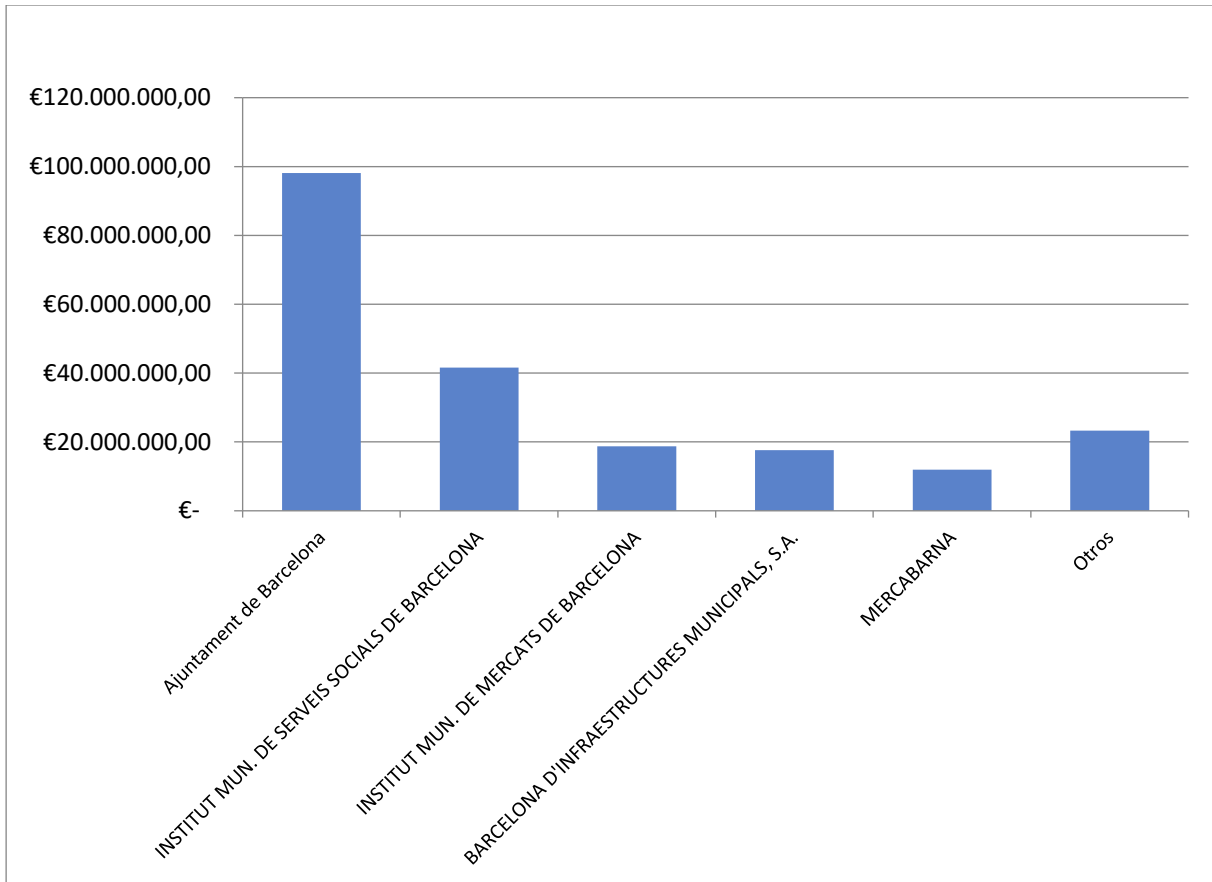
¹²⁰ La base de dades de proveïdors de l'Ajuntament (sense els ens municipals) es troba en aquest enllaç: <http://ajuntament.barcelona.cat/estrategiaifinances/pressupostobert/es/pagos#view=payee&description=&area=&payee=&date=2018&minAmount=&maxAmount=&department=&fiscalId=>

Elaboració pròpia

Si es considera la distribució per òrgans de contractació, destaca que **l'òrgan que més recursos ha adjudicat a les empreses vinculades amb alguna mena de vulneració és l'Ajuntament de Barcelona**, tal com s'il·lustra en el gràfic 2.

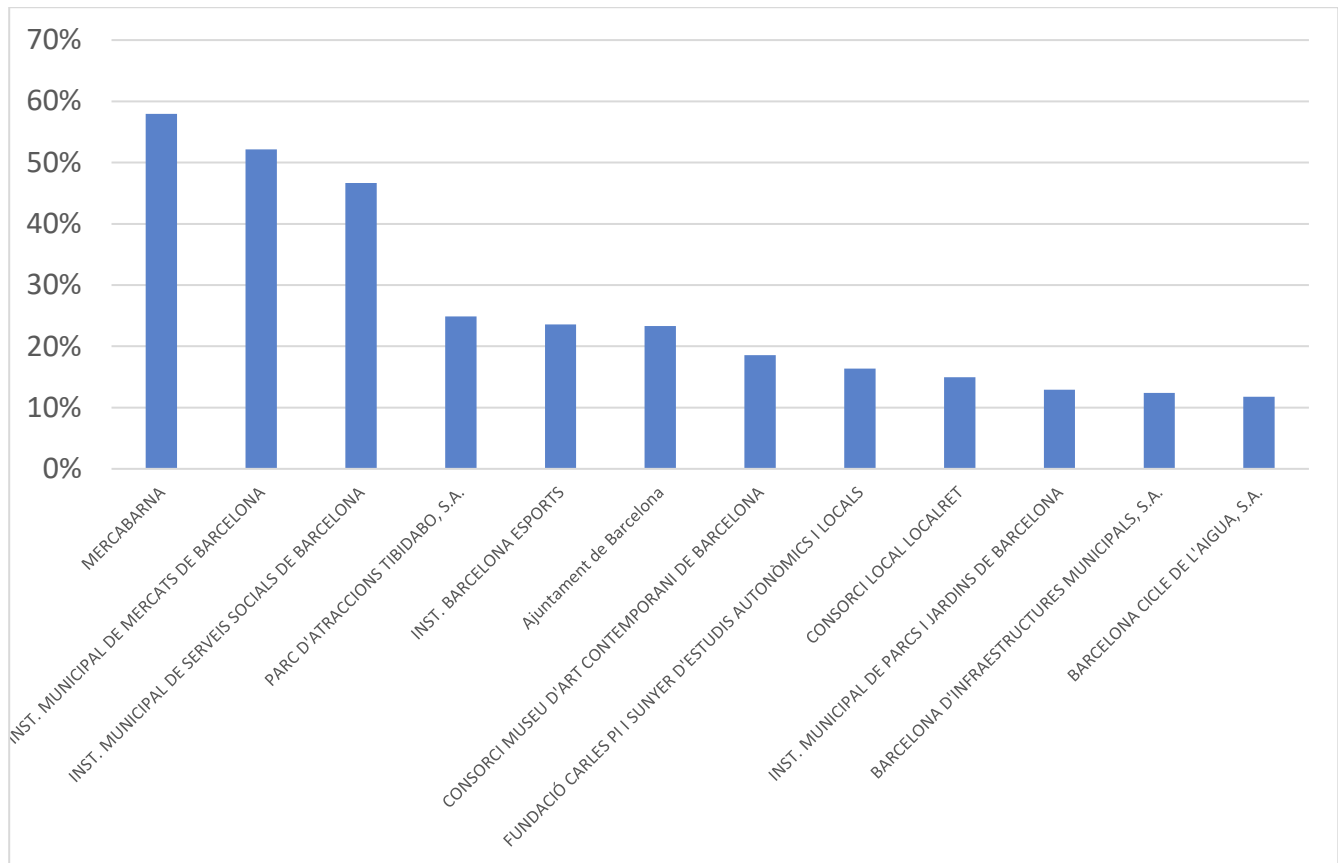
Gràfic 2. Recursos atribuïts a empreses vinculades amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient al Sud global (suma en euros, per òrgan de contractació a partir dels contractes adjudicats el 2017)

Elaboració pròpia

Crida l'atenció que si el percentatge d'empreses vinculades amb alguna mena de vulneració al Sud global és reduït, tal com s'assenyala anteriorment, **la proporció varia molt entre els diferents òrgans de contractació**. En el gràfic següent s'evidencia com, en el cas d'alguns ens com MERCABARNA i l'Institut Municipal de Mercats de Barcelona, **més de la meitat dels contractes que van adjudicar el 2017 van ser a empreses associades a alguna mena de vulneració**.

Gràfic 3. Integrants del Grup municipal de Barcelona amb una proporció més gran de contractes associats a empreses vinculades amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient al Sud global

Elaboració pròpia

Si bé la legislació estatal sobre contractació pública no estipula que es puguin exigir responsabilitats al grup empresarial al qual pertany una empresa, tal com s'ha vist en l'apartat 3.3 amb el cas de Molenbeek-Saint-Jean, altres autoritats locals han explorat aquesta pista de cara a aconseguir una contractació socialment i ambientalment responsable. A més, és important ressaltar que si una empresa que es beneficia de la contractació pública forma part d'un grup les pràctiques del qual no són compatibles amb els drets humans, els drets laborals i el respecte pel medi ambient, principis considerats per l'Ajuntament com a pilars en la política de contractació, es produeix una incoherència alhora que una oportunitat per avançar en la rendició de comptes de les empreses transnacionals. S'inclouen algunes observacions sobre aquest tema en el capítol 6 sobre recomanacions. A continuació, i per il·lustrar la gravetat dels conflictes que poden generar les empreses en països empobrits, oferim **dos exemples d'empreses contractades pel Grup municipal**.¹²¹

¹²¹ En l'annex VII_B es pot consultar en quina base de dades de conflictes o informe se situa el conflicte associat a les empreses o els grups empresarials en els quals s'integren.

Cobra (Grup ACS) i els drets dels pobles indígenes de Guatemala

El Grup ACS està integrat per una societat dominant (Actividades de Construcción y Servicios SA), amb seu a Madrid, i un gran nombre d'entitats dependents. La totalitat d'empreses que s'han integrat en l'avaluació d'empreses contractades per l'Ajuntament i els ens municipals el 2017 (excepte les UTE), són 100% propietat de l'empresa, tal com es pot verificar en l'Informe econòmic de 2018 (ACS 2018). Els grans sectors de negoci del grup són la construcció (liderada per Dragados, Hochtief i Iridium), els serveis industrials (liderats per les empreses del Grup Cobra i Dragados Industrial) i els serveis (sota la responsabilitat de Clece). La xifra de negocis el 2018 va ser de 34.295 milions d'euros, i es van comptabilitzar un total de 195.461 persones empleades.¹²² El grup opera en un gran nombre de països del Sud global,¹²³ però el 74% de les seves vendes el 2018 es van concentrar a l'Estat espanyol, Alemanya, Austràlia i els Estats Units (ACS 2018).

Entre els casos de conflictes socioambientals pels quals s'ha denunciat el Grup ACS, destaca el de les **hidroelèctriques Renace i Oxec a Guatemala**, on opera directament el Grup Cobra. Cal dir que el cas involucra a més a més Aldesa, una altra empresa que també està entre les contractistes de l'Ajuntament de Barcelona referides en l'apartat anterior.

El complex hidroelèctric consisteix en cinc plantes i va ser projectat com el més gran de Guatemala, amb una capacitat instal·lada de 305 MW. Se situa en la conca del riu Cahabón, al municipi de San Pedro Carchá (Alta Verapaz), territori del poble indígena maia q'eqchi. És una de les regions amb uns índexs més alts de pobresa (88%) i pobresa extrema (53,6%) del país, i té unes infraestructures de sanejament i servei d'accés a l'aigua i a l'energia deficientes. El projecte va ser promogut per l'empresa CMI, que va subcontractar Cobra per a la construcció de la central hidroelèctrica Renace II el 2007, la qual ha estat involucrada com a principal accionista i executora del projecte en la modalitat "clau en mà". El riu i els seus afluents constitueixen la principal font d'aigua per a la població. S'estima que les obres afecten directament prop de 29.000 persones en 50 comunitats. S'han presentat diverses denúncies davant les autoritats guatemalenes i la Comissió Interamericana de Drets Humans per la desaparició de cabals, la desforestació i l'afectació dels sòls, la flora i la fauna. A més, les comunitats apunten que s'ha vulnerat el seu dret a la salut, a la seguretat alimentària, a l'aigua i a la lliure determinació. D'altra banda, el projecte s'ha executat sense efectuar de manera correcta la consulta pública a la qual la població indígena té dret, d'acord amb el Conveni 169 de l'OIT (ODG 2019, 19-21). El 2017, la Cort Suprema de Justícia va intervenir per exigir l'aplicació de la consulta. D'altra banda, les comunitats han reportat que no només no han estat indemnitzades degudament, sinó que a més han estat objecte d'intimidacions i violència.¹²⁴ Això últim ha afectat en particular les

¹²² <https://www.grupoacs.com/conozca-ac/s/datos-fundamentales/>

¹²³ Els països on opera el grup són els següents: Alemanya, Algèria, l'Àrabia Saudita, l'Argentina, Austràlia, Àustria, Bangladesh, Bolívia, Botswana, el Brasil, el Canadà, Cap Verd, Colòmbia, Costa d'Ivori, Dinamarca, Egipte, El Salvador, l'Equador, Espanya, els Estats Units, les Filipines, França, Geòrgia, Grècia, Guatemala, Hong Kong, l'Índia, Indonèsia, Irlanda, Israel, Itàlia, Jamaica, Japó, el Kazakhstan, Malàisia, el Marroc, Mauritània, Mèxic, Mongòlia, Nicaragua, Noruega, Nova Zelanda, els Països Baixos, Panamà, el Perú, Polònia, Portugal, Qatar, el Regne Unit, la República Dominicana, la República Txeca, Romania, Singapur, Sud-àfrica, Suècia, Suïssa, Tailàndia, Turquia, la Unió dels Emirats Àrabs, Uruguai, el Vietnam i Xile (<https://www.grupoacs.com/conozca-ac/s/datos-fundamentales/>).

¹²⁴ <https://ejatlas.org/conflict/hidroelectrica-renace-embresa-de-florentino-perez-guatemala>

dones, víctimes d'agressions sexuals, algunes de les quals van ser denunciades davant la justícia guatemalenca, si bé els casos no van prosperar.

D'acord amb la recerca d'Alianza para la Solidaridad (2016, 22), tot i que ACS disposi d'un codi ètic i s'hagi adherit al Pacte mundial de les Nacions Unides, "no hi ha evidències de polítiques i procediments concrets que garanteixin el compliment per part de l'empresa del seu compromís en matèria de drets humans". D'altra banda, malgrat que per les característiques del sector de les grans obres d'infraestructures on operen empreses del Grup ACS, com Cobra, existeixin riscos socials i ambientals importants, "no hi ha evidència documental per part d'ACS de l'existència de mecanismes d'accés a remei per a les persones víctimes d'impactes en DH per les seves activitats i com a resultat de les seves activitats comercials".

Font de la imatge: Alianza para la Solidaridad

INDRA i la vulneració dels drets humans a les fronteres europees, Iemen i Palestina

El grup està integrat per una societat dominant, Indra Sistemas SA, amb seu a Madrid. És una de les principals empreses europees en l'àmbit de la defensa i la seguretat, present directament en 46 països i amb operacions comercials en més de 140. El 2018, les seves vendes van sumar 3.104 milions d'euros i va contractar al voltant de 43.000 persones.¹²⁵

D'acord amb els informes de l'Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània (ODHE), NOVACT i del Centre Delàs, Indra està involucrada directament i indirectament en la vulneració dels drets humans en diferents països. Té una presència destacada en el control de les fronteres europees, el qual, d'acord amb el Tribunal Permanent dels Pobles, té com a conseqüència que es cometin crims contra la humanitat (TPP 2019, 4). De fet, l'empresa va ser denunciada davant el Tribunal el 2017 i el 2018, i aquest va concloure en la declaració de l'Audiència de Barcelona que "empreses com INDRA (...) exerceixen un paper fonamental: no sols participen en els processos de criminalització, sinó que obtenen importants beneficis de les polítiques de control i d'externalització de les fronteres" (TPP 2018, 7). S'estima que al 2005, quan es va reforçar la tanca que separa l'Estat espanyol del Marroc a Ceuta i Melilla, INDRA, ACS i FERROVIAL es van beneficiar de 8 de cada 10 euros destinats al projecte. En concret, INDRA va obtenir uns guanys de 27,2 milions d'euros. Els drets humans de les persones que intenten travessar la tanca són violats de manera sistemàtica, i s'han reportat casos de fustigació i violència (Centre Delàs 2018, 1-3).

D'altra banda, els components i l'electrònica fabricats per INDRA (Eurofighters i míssils Meteor) han estat utilitzats per la coalició liderada per l'Àrab Saudita en el bombardeig d'objectius civils a Iemen (entre ells centres de salut, escoles, mesquites i mercats). L'empresa és el segon proveïdor d'equipament i sistemes per a l'Eurofighter, i ha venut simuladors que van servir per entrenar els pilots saudites (Centre Delàs 2018, 3). És important recordar que la situació humanitària al Iemen és de summa gravetat, fins al punt que segons Amnistia Internacional¹²⁶ i Human Rights Watch,¹²⁷ l'Àrab Saudita està violant la legislació internacional sobre drets humans i sobre dret humanitari. Així mateix, l'informe del grup d'experts regionals i internacionals sobre el Iemen, establert per la Resolució 36/31 del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides, va concloure, després d'una investigació realitzada entre el setembre del 2014 i el juny del 2018, que s'hi estan cometent crims de guerra.¹²⁸

A més, l'ODHE apunta que INDRA és soci estratègic de l'empresa israeliana IAI, especialitzada en la tecnologia de drons i que s'ha beneficiat de l'ocupació il·legal dels territoris palestins. S'ha reportat que els drons de la IAI s'han utilitzat en les operacions sobre Gaza "Pluja d'estiu" (2006), on van morir més de 400 palestins, i "Plom fos" (2008), que va causar la mort de prop de 1.330 persones. De manera que "determinades innovacions tecnològiques d'INDRA s'han desenvolupat en el marc de cadenes de valor en què participen empreses que registren àmplies vulneracions de drets humans, específicament contra el dret a la vida, la integritat física i psicològica, i el dret a la lliure autodeterminació de la població palestina" (2017, 12).

¹²⁵ <https://www.indracompany.com/es/indra>

¹²⁶ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/03/yemen-four-years-on-fears-of-further-violations-with-no-end-in-sight-to-brutal-conflict/>

¹²⁷ <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/yemen>

¹²⁸ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23479>

Font de la imatge: gentilesa del Centre Delàs

Cal destacar que es va intentar avaluar els contractes per producte, però això no va ser possible amb la informació proporcionada per l'Ajuntament. Es considera que, a mesura que el sistema de codis CPV s'instal·li en l'Administració de l'Ajuntament i funcioni correctament, serà possible i senzill detectar possibles casos de vulneració dels drets humans a partir dels productes subministrats.

En l'**annex VII_A** hi ha el llistat complet de contractes adjudicats entre el 2015 i el 2018 pel Grup municipal, i en l'**annex VII_C** s'ha registrat el Pla de contractació del Grup municipal de l'Ajuntament de Barcelona per al 2019, incloent-hi els contractes previstos, per ordre d'importància (VEC). També s'hi apunten comentaris sobre els contractes que probablement requereixen una anàlisi de risc sobre la cadena de subministrament de manera prioritària.

5. Conclusions

Anàlisi de les possibilitats que ofereix la legislació europea, estatal i autonòmica en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable

D'acord amb la legislació internacional, els estats tenen l'obligació de respectar, protegir i aplicar els drets humans, i de vetllar perquè les empreses també els compleixin. Tal com s'ha vist, la contractació pública pot constituir un espai d'actuació important des d'aquest punt de vista. No obstant això, la legislació vigent en aquest àmbit presenta, de manera general, limitacions importants, en particular quant al control de les operacions de les empreses transnacionals. En el capítol 2 s'assenyala que principis com la no discriminació o el tracte just, o bé l'obligada relació amb l'objecte del contracte, presenten seriosos desafiaments per avançar en la contractació socialment i ambientalment responsable.

El fet que en l'àmbit internacional no existeixin encara normes vinculants perquè les empreses respectin els drets humans i el medi ambient en les seves operacions transnacionals, constitueix el teló de fons de les restriccions comentades. En efecte, els codis voluntaris plasmats en els Principis rectors de les Nacions Unides es troben en el cor de la legislació avaluada. Si bé s'està avançant en el pla europeu i internacional per aconseguir incrementar el grau de rendició de comptes, el procés tardarà anys a consolidar-se, per la qual cosa és important buscar un màxim de finestres d'oportunitat en el marc jurídic vigent actualment.

Alhora, és innegable que la Directiva europea 2014/24 conté elements rellevants per a un seguiment més gran dels impactes sobre els humans i el medi ambient en les cadenes de subministrament, mitjançant mecanismes com els criteris de contractació, els mecanismes d'exclusió, l'ús de certificacions, el rebuig d'ofertes anormalment baixes, i els mecanismes de monitoratge i de rescissió dels contractes. A l'Estat espanyol, la transposició de gran part de la legislació europea ofereix les mateixes oportunitats, que les autoritats locals i la societat civil poden explotar.

Estudi d'exemples d'altres administracions públiques locals i internacionals

Com a resultat de la pressió de la societat civil, en diferents països i en diferents nivells de l'Administració es busquen maneres d'avançar en la protecció dels drets humans i del medi ambient en les cadenes de subministrament. Crida l'atenció que, en la majoria dels casos, l'enfocament sobre els drets es limiti a àmbits específics com l'esclavitud moderna, el treball infantil, determinats instruments com les convencions de l'OIT sobre els estàndards laborals, o a actors determinats, com ara els principals proveïdors o els principals subcontractistes. Això constitueix una limitació en si davant del que realment cal: una cobertura general del conjunt del sistema internacional dels drets humans, en tota la cadena de subministrament. Així mateix, no existeixen de moment mesures que permetin facilitar l'accés a la justícia per part de les persones i comunitats afectades, i menys encara mecanismes de reparació. Això és preocupant quan la majoria d'aquestes violacions ocorren al Sud global i afecten actors de gran vulnerabilitat que se situen en una relació de poder asimètrica davant les grans corporacions.

No obstant això, els casos exposats en el capítol 3 demostren l'existència d'iniciatives inspiradores, com els codis de conducta per als proveïdors, el treball en xarxa entre autoritats locals, un clar i constantment actualitzat mapatge dels riscos inherents a cada sector i producte, i el diàleg i la formació del mateix sector privat de manera que no pugui eludir les seves obligacions. D'altra banda, exemples com el de Molenbeek-Saint-Jean o la revisió de la Modern Slavery Act britànica contenen elements innovadors en termes de rendició de comptes. El cas de l'Acord marc per al subministrament d'energia de l'Ajuntament de Madrid estableix, així mateix, un precedent que s'ha de considerar amb summa atenció, pel fet d'haver aconseguit incidir en el perfil de l'empresa contractada mateixa, des de la solvència tècnica.

Contractació pública a Barcelona

No hi ha dubte que la ciutat ha fet avenços importants en l'àmbit de la contractació pública socialment i ambientalment responsable, a més de caracteritzar-se pel grau de transparència pel que fa a la despesa pública. A més, s'ha dotat de normatives innovadores, sota la forma dels decrets d'Alcaldia aprovats des del 2016 i de guies i instruccions aplicables a diferents sectors. Així mateix, es destaca per la seva participació en diferents xarxes i plataformes vinculades amb la compra pública ètica. Alhora, existeix un gran camp d'acció per assegurar el seguiment dels contractes i els seus impactes sobre els drets humans i el medi ambient en les cadenes de subministrament. El mapatge de les empreses beneficiades per la despesa pública o per l'adjudicació de contractes al 2017 ha demostrat una presència important d'empreses transnacionals vinculades amb la vulneració dels drets humans i del medi ambient al Sud global. En aquest sentit, els casos del Grup ACS i d'Indra exposats a tall d'exemple són només la punta de l'iceberg pel que fa als impactes que tenen les grans corporacions contractades pel Grup municipal de l'Ajuntament. Això s'il·lustra en l'annex VII_B, on es pot considerar amb més detall el nombre de casos de vulneracions registrats per empresa o per grup empresarial. S'ha pogut veure també que al 2017 els contractes es van concentrar en alguns grups específics, i que certs ens municipals presenten una proporció majoritària de contractes adjudicats a empreses que vulnereu algun tipus de dret al Sud global. Aquests resultats, a més de ser preocupants, també poden constituir una oportunitat per incidir en el comportament d'aquestes empreses. En aquest sentit, un coneixement més en profunditat sobre els impactes generats per les transnacionals, que es podria fer des del Centre d'Avaluació sobre Empreses i Drets Humans, impulsat actualment per Lafede.cat, podria oferir eines que orientessin l'Ajuntament sobre la manera d'avançar en la coherència de polítiques en aquest àmbit.

En tot cas, queda clar que els avenços que aconsegueixi Barcelona en aquest sector poden tenir repercussions considerables en les cadenes de subministrament global, i assentar a més precedents que poden inspirar esforços similars en altres ciutats.

6. Recomanacions

6.1. Recomanacions generals

Les recomanacions que es plantegen en l'apartat següent fan referència principalment a dos temes: a) l'enfocament que es pot adoptar i els mecanismes d'acció en la contractació pública; b) els aspectes estructurals per millorar els processos de contractació de manera àmplia, molts dels quals tenen com a referència els exemples avaluats en el capítol 3 de l'informe. D'altra banda, **en l'annex VIII es proposen recomanacions específiques per a cada fase del procés de contractació.**

6.1.1. Enfocament i mecanismes d'acció

Aquest grup de recomanacions considera tres mecanismes diferenciats sobre els quals es poden donar avenços importants per incloure criteris de respecte als drets humans, amb una visió des de l'extraterritorialitat, en la contractació pública.

Creació d'un organisme complementari de recerca, suport i formació

En línia amb la proposta formulada per Lafede.cat (2019, 12), de la necessitat de disposar d'un espai d'assessorament en matèria de drets humans, es recomana la **creació d'un organisme complementari de recerca, suport i de formació** sobre l'enfocament estratègic de la contractació pública, que generi pautes per a la introducció de clàusules socials, mediambientals i d'innovació, i que inclogui criteris d'avaluació de l'extraterritorialitat i els drets humans. A més de la creació d'aquest organisme, també és important considerar el **suport que poden oferir altres espais ja existents** en l'entorn estatal i europeu com, per exemple, el Grup de Treball Europeu per a la Contractació Pública Ètica, o l'Observatori de Contractació Pública i la iniciativa de contractació responsable de l'REES.

Potser el més rellevant en aquest punt seria la **creació d'un ens de recerca i control de suport a la contractació pública**. L'exemple suec referenciat en l'apartat 3.5 d'aquest estudi (SKL Kommentus Central Purchasing Body - Hållbarhetskollen) es pot considerar una bona pràctica en relació amb aquest tema.

Sobre la creació d'aquest organisme complementari a la contractació pública, caldrien diverses consideracions i objectius:

- Com ja s'ha esmentat al llarg del text, un dels aspectes més importants per garantir una compra pública ètica és el **treball en xarxa** que puguin fer les administracions. Per aquest motiu, caldria considerar si el millor espai per a la creació d'aquest organisme és la Generalitat de Catalunya. Com a recomanació general, es considera molt adequat que el nivell de jerarquia d'aquest organisme es doni, almenys, per a les comunitats autònomes. Per diversos motius: permetria un exercici col·laboratiu de recerca

sectorial; tindria en consideració les dinàmiques de proximitat de la ciutat de Barcelona, factor molt important a considerar per a la despesa pública de menjadors escolars, hospitalaris, de centres penitenciaris i albergs per a persones grans; serviria per a l'optimització dels recursos addicionals que es poden requerir en determinats processos de contractació i que s'esmentaran en l'**annex VIII**; afavoriria dinàmiques de formació temàtiques sobre contractació pública estratègica i drets humans, i facilitaria compartir bones pràctiques, entre d'altres factors.

- És desitjable que l'Ajuntament de Barcelona tingui un paper protagonista en la creació d'aquest organisme complementari de recerca, suport i formació. Per tant, que es busquin espais de diàleg sobre aquest tema amb la Direcció de Contractació de la Generalitat de Catalunya, amb la Diputació de Barcelona (DIBA) i amb l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB).
- En cas que la sinergia entre la Generalitat de Catalunya, la DIBA, l'AMB i l'Ajuntament de Barcelona no es presentés, se suggereix que això no sigui un impediment perquè l'Ajuntament faci passos en la constitució d'aquest organisme. L'Ajuntament podria destinar recursos econòmics i humans per a la creació de l'espai esmentat.
- L'organisme estaria integrat per personal expert en matèria de drets humans i tindria delegats tècnics experts de les diverses àrees de contractació de l'Administració pública. Aquest personal expert seria fonamental a l'hora d'argumentar els documents que es refereixen a la "necessitat de contractar", on també sol plantejar-se quin és l'objecte del contracte.
- L'organisme serviria per dur a terme auditories socials específiques sobre productes o comportaments d'empreses que consideri susceptibles d'involucrar vulneracions de drets al llarg de la cadena de subministrament. En aquest sentit, podria aprofitar l'experiència acumulada per les autoritats sueques i noruegues avaluats en el capítol 3, en termes d'anàlisis de riscos per sectors i productes.
- L'organisme buscaria identificar les principals convencions i resolucions de drets humans que s'haurien de considerar en tot procés de contractació, i adaptar les instruccions tècniques i les guies de contractació sobre aquest tema. Com a obligació s'han de considerar els convenis de Viena, Estocolm i Rotterdam, el Conveni per al control de l'eliminació i el transport transfronterer de residus perillosos, i les vuit convencions de l'OIT referenciades en l'annex V de l'LCSP (com a transposició de l'annex X de la Directiva 24/2014): 24, 78, 98, 100, 105, 111, 138 i 182. És desitjable també que, encara que no s'esmentin directament en l'LCSP, s'hi incloguin altres resolucions o convenis vinculants de l'OIT com la 131, sobre els salaris mínims negociats col·lectivament; la 135, sobre els representants dels treballadors i les facilitats que cal donar-los a l'empresa; la Recomanació 143 i el Conveni 155 sobre seguretat i salut dels treballadors i el medi ambient al treball. Tots aquests convenis estan relacionats directament amb l'afavoriment de l'activitat sindical. A més, també es recomana la protocol·lització, segons el tipus de contractació, del Conveni 169 sobre pobles indígenes i tribals, ratificat per l'Estat espanyol, de la Declaració de drets humans de les Nacions Unides i de la Declaració dels drets de la infància. Finalment,

encara que no tenen un caràcter vinculant, cal destacar la inclusió de la Declaració de les Nacions Unides sobre els drets dels pobles indígenes, també ratificada per l'Estat espanyol. O les diferents convencions sobre la situació dels territoris ocupats de palestina (TOP): la Resolució 2334, del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, sobre la violació del dret internacional que suposen els assentaments il·legals; l'opinió consultiva del Tribunal de la Haia del 2004 sobre la construcció il·legal del mur en els TOP i la violació a la Convenció IV de Ginebra, així com la Resolució 31/36 de 2016, del Consell de Drets Humans de Nacions Unides, en la qual es determina l'ocupació il·legal sobre territoris palestins, Jerusalem oriental i el Golan sirià, i en la qual s'insta les empreses a respectar els drets humans i el dret internacional humanitari. Totes aquestes declaracions i convencions referides serien la base d'un codi de conducta de l'organisme.

- D'acord amb les declaracions esmentades, l'organisme hauria d'invertir esforços per aterrar la normativa i les resolucions en matèria de drets humans en els plecs de contractació. Per a això, hauria de sustentar-se en persones expertes dels serveis jurídics que orientin el procés.
- L'organisme incentivaria mecanismes de formació sobre la disposició anterior, idealment en línia amb els espais ja existents oferts per les diputacions de cada província, de la Generalitat de Catalunya i d'altres organismes com l'Associació Catalana de Municipis - ACM (ens amb àmplia capacitat de contractació) o la Federació Catalana de Municipis. En aquesta mesura s'establirien plans de formació periòdica en matèria de pràctiques empresarials que vulneren els drets humans i el medi ambient per a totes les persones treballadores de l'Ajuntament que participen en el procés de contractació.
- L'organisme es dotaria de fons públics per a la seva creació i sosteniment, i tindria un caràcter polític independent.
- Aquesta institució s'hauria de basar també en les resolucions afins emeses pel Parlament català, a fi de consolidar espais com el Centre d'Avaluació d'Empreses i Drets Humans, present en la Moció 78/XII d'11 d'abril de 2019.

Eines de seguiment

Es recomana avançar amb més èmfasi en la **dotació les administracions i els òrgans de contractació d'eines per fer un seguiment adequat dels contractes**. La base d'aquest mecanisme situa la responsabilitat del seguiment del contracte en l'Administració pública com a representant de l'Estat i garant de la protecció dels drets humans. En aquesta mesura s'entén per què la transposició per a cada país de la Directiva europea 24/2014 sol fer referència a les convencions de l'OIT amb caràcter vinculant i, en general, a la normativa de les Nacions Unides per al respecte dels drets humans. Les administracions també han de disposar de mecanismes que els permetin avaluar la cadena de subministrament. Per a això, és important que es comenci a sol·licitar, com a criteri de solvència, que les empreses identifiquin les cadenes de subministrament al llarg dels seus processos de producció.

Mecanismes de transparència per part de les empreses

Es recomana també **exigir a les empreses que apliquin mecanismes transparents per al seguiment del contracte**. Els òrgans de contractació disposaran d'eines perquè les empreses reportin els elements clau per al compliment de les clàusules signades en els plec de contractació. En aquesta mesura, l'òrgan de contractació serà el responsable de dissenyar els criteris de les eines de seguiment, però serà l'empresa l'obligada a aportar, de manera veraç i transparent, la informació requerida. Les faltes a la veritat que es puguin detectar en la informació subministrada per les empreses per al seguiment adequat del contracte es podran catalogar com una **infracció greu** i, en conseqüència, derivar en una penalitat proporcional (article 192) i, fins i tot, portar a la resolució del contracte. També podran implicar una prohibició de contractar en el futur una empresa determinada, d'acord amb l'article 71.1b de l'LCSP. Així mateix, tal com es destaca en el capítol 4.2, és important disposar de més informació sobre el grup empresarial en el qual s'integren els proveïdors, sobretot quan es tracta d'una empresa transnacional. Entre els mecanismes de transparència es podria incloure la sol·licitud d'aquesta informació a l'empresa.

La base d'aquest mecanisme és la diligència deguda, que situa la responsabilitat en l'empresa i l'obliga a respectar els drets humans al llarg de l'activitat de la cadena de subministrament. Si bé el concepte de diligència deguda està esmentat en els Principis rectoris sobre drets humans i empreses de les Nacions Unides i aquest document no té un caràcter vinculant, sí que s'ha de considerar una infracció greu el fet que una empresa, en subministrar béns i serveis per a un organisme estatal, afecti els drets humans. Fonamentalment, perquè s'estaria violant el principi d'integritat que l'òrgan contractant està obligat a protegir.

En aquesta mesura, **les empreses han d'incorporar com una bona pràctica, però cada vegada més com un requisit de compliment obligatori, el fet d'explicitar la cadena de subministrament que integra tot el procés per a la prestació d'un servei o la generació d'un bé.** Aquest report sobre la cadena s'ha de transmetre a l'òrgan de contractació.

6.1.2. Aspectes estructurals que cal millorar en els processos de contractació

A continuació s'exposen alguns aspectes estructurals que podrien donar suport al procés de contractació i la inclusió d'una visió amb caràcter extraterritorial.

Codi de conducta

Els codis de conducta es poden trobar en tots els nivells de l'Administració pública: des de l'estatal fins al local. En aquesta mesura, una bona pràctica s'identifica en el Codi de conducta per a proveïdors de Suècia, esmentat en l'apartat 3.5. Aquest codi té un caràcter vinculant i és més exigent que la mateixa Directiva 24/2014. No obstant això, mentre en l'àmbit de l'Estat espanyol no es disposi d'un codi d'aquestes dimensions, sí que és possible, mitjançant altres mecanismes, la inclusió d'exigències al respecte dels drets humans. Les guies o instruccions de contractació municipal poden concretar codis de conducta o clàusules específiques sobre la matèria. Per al cas de l'Ajuntament de Barcelona, se suggereix que la clàusula 29 (clàusula ètica) sobre transparència, integritat i conflicte d'interessos pugui integrar almenys la declaració responsable suggerida per la Guia per a la protecció i promoció dels drets humans en la contractació pública (Tornos 2017).

Afavorir equips multidisciplinaris

Amb l'objectiu de donar suport a la formulació de plecs de contractació sensibles pel seu volum econòmic o que puguin generar una preocupació especial sobre la vulneració dels drets humans, es pot fomentar la creació d'equips de caràcter multidisciplinari. Com s'esmenta en l'annex VIII sobre les fases de la contractació, aquests equips haurien d'identificar des de l'inici **quins seran els mecanismes d'estricta seguiment i compliment del compromís de l'empresa per prevenir la vulneració dels drets humans**. Aquesta informació sobre com es farà el seguiment hauria de quedar consignada explícitament en els plecs perquè les empreses puguin preparar-se davant les peticions de l'organisme de contractació.

De manera general se suggereix impulsar **processos pilot dins de l'Ajuntament**, amb l'objectiu d'anar avaluant i ajustant aquesta política d'acord amb les necessitats de cada sector. És a dir, no és el mateix fer el seguiment per a un contracte de neteja, en el qual la majoria de les implicacions són de caràcter local-regional (encara que sí que té efectes extraterritorials en els *inputs* presents en els components dels productes de neteja, per exemple), que fer el seguiment de contractacions més delicades com les obres d'infraestructura, els serveis de seguretat o l'adquisició de productes electrònics.

Fer respectar l'obligació d'integritat

Les administracions locals formen part de l'Estat. En aquesta mesura, tal com s'ha esmentat en el capítol 1, són garants del respecte de drets, i això inclou la totalitat del procés de contractació. Per això, és important que es dimensioni el paper fonamental que han de complir per a un seguiment adequat del contracte i, si escau, arribar a rescindir-lo si s'està posant en dubte la integritat de l'Estat per una mala pràctica de l'empresa. Tot i que els processos de resolució de contractes no són desitjables i se solen identificar com l'últim recurs, poden arribar a establir precedents importants i de jurisprudència que tinguin un efecte dissuasiu.

Promoure espais de treball i diàleg amb les empreses

Prenent com a marc l'enfortiment dels ODS 2030 i altres documents concertats com el Pla nacional d'acció d'empreses i drets humans de l'Estat espanyol, el rerefons del qual són els Principis rectors de les Nacions Unides, s'han d'enfortir espais de treball i formació sobre com avaluar l'extraterritorialitat en les operacions de les empreses. És una bona pràctica que, sumada a d'altres com les "consultes al mercat", pot preparar el terreny per augmentar progressivament el compliment de la diligència deguda.

Dur a terme sessions de formació i sensibilització

Es considera oportuna la realització de sessions de formació i sensibilització per als mateixos proveïdors de l'Ajuntament, sobretot aquells que, per la seva activitat empresarial, tinguin més risc de participar de manera directa i indirecta en casos de vulneracions dels drets humans i del medi ambient.

Participar en espais de treball multidisciplinaris i interinstitucionals

Actualment, en l'entorn de Catalunya, existeix el Grup de treball de compra pública socialment responsable. És un espai creat el 2014 i que s'ha anat ampliant gradualment, que avui dia inclou representants dels espais següents: Generalitat de Catalunya (Direcció de Contractació, FdG i Agència Catalana de Cooperació), Diputació de Barcelona (Serveis Ambientals i TIC i, recentment, Direcció de Contractació), Ajuntament de Barcelona (àrea de Coherència de Polítiques Públiques de la Direcció de Justícia Global), Associació Catalana de Municipis (responsable de compres), Localret (director de contractació), Fons Català de Cooperació i els ajuntaments de Granollers i Premià de Dalt. Per part de les organitzacions de justícia global, hi participen SETEM Catalunya, Novact Institut Internacional per a l'Acció Noviolenta, SUDS i l'Observatori Desc. Es considera un espai de treball molt important per avançar en la inclusió de criteris d'extraterritorialitat i compra pública, i seria desitjable la participació d'alguna persona en representació de la Direcció de Contractació de l'Ajuntament de Barcelona.

Incentivar el treball en xarxa amb altres ajuntaments

Els ajuntaments i els ens municipals haurien d'unir esforços per encarar els reptes de l'LCSP i de la inclusió de criteris extraterritorials per a la defensa dels drets humans. Aquest treball en xarxa podria ser orientat per l'**organisme complementari de recerca, suport i de formació**, però no exclusivament. És important que els ajuntaments comparteixin informació sobre, per exemple, clàusules, bones pràctiques o subscripcions a bases de dades sobre temes sensibles com paradisos fiscals o sentències judicials, que sovint impliquen subscripcions molt costoses. Per a clàusules específiques o plecs en general, se suggereix donar suport a la biblioteca virtual que està construint el Portal de contractació pública responsable.¹²⁹

Finalment, com una bona pràctica ideal, el treball en xarxa dels ajuntaments es podria concretar a través de l'organisme en la mesura que s'optimitzin els recursos disponibles per al disseny i seguiment de plecs de contractació que s'hagin diagnosticat com a sensibles. De nou, l'exemple de Suècia és de gran rellevància. En aquesta mesura, es buscaria que cada comarca o diputació de Catalunya se centrés a identificar els aspectes més arriscats d'un sector en concret (per exemple, el sector tèxtil), per després intercanviar aquesta informació amb

¹²⁹ <https://contratacionpublicaresponsable.org/buscador-clausulas/>

un altre ens territorial que ha invertit els seus esforços a abordar un altre sector (per exemple, els materials de construcció).

6.2. Recomanacions específiques per a l'Ajuntament de Barcelona

Les recomanacions següents són més específiques sobre el procés de contractació. Novament es farà referència a algunes de rang més general, i després s'aprofundirà en d'altres relacionades amb les fases del procés de contractació.

Actualització de les guies i instruccions de contractació

L'Ajuntament de Barcelona ha fet esforços importants en la inclusió dels criteris de la contractació amb criteris socials, mediambientals i d'innovació. També disposa d'instruccions específiques d'organismes com ara Ajuntament + Sostenible, que referim en síntesi en l'annex V. La majoria de la documentació orientativa està disponible en línia.¹³⁰

És important esmentar que diverses d'aquestes guies es van publicar avançant-se a l'entrada en vigor de l'LCSP i que, per aquest motiu, l'Ajuntament ha tingut un paper important a l'hora de compartir informació sobre procediments amb altres ajuntaments, especialment després del març del 2018, quan va entrar en vigor la nova llei. No obstant això, com que els processos socials són complexos, és probable que les guies de contractació comencin a requerir esmenes en funció de les exigències i necessitats de la contractació estratègica. De fet, fins ara, cap dels documents disponibles comunica mecanismes per avaluar les cadenes de subministrament i mesurar els impactes extraterritorials en matèria ambiental o de drets humans. Només el document de seguiment de les instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat de l'Ajuntament + Sostenible ha incorporat referències al treball que s'està fent en el marc d'Electronics Watch (Ajuntament de Barcelona 2017d).

Per aquest motiu, una recomanació de màxims per a l'Ajuntament podria ser **l'elaboració de noves guies de contractació** que recullin temes clau com el concepte de cicle de vida, explicat en l'article 148 de l'LCSP, i el potencial d'aplicació de la qual és molt important per exigir que es reporti a l'òrgan de contractació la cadena de subministrament. En aquesta mesura, les guies de contractació podrien donar orientacions pràctiques i específiques que permetrien que la definició de l'objecte del contracte fos més estratègica des del punt de vista social i ambiental i, en conseqüència, que les clàusules identificades per a cada fase de contractació es relacionin de manera adequada amb aquest objecte.

Mentrestant, es podria incloure almenys la declaració responsable en la clàusula ètica de l'Ajuntament de Barcelona, com s'esmenta en l'apartat 6.1.2.

¹³⁰ <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/es/documentos>

Creació d'una clàusula complementària per visibilitzar el cicle de vida

Tal com es comenta en el capítol 2, l'article 148 de l'LCSP sobre el cicle de vida té un potencial important en relació amb les condicions salarials o d'explotació de recursos naturals que generin greus afectacions en tercers països. Seria desitjable que l'Ajuntament, encara sense actualitzar les guies com s'ha proposat en l'apartat anterior, pugui **incorporar una clàusula de compliment obligatori per al report del cicle de vida o la cadena de subministrament**. De fet, l'existència d'aquesta clàusula permetria fer una avaluació més detallada de les propostes culpables en "presumpció d'anormalitat" a causa d'un preu molt baix, de les quals s'ocupa l'article 149 de la llei. **Aquesta clàusula es podria incorporar en tots els contractes en els quals estigui clar un procés d'incidència potencial en el Sud global**, especialment per evitar impactes que generin l'empobriment de les poblacions locals i, per tant, impliquin una incoherència entre les polítiques públiques. Sobre aquest tema, se suggereix també mantenir un diàleg fluid amb la Direcció de Justícia Global de l'Ajuntament de Barcelona, l'àrea dins de la institució amb més informació sobre possibles vulneracions de drets humans en l'àmbit extraterritorial.

Obertura de canals de comunicació entre subcontractistes que operen en l'àmbit extraterritorial i l'Ajuntament de Barcelona

Segons el Decret d'Alcaldia S1/D/2017-1271, de 24 d'abril, de contractació pública sostenible de l'Ajuntament de Barcelona, existeix l'oportunitat perquè **les empreses subcontractistes puguin comunicar a l'òrgan de contractació els incompliments, sense causa justificativa, en què pugui incórrer el contractista principal**. En aquest cas, l'Ajuntament pot efectuar pagaments directes al subcontractista, després de les comprovacions corresponents i la determinació de la penalitat del cas, per donar compliment als pactes en el contracte. **Es considera que aquest element és molt rellevant. No s'ha explorat prou si podria tenir efectes quan el procés de subcontractació involucri empreses que operen fora del territori de l'Estat espanyol**. En tot cas, l'Ajuntament de Barcelona hauria de facilitar l'espai de comunicació entre les empreses subcontractades i l'òrgan de contractació per a la recepció d'aquest tipus de queixes. I, de fet, seria interessant explorar quin potencial tindria l'obertura d'aquest canal de comunicació sobre les possibles vulneracions laborals en què es pugui incórrer en la prestació d'un servei a l'Ajuntament. Aquest canal de comunicació també podria ser un espai administrat pel potencial organisme complementari de recerca, suport i formació que es proposa en l'apartat 6.1.1.

Increment de la pràctica de divisió dels contractes en lots

Aquesta pràctica, que l'Ajuntament de Barcelona ja està aplicant en alguns casos per ampliar la llista de proveïdors amb bones pràctiques i incentivar la participació de petites i mitjanes empreses, es podria incrementar.

Facilitació de la creació d'unions temporals d'empreses - UTE

Es recomana facilitar la creació d'UTE perquè les petites i mitjanes empreses puguin demostrar la solvència tècnica necessària en els concursos de contractació.

Creació d'una llista de proveïdors amb bones i males pràctiques

És una eina útil i que també es pot compartir entre diverses administracions. Permetria tenir informació disponible sobre la capacitat de resposta del mercat davant de determinats tipus de demandes per part de l'Administració, per evitar que la licitació quedi deserta. També permetria a les administracions reportar les activitats d'empreses amb males pràctiques, encara que no se sustentin en sentències fermes. De manera complementària, podria ser d'utilitat compartir les sentències aportades pels tribunals de contractació autonòmics quan les resolucions siguin favorables o no als ajuntaments, després d'enfrontar processos d'impugnació.

Apostar per pràctiques de l'economia social i solidària (ESS)

Això permetria impulsar una transformació més profunda en la gestió i la contractació pública, a través de la descentralització i el redimensionament dels contractes, la introducció de clàusules socials i mediambientals, perquè les entitats de l'ESS puguin accedir a les licitacions.

Millores internes quant a la informació i la transparència

De manera addicional, recomanem:

a) Millores en la gestió: ens consta que l'Ajuntament està treballant per introduir els codis CPV en els processos de contractació (*common procurement vocabulary*, 'vocabulari comú de contractació pública'). Aquest nou codi permetrà l'anàlisi per tipologia de despesa de manera més extensa i efectiva que la classificació econòmica del pressupost municipal. En aquest sentit, un element de gran interès podria consistir en el fet que, en informar sobre el cicle de vida i la cadena de subministrament, el contractista es veiés obligat a **detallar els CPV dels productes de la cadena de subministrament**. D'aquesta manera, per a l'Ajuntament, i en general per a les mateixes empreses, seria més fàcil identificar on se solen trobar les principals vulneracions dels drets humans i plantejar estratègies d'actuació pertinents.

b) Auditoria externa: es recomana encarregar revisions periòdiques de la contractació a agents externs per analitzar les empreses proveïdores de l'Ajuntament que tinguin relació directa o indirecta amb casos de vulneració de drets humans i del medi ambient. Aquestes auditories poden formar part del seguiment del contracte que s'ha de fer des del mateix òrgan de contractació. En aquesta mesura, s'ha de vetllar per especificar clarament que es pot realitzar una auditoria quan l'òrgan de contractació així ho determini.

Annex I. Metodologia de l'estudi

A continuació es detalla la metodologia de l'estudi per fases, objectius específics, preguntes metodològiques i tècniques desplegades. És important assenyalar que s'ha adaptat a la informació i a les limitacions temporals de l'estudi. En el capítol 6 es proporcionen algunes recomanacions de cara a possibilitar una anàlisi més profunda, sobretot pel que fa als sectors i productes de risc.

Fase 1. Examen de la legislació sobre contractació pública europea, estatal i autonòmica, i revisió d'exemples en l'àmbit internacional en termes de contractació socialment i ambientalment responsable

Objectius específics	Preguntes metodològiques	Tècniques desplegades
OE1. Anàlisi de les possibilitats que ofereix la legislació europea, estatal i autonòmica en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable.	P1.1. Quines oportunitats i limitacions ofereix el marc jurídic europeu, estatal i internacional en termes de la rendició de comptes de les empreses i del respecte dels drets humans i del medi ambient en les cadenes de subministrament?	Consulta bibliogràfica i d'hemeroteca i a la xarxa. Revisió de les normatives europees, estatals, i autonòmiques. Revisió d'informes i estudis de xarxes i plataformes de la societat civil europea, estatal i catalana.
OE2. Estudi d'exemples d'altres administracions públiques locals i internacionals.	P2.1. Quins són els avenços fets per altres administracions públiques locals i internacionals en termes de la coherència entre les polítiques de compra pública i el respecte dels drets humans i el medi ambient al Sud global?	<ul style="list-style-type: none"> a) Revisió de fonts primàries i secundàries sobre els avenços en l'àmbit català, estatal i internacional. b) Entrevistes telefòniques a organitzacions de la societat civil que monitorea la contractació pública a Suïssa, Alemanya i Bèlgica.

Fase 2. Avaluació de la contractació pública de l'Ajuntament de Barcelona (pràctiques i empreses contractades)

Objectius específics	Preguntes metodològiques	Tècniques desplegadas
OE3. Anàlisi dels mecanismes desplegats actualment per l'Ajuntament de Barcelona en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable.	P3.1. Quins són els mecanismes desplegats actualment per l'Ajuntament de Barcelona en termes de contractació pública socialment i ambientalment responsable?	<p>a) Consulta bibliogràfica i d'hemeroteca i de la pàgina de l'Ajuntament de Barcelona, revisió dels decrets d'Alcaldia, les guies de contractació pública i les instruccions tècniques. Revisió d'informes i estudis de xarxes i plataformes de la societat civil europea, estatal i catalana.</p> <p>b) Entrevistes/reunions:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Àrea d'economia i treball, ciutat digital i relacions internacionals de l'Ajuntament de Barcelona (2) ○ Membres del Grup de treball sobre compra pública socialment responsable (2) ○ Grup d'empreses i drets humans de Lafede.cat (assistència a les reunions)
OE4. Mapatge i detecció de les empreses que proveeixen serveis a l'Ajuntament de Barcelona mitjançant la contractació pública vigent actualment i l'actuació de les quals en països del Sud global o en la seva cadena de subministrament vulnera els drets humans i el medi ambient, incomplint els tractats internacionals, altres lleis locals,	<p>P4.1. En la despesa pública registrada el 2017 (dades disponibles) per a l'Ajuntament de Barcelona, quina és la proporció d'empreses transnacionals o pertanyents a grups transnacionals?</p> <p>P4.2. En els contractes adjudicats pel Grup municipal (incloent-hi l'Ajuntament i tots els ens municipals) el 2017: quina és la proporció d'empreses transnacionals o pertanyents a grups transnacionals?</p> <p>P4.3. S'han registrat vulneracions dels drets humans i del medi ambient per part d'aquestes empreses en el Sud global?</p>	<p>a) Revisió de l'última memòria de contractació pública del Grup municipal¹³¹ i de la llista d'empreses a les quals es van adjudicar contractes des del Grup municipal el 2017.¹³²</p> <p>b) Recerca de les empreses contractades en funció de la seva pertinença a un grup transnacional, a partir de la informació disponible a Internet.</p> <p>c) Elaboració d'una base de dades per a l'estudi, que inclou 15.578 casos d'un total de 13.427 empreses registrades en les fonts següents per haver vulnerat els drets humans i el medi ambient al Sud global:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Atles de Justícia Ambiental de l'Institut de Ciència i Tecnologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (EJAtlas)¹³³ ■ Business & Human Rights Resource Centre¹³⁴ ■ Base de dades de l'OCDE sobre línies directrius per a les transnacionals¹³⁵ ■ Projecte Mirador¹³⁶ ■ Pàgina de l'Observatori de Multinacionals a l'Amèrica Llatina¹³⁷

¹³¹ https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/sites/default/files/2017_memoria_contractacio_aj_bcn_i_grup_mpal.pdf

¹³² <https://opendata-ajuntament.barcelona.cat/data/ca/dataset/relacio-contractistes/resource/827b145f-5ada-4ba8-804c-f5ef41fef477>

¹³³ <https://ejatlas.org/>

¹³⁴ <https://www.business-humanrights.org/>

¹³⁵ <http://mneguidelines.oecd.org/database/>

¹³⁶ <http://www.mirador-multinationales.be/>

¹³⁷ http://omal.info/spip.php?page=groupe%3D3&id_groupe=5

nacionals i internacionals sobre drets humans, laborals i del medi ambient.		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pàgina de l'Observatoire des Multinationales (França)¹³⁸ ▪ Base de dades de ShockMonitor¹³⁹ ▪ Pàgina de Public Eye¹⁴⁰ ▪ Punt Nacional de Contacte de les Línies Directrius - Estat espanyol¹⁴¹ ▪ Informe ENCO (2018) (20 registres) ▪ Informe Vargas i Brennan (2012) (1 registre) ▪ Consulta en l'hemeroteca de 8 casos de vulneració de drets humans per part de les empreses <p>d) Verificació de la presència en la base de dades de l'estudi, de les empreses detectades en la Memòria de contractació pública 2017, i en la llista de contractes adjudicats pel Grup municipal el 2017.</p>
OE5. Revisió dels contractes previstos per al 2019.	P5.1. Quins són els contractes previstos per al 2019 als quals es recomana prestar una atenció particular pels riscos que poden tenir de vulneració dels drets humans i el medi ambient en les cadenes de subministrament?	Avaluació del Pla de contractació pública del Grup municipal de l'Ajuntament de Barcelona ¹⁴² considerant els sectors que més risc tenen de vulneració dels drets humans en la cadena de subministrament (obres, tèxtils, ICT, vehicles, fusta, minerals i metalls). Cal destacar que aquesta tasca s'ha dut a terme a grans trets per raó de la limitació del temps i de la informació proporcionada per l'Ajuntament de Barcelona.

Fase 3. Anàlisi de resultats i identificació de les recomanacions, separades per sectors

Objectiu específic	Pregunta metodològica	Tècnica desplegada
OE6. Proposar mecanismes per adequar la contractació pública als principis de respecte dels drets humans (incloent-hi els mediambientals), millorant procediments i garantint les capacitats per assegurar més coherència entre les polítiques de l'Ajuntament de Barcelona.	P6.1. Sobre la base de l'encreuament de bases de dades fet en la fase 3 i els resultats de l'OE4, quines són les eines, mecanismes i processos dels quals hauria de dotar-se l'Ajuntament de Barcelona per avançar en la coherència entre polítiques de contractació pública i la cooperació de banda ampla?	Anàlisi interpretativa a partir dels resultats de les fases 1 i 2.

¹³⁸ <https://multinationales.org/Multinationales>

¹³⁹ <http://shockmonitor.org/>

¹⁴⁰ <https://www.publiceye.ch/en/>

¹⁴¹ <http://www.comercio.gob.es/es-ES/inversiones-exteriores/punto-nacional-contacto-lineas-directrices/Paginas/Casos-tratados-por-PNCs.aspx>

¹⁴² https://contractaciopublica.gencat.cat/ecofin_pscp/AppJava/capDocument.pscp?reqCode=viewCapD&idCap=15937468&idDoc=46717876

Annex II. Exemples d'altres administracions públiques locals i internacionals

Vegeu el document adjunt en format Excel.

Annex III. Anàlisi de productes de risc, plans de prevenció per àrees, despleats per les autoritats locals a Suècia

En els quadres següents es resumeixen els riscos prioritaris detectats per àrea, i les mesures de prevenció previstes en els plans d'acció 2016-2018 de les autoritats locals sueques.¹⁴³

Medicaments

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres	Dret a la terra, dret a l'aigua i dret a la salut (risc de contaminació amb bacteris resistents).	Salut i seguretat. Necessitat d'equipament per a les persones treballadores exposades a substàncies perilloses.	Contaminació del medi ambient amb ingredients farmacèutics actius (API).	Sector considerat com altament exposat a la corrupció. ¹⁴⁴
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Les indústries farmacèutiques han de vigilar el tractament dels seus residus per protegir la salut, l'aigua i la biodiversitat. - Assegurar-se que les persones treballadores no hi estan exposades i que disposen d'un equipament segur. - Explorar la imposició de requeriments sobre límits estàndard en la contractació pública. Diàleg amb les empreses i seguiment. - Mapatge sobre com la corrupció incideix en la contaminació del medi ambient en determinats països. Diàleg amb empreses i seguiment. 				
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: diàleg amb les associacions de la indústria, transparència en la cadena de subministrament i seguiment. - Segon any: seguiment del diàleg del primer any. Auditories d'escriptori i de les plantes de producció. Desenvolupament de criteris sobre els medicaments en col·laboració amb l'Agència Nacional de Contractació Pública. - Tercer any: es mantenen els diàlegs i les auditories. Desenvolupament de criteris d'adjudicació en col·laboració amb l'Agència Nacional de Contractació Pública. 				

¹⁴³ Font: <http://www.hållbarupphandling.se/riskomraden/om-riskomraden>

¹⁴⁴ <https://www.transparency.org.uk/our-work/health-initiative/>

Alimentació

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres	Condicions inhumanes de producció de fruites, verdures i arròs. Respecte del dret a la salut dels petits productors.	Drets de les persones treballadores migrants a un salari digne, ocupacions amb contracte, hores de treball, salut i seguretat.	Pesca il·legal; ús d'antibiòtics en la indústria càrnia; monocultius, desforestació i emissions de CO ₂ en la producció de palmera d'oli.	Pesca, producció de fruites i verdures: la corrupció contribueix al tràfic de persones i al treball forçós. Alt risc als països de producció.
Assemblatge final	Dret a la salut. Lluita contra l'ús d'antibiòtics destinats al creixement.	Indústria càrnia: treball forçós, riscos per a la salut i la seguretat, discriminació.	Piscifactories: impactes negatius sobre el medi ambient, en particular per l'ús d'antibiòtics.	Indústria de la pesca i producció avícola: alt risc de corrupció i tràfic de persones als països de producció.
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Millorar la condició de les persones treballadores migrants, en particular a Europa (producció de fruites i verdures). - Millorar les condicions de vida dels petits productors d'arròs, minvades pels alts preus de les llavors. - Posar el focus en l'abús sistemàtic dels drets de les persones treballadores del sector de la producció. - Assegurar que no hi ha treball infantil en la indústria avícola. - Posar el focus en els procediments interns dels proveïdors suecs per assegurar el compliment en la cadena de subministrament. - Reduir l'ús impropï dels antibiòtics. - Desenvolupar categories de risc per evitar la corrupció. 				
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: selecció prioritària de proveïdors i auditories a les seves oficines, diàleg amb la indústria. - Segon any: continuar el procés de l'any precedent i auditar les fàbriques de producció de pollastres en col·laboració amb l'empresa pública SKL Kommentus. - Tercer any: auditories <i>in situ</i> en la producció de fruites i verdures, exploració del risc d'ús indegut dels antibiòtics, avaluació de possibles desviacions o auditories d'oficines prèviament realitzades. 				

Instruments quirúrgics

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient
Matèries primeres	Treball infantil en els forns de fosa i laminadores. Riscos per a la salut i la seguretat a les fàbriques.	
Proveïdors intermedis	Treball infantil en la forja dels instruments. Riscos per a la salut i la seguretat.	Contaminació amb les aigües residuals i químics.
Assemblatge final	Riscos per a la salut i la seguretat.	
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prioritzar la salut i la seguretat en la fabricació dels instruments. - Minimitzar el treball infantil en les fases intermèdies. - Fer tractament d'aigües residuals i químics. 		
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: seguiment del treball dels proveïdors nacionals d'instruments quirúrgics d'un sol ús i reutilitzables. - Segon any: continuar el procés del primer any i prioritzar instruments per suturar, grapes i laparoscòpia. - Tercer any: finalitzar el seguiment dels instruments del segon any i focus particular en el principal país de producció, el Pakistan. Llançament d'un projecte sobre el risc de treball infantil en les empreses subcontractades en la indústria dels instruments quirúrgics. 		

Tèxtils

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres	Esclavitud moderna en les plantacions (de famílies senceres). Contaminació de l'aigua per pesticides.	Les dificultats per llegir i escriure de les persones treballadores impliquen que no poden tenir un coneixement adequat de com emprar els productes químics (equipament de protecció).	Contaminació dels camps, de les localitats i de l'aigua potable per pesticides. Els impactes ambientals es podrien reduir en la producció de materials reciclats. Emissions de microplàstics al mar.	Risc de corrupció quan les fàbriques del tèxtil pertanyen a membres del govern.
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A través del codi de conducta, assegurar-se que el proveïdor transmet els requeriments al llarg de la cadena de subministrament. Assegurar-se que els proveïdors tenen procediments per identificar els riscos. - Assegurar-se que les persones treballadores entenen els riscos i que reben informació sobre els seus drets i la necessitat d'equipament de protecció. - Reduir les emissions investigant sobre els riscos/beneficis de tèxtils alternatius o reciclats. - Diàleg amb els proveïdors per identificar quan pot tenir lloc la corrupció. 				
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: auditories <i>in situ</i> i a les oficines dels proveïdors de tèxtils reutilitzables. Diàleg amb els proveïdors i mapatge de les certificacions disponibles en el mercat. - Segon any: continuar el procés de l'any precedent i identificar proveïdors nacionals prioritzats en la producció de tèxtils d'un sol ús, monitoratge del pla. - Tercer any: auditories dels proveïdors de tèxtils d'un sol ús i mapatge dels riscos. 				

Guants de goma i *kits* quirúrgics

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres (extracció de cautxú natural a Malàisia, Indonèsia i Tailàndia per a la producció de guants)	Riscos en termes de salaris dignes, drets dels pobles indígenes, drets de l'infant a la seguretat i l'educació, impactes sobre l'aigua.	Termoplàstic a la Xina: riscos per a la salut i la seguretat, hores extres, salaris precaris, drets sindicals minvats.	Impactes sobre la biodiversitat, contaminació de l'aigua, gestió de químics, ús d'energia.	Pagaments a les autoritats, falta de protecció del dret a la terra, corrupció en les duanes.
Assemblatge final (fàbriques a Malàisia, la Xina, Sri Lanka, Vietnam i Tailàndia per a la producció de guants).		Riscos sobre la salut i seguretat, sobrecàrrega laboral, salaris precaris, falta de drets sindicals, drets de les persones treballadores migrants.	Químics, contaminació de l'aire, de l'aigua, residus.	
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Augment de la traçabilitat, identificació de les condicions i riscos en els llocs d'extracció de les matèries primeres. - Millora de les condicions laborals a les fàbriques. Focus particular en les persones treballadores migrants (salaris precaris, sobrecàrrega laboral), la salut i la seguretat. - Millora de l'ús de químics en la producció dels guants, minimització dels residus perillosos. - Identificació dels riscos en l'elaboració de <i>kits</i> quirúrgics, increment de la traçabilitat dels productes que els integren. 				
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: auditories d'escriptori. - Segon any: continuar el monitoratge dels fabricants de guants i iniciar l'anàlisi de risc i monitoratge dels <i>kits</i> quirúrgics. - Tercer any: continuar els processos dels anys anteriors sobre tots dos tipus de productes. 				

Aparells electrònics (ICT)

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres	Minerals de zones de conflicte (estany, tàntal, tungstè i or), així com cobalt provinent d'operacions mineres a la República Democràtica del Congo i països veïns, s'associen a greus abusos dels drets humans de les persones treballadores i les comunitats. Els beneficis s'utilitzen per finançar conflictes regionals. L'acapament de terres es produeix en la majoria de països d'extracció dels minerals.	La indústria minera és coneguda per la perillositat de les condicions laborals, que comporta el risc de ferides i mort. Hi ha un alt risc de treball forçós, treball infantil i altres formes d'esclavitud moderna.	La mineria té greus impactes ambientals, implica la pèrdua de biodiversitat, riscos de contaminació de l'aigua i de la terra. Sovint manca un monitoratge ambiental i un control adequats.	L'explotació minera té lloc en països on pot haver-hi sistemes de govern corruptes. Hi ha un alt risc de corrupció en la indústria minera.
Proveïdors intermedis		Libertat d'associació, de negociació col·lectiva i condicions laborals i de vida. Salari precaris, sobrecàrrega de treball, precarietat de l'habitatge, treball forçós, riscos per a la salut. Els problemes es generalitzen en la cadena de subministrament.	Ús important de químics i metalls tòxics en les plantes de producció de components electrònics. Risc per a les persones treballadores i el medi ambient. Contaminació de l'aire i de l'aigua.	L'elaboració d'aparells electrònics té lloc en llocs amb un alt índex de corrupció.
Assemblatge final				
Reutilització/ reciclatge	Risc que els residus electrònics acabin en països empobrits, i generin danys per a la salut humana i per al medi ambient.			
Mesures de prevenció: <ul style="list-style-type: none"> - La transparència es considera clau en la promoció de cadenes de subministrament sostenibles. Per aconseguir-la, s'ha de promoure el diàleg amb els proveïdors i les associacions empresarials, així com amb les organitzacions de la societat civil, amb l'objectiu d'aclarir les expectatives i definir els requeriments. - Els <i>county councils</i> buscaran la manera d'establir comparacions entre proveïdors, marques i productes, així com maneres de qualificar i fer el seguiment dels progressos en termes de sostenibilitat de la cadena de subministrament, en diàleg amb els proveïdors, les associacions empresarials i les organitzacions de la societat civil. 				

- Millorar la comunicació sobre millors pràctiques desplegades per altres compradors públics a Europa.
- Les empreses del sector han de fer públiques les seves pràctiques de diligència deguda sobre els forns de fosa i la cadena de subministrament dels minerals, en compliment de la Guia de diligència deguda de l'OCDE per a la gestió responsable de les cadenes de subministrament de minerals procedents de zones de conflicte i d'alt risc (OCDE 2013). Seguiment de com gestionen les empreses els riscos de les subcontractistes. Promoure que els proveïdors tinguin una política sobre minerals de zones de conflicte i un procés de diligència deguda.
- Atenció particular a l'empoderament de les persones treballadores, assumit com a clau per a la millora de les condicions laborals. Seguiment sobre com les empreses gestionen els riscos de vulneració dels drets laborals, promoció d'iniciatives que promouen l'empoderament.
- Seguiment de com les empreses gestionen els riscos per a la salut (en particular, l'ús de químics i substàncies perilloses) i el treball forçós (en particular, entre estudiants i persones migrants) amb els seus proveïdors.
- El codi de conducta de proveïdors vigent a Suècia es refereix al fet que els proveïdors han de pagar salaris dignes; no obstant això, cal definir millor aquests últims, així com els models d'empresa necessaris per aconseguir-los. Per això, els *county councils* promouran diàlegs amb els proveïdors i les associacions empresarials, així com amb organitzacions de la societat civil sobre el tema dels salaris dignes i com millorar les condicions de vida, en particular els habitatges, perquè les necessitats humanes de les persones treballadores i de les seves famílies millorin.
- Seguiment amb atenció particular a com les empreses i els seus proveïdors gestionen els riscos de la sobrecàrrega de treball, associada a més a la precarietat dels salaris.
- La contaminació del medi ambient i els seus impactes sobre les comunitats pròximes s'han d'incloure en la diligència en les cadenes de subministrament de les empreses.
- Per reduir els riscos dels residus electrònics, els *county councils* analitzaran els riscos i procuraran fer el seguiment dels productes reutilitzables amb els proveïdors que reciclen.
- El risc de corrupció s'ha d'analitzar amb més profunditat.

Pla d'acció:

- Primer any: registrar la filiació d'*Electronics Watch*, auditories d'oficines i participació en la conferència anual EICC sobre electrònica responsable i diàleg multiparts sobre criteris d'avaluació.
- Segon any: auditories d'escriptori i desenvolupament de criteris d'adjudicació amb un focus particular en la llibertat d'associació i els minerals de zones de conflicte.
- Tercer any: seguiment dels processos dels anys anteriors. Diàleg multiparts sobre criteris d'adjudicació i experiència pilot. Mantenir la filiació a *Electronics Watch*.

Apòsits i gases

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals
Assemblea final	Dret a la vida digna, a la salut i a la llibertat d'associació de les persones treballadores (a la Xina). Drets de les comunitats locals a la salut i la seguretat (contaminació de l'aire i de l'aigua, acústica, per residus, etcètera).	Salut i seguretat, sobrecàrrega laboral, llibertat sindical (a la Xina), condicions de treball.
Mesures de prevenció: <ul style="list-style-type: none"> - Identificar els riscos de violació dels drets humans en la producció. - Promoure la llibertat d'associació. - Posar un focus particular en els procediments dels proveïdors suecs per tal d'assegurar el compliment dels drets laborals en la cadena de subministrament. - Mapatge de la cadena de subministrament. 		
Pla d'acció: <ul style="list-style-type: none"> - Segon any: iniciar el mapatge de la cadena de subministrament i els seus riscos a partir del seguiment i de noves anàlisis de riscos. - Tercer any: dur a terme auditories <i>in situ</i>, en particular als països amb més risc. 		

Tecnologia mèdica

Fase de la cadena de subministrament	Riscos per als drets humans	Riscos per als drets laborals	Riscos per al medi ambient	Riscos de corrupció
Matèries primeres	Minerals de zones de conflicte (estany, tàntal, tungstè i or), així com cobalt provinent d'operacions mineres a la República Democràtica del Congo i països veïns, s'associen a greus abusos dels drets humans de les persones treballadores i les comunitats. Els beneficis s'utilitzen per finançar conflictes regionals. L'acapament de terres es produeix en la majoria de països d'extracció dels minerals.	La indústria minera és coneguda per la perillositat de les condicions laborals, que comporta el risc de ferides i mort. Hi ha un alt risc de treball forçós, treball infantil i altres formes d'esclavitud moderna.	La mineria té greus impactes ambientals, implica la pèrdua de biodiversitat, riscos de contaminació de l'aigua i de la terra. Sovint manca un monitoratge ambiental i un control adequats.	L'explotació minera té lloc en països on pot haver-hi sistemes de govern corruptes. Hi ha un alt risc de corrupció en la indústria minera.

Assemblea final (fàbriques a Malàisia, la Xina, Sri Lanka, Vietnam i Tailàndia per a la producció de guants)		Salut i seguretat, treball forçós, sobrecàrrega laboral, salaris precaris, negociació col·lectiva a la Xina, Taiwan, Malàisia, el Japó, Corea del Sud, Tailàndia, Filipines i Singapur.	Gestió dels residus químics.	
<p>Mesures de prevenció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Millora de la transparència, traçabilitat i diligència deguda per als minerals de zones de conflicte i altres indústries extractives. - Desenvolupament de criteris d'adjudicació. - Les empreses del sector han de fer públiques les seves pràctiques de diligència deguda sobre els forns de fosa i la cadena de subministrament dels minerals, en compliment de la Guia de diligència deguda de l'OCDE per a la gestió responsable de les cadenes de subministrament de minerals procedents de zones de conflicte i d'alt risc (OCDE 2013). Seguiment de com gestionen les empreses els riscos de les subcontractistes. Promoure que els proveïdors tinguin una política sobre minerals de zones de conflicte i un procés de diligència deguda. - Mapatge de la cadena de subministrament enfocant específicament l'elaboració dels components electrònics. - Atenció particular a l'empoderament de les persones treballadores, assumit com a clau per a la millora de les condicions laborals. - Seguiment de com les empreses gestionen els riscos per a la salut (en particular, l'ús de químics i substàncies perilloses). - Abolició del treball forçós, el qual té efecte en la indústria electrònica particularment en estudiants i persones migrants. - Assegurar un salari digne. - Seguiment de les hores de treball i el descans setmanal, que s'associen en aquesta indústria a la precarietat dels salaris. - La contaminació del medi ambient i els seus impactes sobre les comunitats pròximes s'han d'incloure en la diligència en les cadenes de subministrament de les empreses. - Per reduir els riscos dels residus electrònics, els <i>county councils</i> analitzaran els riscos i procuraran fer el seguiment dels productes reutilitzables amb els proveïdors que reciclen. - El risc de corrupció s'ha d'analitzar amb més profunditat. 				
<p>Pla d'acció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Primer any: prioritació i mapatge de proveïdors nacionals, auditories d'escriptori. - Segon any: continuar el mapatge i les auditories, desenvolupament i anàlisi de risc conjuntament amb les associacions de la indústria. - Tercer any: continuar els processos d'anys anteriors i col·laboració amb la regió sueca encarregada de supervisar l'àrea d'aparells electrònics. 				

Annex IV. Anàlisi de productes d'alt risc importats per Noruega, elaborat pel Departament de Compra Pública de l'Agència per a la Gestió Pública i l'E-govern (DIFI)

En els quadres següents es resumeixen els productes considerats d'alt risc i els països de producció. Aquesta llista ha estat elaborada pel Departament de Compra Pública de DIFI.¹⁴⁵

Productes	Riscos per als drets laborals	Principals països de producció/exportació	Iniciatives i certificacions
Cafè, te i cacau ¹⁴⁶	<p>Salaris precaris, treball infantil (particularment als països africans productors de cacau). Ús excessiu de pesticides i fertilitzants perillosos per a la salut, que generen problemes respiratoris i dermatològics.</p> <p>Pel que fa als drets sindicals, la majoria dels països productors disposen d'una legislació que els protegeix. Però en realitat, en la majoria d'ells aquests drets no es respecten. Per exemple, Colòmbia és un dels països més perillosos del món per al sindicalisme.</p> <p>Les condicions de vida dels treballadors de la indústria del te són precàries, i molts d'ells es veuen obligats, mitjançant els mateixos contractes, a viure en refugis insalubres proporcionats pels propietaris de les finques.</p>	<p>Cafè: Brasil, Vietnam, Indonèsia i Colòmbia.</p> <p>Te: la Xina, l'Índia, Sri Lanka i Kenya.</p> <p>Cacau: Costa d'Ivori, Ghana, Indonèsia i el Camerun.</p>	<p>UTZ:¹⁴⁷ proporciona una etiqueta que assegura la producció del cafè, el te i el cacau d'acord amb determinats estàndards, que inclouen l'abolició del treball forçat, l'agricultura familiar sostenible, condicions de treball segures i codis de conducta.</p> <p>Tropical Commodity Coalition (TCC):¹⁴⁸ es tracta d'una agrupació de sindicats i ONG que col·laboren amb organitzacions i sindicats dels països de producció pressionant perquè les empreses millorin la sostenibilitat de les seves operacions.</p> <p>World Cocoa Foundation:¹⁴⁹ desenvolupen partenariats entre productors, organitzacions i governs dels països d'exportació per millorar les condicions de vida i treball dels agricultors i promoure la producció sostenible.</p> <p>Fair Trade:¹⁵⁰ xarxa de productors que tenen una certificació, petites organitzacions i una organització internacional de comerç just.</p>

¹⁴⁵ <https://www.anskaffelser.no/om-oss>

¹⁴⁶ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/coffee-tea-cocoa>

¹⁴⁷ <https://utz.org/>

¹⁴⁸ <http://www.cocoaconnect.org/organization/tropical-commodity-coalition>

¹⁴⁹ <https://www.worldcocoafoundation.org/>

¹⁵⁰ <https://www.fairtrade.net/361.html>

Productes	Riscos per als drets laborals	Principals països de producció/exportació	Iniciatives i certificacions
<p>Materials de construcció¹⁵¹</p>	<p>Extracció de pedra natural: alt risc de malalties com la silicosi, produïda per la inhalació de pols de sílice en les operacions mineres. Hi ha altres riscos com l'absència de formació en seguretat i salut, la falta d'equipament de seguretat i l'alt grau de contaminació de l'aigua potable.</p> <p>A la Xina en particular, els salaris són precaris i es donen casos d'hores extres excessives i forçades, mentre les restriccions per a la llibertat d'associació són comunes. Molts treballadors no disposen de contractes adequats, i la complexa estructura de la subcontractació permet que els ocupadors evitin la rendició de comptes. A l'Índia es detecten riscos similars i s'hi ha reportat treball infantil.</p> <p>Explotació de la fusta: restriccions a la llibertat d'associació, falta de seguretat i impactes negatius de la desforestació per a les comunitats locals. Al Vietnam, s'ha reportat treball infantil.</p>	<p>Pedra natural: la Xina (Shandong i Fujian), l'Índia, Turquia, Sud-àfrica, l'Iran i Itàlia.</p> <p>Fusta: es tracta d'un mercat global, però els principals exportadors són països del sud-est asiàtic, Àfrica i Amèrica Llatina.</p>	<p>TFT Responsible Stone Programme:¹⁵² organització sense ànim de lucre que dona suport a les comunitats i empreses en la producció responsable. Les empreses paguen una quota de filiació, s'adhereixen a un codi de conducta i revelen la seva cadena de subministrament.</p> <p>The Natural Stone Council:¹⁵³ es tracta d'una col·laboració entre empreses i associacions que promouen l'ús de la pedra natural. Ofereix guies de bones pràctiques i una certificació per a les pedreres i les plantes processadores.</p> <p>IDH - Iniciativa de Comerç Just:¹⁵⁴ disposa d'un programa sobre la fusta tropical.</p> <p>Sustainable Timber Action (STA):¹⁵⁵ dona suport a les autoritats públiques europees en l'adquisició de fusta sostenible. Disposada d'una guia per a autoritats públiques.</p> <p>Forest Stewardship Council (FSC):¹⁵⁶ promouen l'explotació sostenible dels boscos, i disposen de principis i criteris per a la certificació de la fusta.</p>

¹⁵¹ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/construction-materials>

¹⁵² <http://www.tft-earth.org/>

¹⁵³ <https://naturalstonecouncil.org/sustainability>

¹⁵⁴ <https://www.idhsustainabletrade.com/sectors/tropical-timber/>

¹⁵⁵ <http://www.sustainable-timber-action.org/>

¹⁵⁶ <https://ic.fsc.org/certification.4.htm>

Productes	Riscos per als drets laborals	Principals països de producció/ exportació	Iniciatives i certificacions
Flors¹⁵⁷	<p>En funció de la temporada, la producció de flors inclou hores extres i treball infantil, principalment a l'Equador i Colòmbia. A més, en tots dos països, els treballadors pateixen problemes de salut com ara nàusees, problemes de visió, problemes dermatològics, avortaments espontanis i altres problemes respiratoris i neurològics, atribuïts a l'ús de productes químics. Aproximadament un 20% dels pesticides usats en tots dos països són cancerígens o tòxics i estan restringits o prohibits a Europa. S'ha reportat que les dones poden ser acomiadades per embaràs i que en alguns casos els ocupadors demanen proves d'esterilització.</p> <p>A Kenya la situació és semblant, a més que es tracta d'un treball majoritàriament femení, on s'han denunciat casos d'assetjament sexual a les dones i salari desigual.</p>	Kenya, Colòmbia, l'Equador i Etiòpia	<p>Fairtrade:¹⁵⁸ s'especialitzen en un ampli rang de productes, incloses les flors, i estableixen partenariats entre productors, empreses comercialitzadores i consumidors.</p> <p>FlowerWatch:¹⁵⁹ organització holandesa que monitorea la sostenibilitat en tota la cadena de subministrament de les flors. S'especialitzen en els drets laborals.</p>

¹⁵⁷ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/cut-flowers>

¹⁵⁸ <https://www.fairtrade.net/flowers.html>

¹⁵⁹ <http://nl.flowerwatch.com/>

Productes	Riscos per als drets laborals	Principals països de producció/exportació	Iniciatives i certificacions
Electrònica i ICT¹⁶⁰	<p>Un gran nombre dels minerals i metalls utilitzats en el sector es consideren minerals provinents de zones de conflicte. Quan, a més, es tracta de mines artesanals, s'incrementen els riscos d'accidents mortals i les persones treballadores utilitzen químics sense protecció.</p> <p>Les condicions de treball a les fàbriques xineses estan relativament ben documentades. Es reporten riscos per a la salut i la seguretat, sobrecàrrega de treball, salaris precaris en alguns casos per sota del salari mínim, nombre d'hores per sobre dels límits legals, discriminació de les dones, explotació de mà d'obra migrant i d'estudiants, treball forçat, així com restricció a la llibertat d'associació.</p>	<p>Matèries primeres (minerals i metalls, com coure, or, tàntal, cobalt, cassiterita, wolframita i platí): República Democràtica del Congo, la Xina i Rússia.</p>	<p>Electronics Industry Citizen Coalition (EICC):¹⁶¹ coalició de les principals empreses del sector de l'electrònica. Disposen d'un codi de conducta i han treballat la traçabilitat, certifiquen forns de fosa i procuren evitar els minerals provinents de zones de conflicte.</p> <p>Electronics Watch¹⁶²</p> <p>Extractive Industries Transparency Initiative (EITI):¹⁶³ coalició de governs, empreses i organitzacions de la societat civil que promouen més transparència en l'explotació dels recursos naturals.</p> <p>Dodd-Frank Wall Street and Consumer Protection Reform Act:¹⁶⁴ llei dels Estats Units que estableix que les empreses registrades a les borses de valors dels Estats Units i els productes de les quals possiblement contenen minerals provinents de zones de conflicte tenen l'obligació de donar compte del conjunt de la seva cadena de subministrament.</p> <p>Fairphone:¹⁶⁵ empresa social que promou la transparència en la cadena de subministrament. Els seus telèfons només es poden adquirir en alguns països europeus.</p> <p>Certificació TCO:¹⁶⁶ aquesta certificació s'aplica als productes IT. Promou, a més, el reciclatge sostenible dels productes IT.</p>

¹⁶⁰ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/electronics-and-ict>

¹⁶¹ <http://www.responsiblebusiness.org/>

¹⁶² <http://electronicswatch.org/en>

¹⁶³ <https://eiti.org/>

¹⁶⁴ <https://www.sec.gov/answers/about-lawsshtml.html#df2010>

¹⁶⁵ <https://www.fairphone.com/en/>

¹⁶⁶ <https://tcocertified.com/>

Productes	Riscos per als drets laborals	Principals països de producció/exportació	Iniciatives i certificacions
Fruites tropicals¹⁶⁷	<p>Les condicions laborals en les plantacions solen ser dures. S'hi han observat jornades de dotze hores o més (particularment en la temporada alta de les fruites) durant diverses setmanes sense interrupció.</p> <p>Als països productors sovint no es respecta la llibertat sindical, el dret a la negociació col·lectiva ni el dret de vaga. Així mateix, s'ha informat d'activitats antisindicals, d'acomiadaments massius i d'intents d'evitar que les persones en vaga o les seves famílies comprin aliments a comerciants locals. Colòmbia, en particular, és el país més perillós per al sindicalisme en el món.</p> <p>Altres problemes comuns consisteixen en contractes per períodes de temps limitat per evitar pagar els beneficis i mantenir els salaris per sota del salari mínim, i evitar l'afiliació als sindicats. L'exposició als pesticides també constitueix un problema recurrent. A causa de l'exposició diària a substàncies cancerígenes, sense equip de protecció, les persones treballadores pateixen malalties dermatològiques, mals de cap, nàusees i marejos.</p>	<p>Principalment països d'Amèrica Llatina i Central, i l'Àfrica.</p>	<p>European Banana & Agro Industrial Product Action Network (EUROBAN):¹⁶⁸ xarxa d'organitzacions de la societat civil europea que treballa amb organitzacions dels països productors per millorar la sostenibilitat social, econòmica i ambiental de la producció de fruita tropical.</p> <p>Fairtrade International:¹⁶⁹ Fairtrade és un enfocament alternatiu del comerç convencional basat en una associació entre productors i comerciants, empreses i consumidors. Els productes amb la marca Fairtrade han de complir amb els estàndards internacionals de comerç just. Aquests estàndards es recorden a través de la recerca i consulta amb els membres de l'esquema Fairtrade, inclosos els mateixos agricultors i treballadors, comerciants, ONG, institucions acadèmiques i organitzacions d'etiquetatge, com la Fundació Fairtrade.</p> <p>Ethical Trading Initiative (ETI):¹⁷⁰ aliança d'empreses, sindicats i organitzacions socials que promouen la millora de les condicions de vida de les persones treballadores vulnerables en diferents països en la producció d'aliments. Les empreses integrades a l'ETI adopten un codi de pràctica laboral i esperen que els seus proveïdors també ho facin.</p>

¹⁶⁷ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/tropical-fruit>

¹⁶⁸ <http://makefruitfair.org/euroban/>

¹⁶⁹ <https://www.fairtrade.net/361.html>

¹⁷⁰ <https://www.ethicaltrade.org/about-eti>

Productes	Nivell de risc de violació dels drets humans per fase de producció		
	Mobiliari ¹⁷¹	Extracció de matèries primeres	Elaboració de components
Mobles	Alt	Mitjà	Baix
Escriptoris d'alçada regulable	Alt	Mitjà	Baix
Taules per a reunions	Alt	Mitjà	Baix
Cadires d'oficina	Alt	Mitjà	Baix
Prestatgeries i armaris	Alt	Mitjà	Baix
Cadires d'estudiants	Alt	Mitjà	Baix
Fonts de llum	Molt alt	Alt	Alt

Comentari general: el mobiliari pot estar elaborat a partir de materials molt diferents, com ara plàstic, fusta, metalls o vidres, per la qual cosa els riscos per als drets laborals en la cadena de subministrament depenen de cada producte. De manera general, pel que fa a les matèries primeres utilitzades, la traçabilitat és complexa. Convé assenyalar que s'ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017a).

Productes	Nivell de risc de violació dels drets humans per fase de producció		
	Productes d'ús mèdic ¹⁷²	Extracció de matèries primeres	Elaboració de components
Consumibles mèdics / subministraments	Alt	Alt	Alt
Instrumentes quirúrgics	Alt	Alt	Alt
Guants mèdics d'un sol ús	Alt	Alt	Alt
Guixos, benes	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt

Comentari general: els subministraments d'ús mèdic són variats i poden estar produïts en països on es detecten nivells mitjans i alts de violació dels drets humans i laborals com la Xina, el Pakistan, Malàisia o Tailàndia. Les cadenes de subministrament es caracteritzen per la seva complexitat i la dificultat de la traçabilitat vinculada amb la quantitat de subcontractistes. No obstant això, alguns països europeus també són productors, i en aquests casos els riscos són més baixos. De manera general, els riscos se situen tant en la fase d'extracció de les matèries primeres com en la producció. Es relacionen amb salaris precaris, hores extres excessives, manca de drets sindicals i treball infantil. Les persones migrants són les més vulnerables davant situacions de treball forçós i de discriminació. Convé assenyalar que s'ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017b).

¹⁷¹ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/furniture> . Convé assenyalar que Swedwatch ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017a).

¹⁷² <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/medical-consumablesupplies>

Productes	Nivell de risc de violació dels drets humans per fase de producció		
	Extracció de matèries primeres	Elaboració de components	Assemblatge
Material d'oficina¹⁷³	Alt	Alt	Mitjà-alt
Piles	Molt alt	Alt	Alt
Pissarres blanques	Alt	Mitjà-alt	Baix
Bolígrafs	Alt	Alt	Mitjà-alt
Grapes i clips	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt
Cartutxos de tòner	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt
Calendaris	Alt	Alt	Mitjà-alt

Comentari general: els materials d'oficina són molt variats (s'hi inclouen bolígrafs, objectes metàl·lics com les grapadores, paper, etcètera). Les cadenes de subministrament en aquest sector són complexes i fragmentades, per la qual cosa la traçabilitat és limitada. De manera general, hi ha riscos des de l'extracció de matèries primeres fins a l'assemblatge. Es produeixen principalment a Àsia (en particular, a la Xina), en països que es caracteritzen per salaris precaris, hores extra excessives, manca de seguretat i riscos per a la salut, i explotació de persones migrants. Existeixen informes de fàbriques de material d'oficina a la Xina amb exemples de treball infantil. Convé assenyalar que s'ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017c).

Productes	Nivell de risc de violació dels drets humans per fase de producció		
	Extracció de matèries primeres	Elaboració de components	Assemblatge
Joguines i material d'esport¹⁷⁴	Alt	Alt	Alt
Gronxadors i tobogans	Mitjà-alt	Mitjà-alt	Baix
Estores	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt
Pilotes	Alt	Alt	Alt
Cordes per saltar	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt
Raquetes	Alt	Alt	Alt
Marcadors i llapis de colors	Alt	Alt	Alt
Joguines	Alt	Alt	Alt

Comentari general: en aquest sector s'integren una gran varietat de productes per a les activitats esportives d'interior i exterior. La producció a gran escala té lloc als països del Sud global. Els articles lleugers s'importen de països asiàtics, mentre que els equips més grans (tobogans, gronxadors, etcètera) poden ser produïts a Europa. Per tant, els riscos varien molt d'un producte a l'altre. No obstant això, l'extracció de matèries primeres i la fabricació dels components solen tenir lloc en països considerats d'alt risc en termes de violació dels drets humans i d'impactes ambientals negatius. Un gran nombre d'informes sobre les indústries de fabricació de joguines i material d'esport als països asiàtics reporten salaris precaris, hores extra en excés, i entorns de treball perillosos amb exposició a la calor i a productes químics. Les persones més vulnerables són les migrants i les menors d'edat. Els productes que inclouen diferents tipus de plàstic

¹⁷³ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/office-supplies>

¹⁷⁴ <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/play-and-sports-equipment>

solen estar vinculats a problemes de salut i seguretat, així com a més riscos de contaminació. Convé assenyalar que s'ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017d).

Productes	Nivell de risc de violació dels drets humans per fase de producció		
	Extracció de matèries primeres	Elaboració de components	Assemblatge
Roba de treball, calçat i tèxtils ¹⁷⁵	Alt	Alt	Alt
Roba de treball a l'aire lliure	Molt alt	Alt	Alt
Roba de treball d'interior, tovalloles	Alt	Alt	Alt
Calçat de protecció	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt
Guants protectors	Molt alt	Alt	Alt
Mascaretes d'un sol ús	Alt	Mitjà-alt	Mitjà-alt

Comentari general: la indústria tèxtil se sustenta en un gran nombre d'empreses i subcontractistes especialitzades en la producció ràpida i barata. Les persones que treballen en la indústria a la Xina, Indonèsia, l'Índia, el Pakistan i Bangladesh, en particular en la indústria del calçat i del cuir, estan exposades a alts riscos, a sobrecàrrega de treball, i manipulen productes químics perillosos. A l'Índia en particular, el treball infantil és freqüent en el sector. I es reporten nivells d'ingrés per sota del salari digne. Alguns dels països exportadors han ratificat els convenis fonamentals de l'OIT sobre drets laborals, però les restriccions a la llibertat d'associació són freqüents. Així mateix, hi ha un grau d'inseguretat laboral important, tal com van demostrar els dramàtics accidents a Bangladesh (incendis, esfondrament d'edificis, etcètera). Convé assenyalar que s'ha efectuat una anàlisi detallada per encàrrec de DIFI, que es troba a Swedwatch (2017e).

¹⁷⁵<https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products/textiles-workwear-and-footwear>

Annex V. Síntesi de les instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat vigents a Barcelona

Amb l'objectiu de complementar l'apartat 3.1, a continuació es proporciona una síntesi de les instruccions tècniques elaborades per l'Ajuntament de Barcelona per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat.¹⁷⁶ La informació s'ha recopilat examinant també l'"Informe de sostenibilitat 2017. Seguiment de les instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat" (Ajuntament de Barcelona, 2017d) i el Pla de contractació pública sostenible 2018 (Ajuntament de Barcelona, 2018c).

Electricitat

La instrucció tècnica¹⁷⁷ especifica l'obligatorietat que el 100% de l'energia subministrada a l'Ajuntament de Barcelona sigui verda, amb garantia d'origen d'energia renovable o de cogeneració d'alta eficiència. Això es va aconseguir per primer cop el 2017. S'estima que l'estalvi en termes d'emissions va ser de 64.938,18 tones de CO₂eq (Ajuntament de Barcelona 2017d, 4). Barcelona Energia, la comercialitzadora elèctrica pública metropolitana, subministra als edificis i equipaments municipals de l'Ajuntament de Barcelona. Està gestionada per TERSA, empresa pública. A partir del 2019, es preveu que obri el servei als equipaments de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a la ciutadania per a un màxim de 20.000 habitatges.¹⁷⁸

L'objectiu prioritari fixat per al 2018 va ser de mantenir l'adquisició del 100% d'electricitat verda amb garantia d'origen (GdO) de fonts renovables o de cogeneració d'alta eficiència (Ajuntament de Barcelona 2018c, 16).

Elements de comunicació

La instrucció tècnica¹⁷⁹ comprèn el disseny i la producció gràfica i digital, la publicada en la via pública, els objectes de promoció, i la distribució i instal·lació dels elements de comunicació. Les prioritats se situen en l'estalvi de recursos materials, en la garantia que la matèria primera és reciclada o sostenible, amb garanties de producció i origen sostenibles, en particular pel que fa al paper. Així mateix, es busca garantir l'eliminació de substàncies tòxiques en els productes. Es promouen bones pràctiques ambientals en l'execució del contracte, des de la producció fins al transport, la distribució i la gestió dels residus, en particular pel que fa als embalatges.

Per a la selecció dels articles de promoció, és obligatori que l'empresa inclogui el màxim dels criteris de sostenibilitat següents:

¹⁷⁶ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/instruccions-de-contractacio_87901

¹⁷⁷ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/electricitat_87950

¹⁷⁸ <https://www.barcelonaenergia.cat/ca/comercialitzadora-publica-denergia/>

¹⁷⁹ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/elements-de-comunicacio_87956

- Criteris d'ecodisseny que minimitzin els impactes en tot el cicle de vida del producte, com els que inclouen ecoetiquetes de tipus I.
- Productes provinents del comerç just.
- Productes a partir de materials reciclats o d'origen renovable i compostable, menys contaminants (pintures amb base aquosa).
- Fabricació per empreses del tercer sector que es dediquen a la integració social i laboral.
- Comentari: s'observen clàusules sobre la mà d'obra en l'elaboració d'aquests materials.
- En la instrucció es proporcionen les característiques ambientals de diferents tipus de publicacions.

Al 2017, s'estimava que un 64% de les dependències i districtes utilitzaven paper reciclat en la producció d'elements de comunicació i que es van elaborar 7.800 banderoles de polipropilè monomaterial (sense PVC) (Ajuntament de Barcelona 2017d, 6).

Els objectius prioritaris per al 2018 (Ajuntament de Barcelona 2018c, 16) van ser els següents:

- Mantenir els criteris de qualitat ambiental i d'economia circular per als elements publicitaris i de comunicació en el contracte general de la Direcció de Comunicació.
- Aplicar de manera transversal l'ús de materials reciclats en els elements de comunicació de paper estàndards.

Equips informàtics

La instrucció tècnica¹⁸⁰ inclou els equips multifunció, els ordinadors de taula i els equips portàtils. No és obligatòria per a les petites impressores o fax, ni per als mòbils, tauletes o aparells similars, si bé els seus criteris estan recomanats per a aquests productes. Es recullen criteris com reduir les emissions (sonores, electromagnètiques, de substàncies nocives), instal·lar els equips amb configuracions d'estalvi energètic, assegurar el compromís de transparència sobre el compliment de les convencions bàsiques de l'OIT per part dels proveïdors, i minimitzar l'impacte associat als residus. Pel que fa a la cadena de subministrament, l'òrgan de contractació ha d'establir l'obligatorietat que les empreses es comprometin a treballar per adoptar mesures que garanteixin la transparència i unes bones condicions laborals, respectant com a mínim els convenis bàsics de l'OIT, al llarg de la cadena de valor de tots els productes subministrats. Per a això, es preveu sol·licitar que presentin com a part de l'oferta un document que detalli les mesures preses en aquest sentit. També es postula l'obligatorietat que l'empresa signi un compromís d'atendre i col·laborar amb les demandes i iniciatives de l'Ajuntament.

Al 2017, l'Ajuntament de Barcelona va adquirir 545 ordinadors i 352 portàtils amb criteris ambientals i socials. En el contracte també es va incorporar una clàusula per garantir el compliment dels drets laborals en la cadena de subministrament, en el marc d'Electronics Watch (Ajuntament de Barcelona 2017d, 9). D'altra banda, entre els reptes que es van plantejar per al 2018 hi havia el desplegament dels criteris en tots els grans contractes i com a mínim en el 80% de les àrees i districtes de l'Ajuntament.

¹⁸⁰ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/equips-informatics_87966

A tall d'exemple de l'aplicació de la instrucció, cal destacar que en el plec per a una adquisició de l'Institut Municipal d'Informàtica (IMI) 2017 (amb un pressupost de més d'un milió d'euros IVA inclòs)¹⁸¹ s'inclouen, dins dels aspectes tècnics, els aspectes ecològics següents: el licitador ha de presentar la documentació específica certificada pel fabricant respecte al compliment de la normativa RoHS sobre la reducció de la utilització de substàncies perilloses, la possibilitat de reciclatge i els continguts i emissions dels ordinadors portàtils. En concret, l'empresa ha d'especificar:

- Actualitzacions possibles
- Reciclatge dels materials de fabricació
- Eficiència energètica de l'equip
- Emissions, nivell de soroll i nivell de radiacions
- Material d'embalatge usat

En les **condicions generals d'execució**, s'inclou una clàusula d'Electronics Watch segons la qual la persona responsable per part de l'empresa s'ha de comprometre a complir la diligència deguda pel que fa als drets laborals i normes de seguretat en les cadenes de producció de les fàbriques on es produeixen tots els béns electrònics adquirits. És a dir, que es compleixi el que estableix el codi de normes laborals elaborat per Electronics Watch. En els deu dies posteriors a la formalització del contracte, l'empresa ha de lliurar el Pla de compliment del contractista. I cada sis mesos ha de lliurar un informe detallat sobre el desplegament, així com lliurar el pla actualitzat. Aquest pla inclou les pràctiques dels seus proveïdors que poden provocar o contribuir a l'incompliment del codi de normes laborals. Així mateix, ha d'informar de com l'empresa exerceix la seva influència per gestionar aquestes pràctiques. L'empresa també ha de lliurar el formulari de divulgació, i cada sis mesos ha de confirmar si s'han elaborat informes d'auditoria industrial en qualsevol de les fàbriques on es produeixen els béns electrònics. L'empresa ha d'exercir la seva influència perquè l'equip de monitoratge independent d'Electronics Watch pugui accedir a les fàbriques de producció dels béns electrònics mitjançant visites no anunciades, entrevistar les persones treballadores sense la presència dels seus supervisors, i analitzar els registres de les fàbriques (convenis col·lectius, registre d'hores de treball, etcètera).

Esdeveniments

La instrucció tècnica¹⁸² inclou la gestió general, els elements de comunicació i difusió, la neteja i recollida de residus, el servei d'àpats, la mobilitat i les instal·lacions dels esdeveniments. Inclou en aquest sentit l'ús de noves tecnologies i l'estalvi de recursos en la difusió, bones pràctiques ambientals en la neteja, prevenció i gestió de residus, el foment de l'agricultura ecològica i del comerç just, mesures ambientals en els espais de l'esdeveniment i l'allotjament de les persones participants, mobilitat sostenible mitjançant vehicles de baixes emissions, i la sensibilització ambiental de les persones assistents, així com la formació ambiental del personal.

Cal destacar que des del 2009 existeix un grup de treball d'esdeveniments sostenibles, integrat per responsables de l'organització d'esdeveniments festius, esportius i culturals que tenen lloc a Barcelona. Es col·labora també amb la Universitat Autònoma de Barcelona. Les accions d'ambientalització inclouen el monitoratge ambiental

¹⁸¹ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ppt_equips_imi_2017_92153.pdf

¹⁸² http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/esdeveniments_87972

(auditories de recollida selectiva, càlcul d'emissions de CO₂ associades a la mobilitat), i proves pilot d'introducció de criteris de sostenibilitat en la contractació d'esdeveniments i comunicació ambiental (Ajuntament de Barcelona 2017d, 14).

El 2017, en el marc de les festes majors de Gràcia, Sants i la Mercè i en les instal·lacions de Barcelona Serveis Municipals, es va contractar el subministrament de gots reutilitzables, i es va establir l'obligatorietat d'usar gots de vidre o de plàstic reutilitzable. A més, en la producció d'elements per al Grec 2017, el paper encarregat era reciclat, i es va establir que el material de producció de banderoles i lones havia de ser de polipropilè monomaterial (sense PVC), així com el fil dels cosits (Ajuntament de Barcelona 2017d, 12).

Com a prioritat per al 2018 es preveia elaborar un pla d'ambientalització i assegurar l'aplicació de les mesures d'ambientalització rellevants (mobilitat sostenible, gots reutilitzables, etcètera) (Ajuntament de Barcelona 2018c, 16).

Exposicions

Els continguts de la instrucció tècnica¹⁸³ van ser desenvolupats per l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB). L'Institut disposa a més del seu propi Pla estratègic de sostenibilitat. La instrucció s'aplica al disseny, la producció, el muntatge i el desmuntatge de l'exposició, als serveis d'alimentació i de contractació d'esdeveniments, als materials d'il·luminació, al transport i embalatge dels elements de l'exposició, als elements de comunicació i a la neteja de l'exposició. Els aspectes de sostenibilitat recollits consisteixen en equips i instal·lacions energèticament eficients, en elements de fusta provinents d'explotacions forestals sostenibles (certificació FSC, PEFC o equivalent, promoció d'espècies de fusta autòctona), en l'ús de productes amb qualitats ambientalment positives, en les bones pràctiques ambientals en la neteja, la prevenció i la gestió de residus, en un transport més eficient i sostenible i amb minimització d'embalatges, en el foment d'aliments provinents de l'agricultura ecològica i del comerç just, i en l'ús de noves tecnologies i d'estalvi de recursos en la comunicació. Del seguiment se n'encarrega la mateixa persona encarregada en l'àmbit tècnic del compliment de les clàusules del contracte.

Es considera rellevant apuntar que, si bé en el material d'il·luminació es consideren els aspectes d'eficiència energètica (LED), **no es preveu el respecte dels drets humans ni laborals en la fabricació de productes, els quals, com es pot veure en la taula sobre mobiliari de l'annex V, sí que solen tenir alts impactes socials i ambientals.**

¹⁸³ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/exposicions_88802

Fusta

L'Ajuntament de Barcelona ha desplegat des de fa anys una política de compra pública responsable de fusta provinent de la gestió forestal sostenible.¹⁸⁴ Al juliol de 2004 va aprovar, de manera pionera a l'Estat espanyol, un decret d'Alcaldia corresponent. Al novembre del 2013, l'Ajuntament es va adherir a la Coalició Europea per la Fusta Tropical Sostenible.¹⁸⁵ En aquest marc, es va comprometre a elaborar un Pla d'acció de fusta sostenible. Com a soci de la coalició esmentada i per revertir la tendència cap a la destrucció de boscos tropicals, tota la fusta adquirida no només ha de tenir garanties de legalitat, sinó també de sostenibilitat, i ha de disposar de certificació.

La instrucció tècnica¹⁸⁶ s'aplica en la redacció de projectes d'edificació o urbanització, l'execució d'obres, l'adquisició de mobiliari urbà o altres elements urbans. En el cas d'aquests últims, es busca complir amb les garanties de legalitat, en línia amb el Pla d'acció FLEGT de la Unió Europea i el Reglament europeu de la fusta (EUTR).¹⁸⁷ Els aspectes de sostenibilitat definits preveuen la fusta provinent d'explotacions forestals sostenibles (certificat FSC, PEFC o equivalent). En particular, s'integra la necessitat d'adquirir fusta tropical amb garanties de legalitat; fusta reciclada amb certificació (estàndard EPF Recycled Wood, FSC Recycled o equivalents); el foment de la fusta com a material de construcció sostenible i durable, i el foment de la diversificació d'espècies i de la fusta autòctona provinent de la gestió forestal sostenible. Per al seguiment, es disposa d'una Comissió de treball sobre la fusta, coordinada pel programa Ajuntament + Sostenible, que defineix formularis tipus per a la recopilació de la informació i el seguiment de la instrucció, i que contenen com a mínim la llista de la fusta amb dades generals i la còpia de certificats de gestió forestal sostenible per a cada element. Els responsables de contractes han d'emplenar aquests formularis i remetre'ls al programa. Els requeriments no només figuren en els plecs, sinó també en les especificacions tècniques, per la qual cosa se sol·liciten els certificats del país d'origen de la fusta.

Al 2017, el 99,6% de la fusta adquirida pel conjunt de les dependències de l'Ajuntament de Barcelona provenia d'explotacions forestals sostenibles (certificació FSC, PEFC o totes dues). En total, el volum de fusta adquirida va ser de 388,55 m². Des del 2016, BIMSA ha incorporat l'obligatorietat sobre la sostenibilitat de la compra de fusta destinada a l'edificació i les infraestructures. Així mateix, l'Institut Municipal de Parcs i Jardins ha establert de manera sistemàtica en els plecs tècnics l'obligatorietat d'usar fusta provinent de sistemes de gestió forestal sostenible, i es demana la certificació FSC per a les fustes tropicals i la certificació FSC o PEFC per a la fusta d'origen europeu (Ajuntament de Barcelona 2017d, 17).

Mobiliari d'oficina

¹⁸⁴ Els sistemes de certificació forestal són voluntaris i pretenen assegurar mitjançant una auditoria externa, feta per una entitat independent, que la fusta prové de boscos gestionats de manera sostenible. Aquests sistemes integren la traçabilitat al llarg de la cadena de subministrament, denominada "certificació de la cadena de custòdia". Els principals sistemes en l'àmbit internacional són FSC (Forest Stewardship Council) i PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification). Tots dos exigeixen el compliment de criteris de legalitat, ecològics, socials i econòmics (vegeu http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/fusta_87984).

¹⁸⁵ <http://www.europeansttc.com/>

¹⁸⁶ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/fusta_87984

¹⁸⁷ Aquest reglament inclou un sistema de diligència deguda que conté una avaluació dels riscos per països des d'on s'importa la fusta. A l'Estat espanyol, l'Associació Espanyola de Comerç i Indústria de la Fusta (AEIM) estableix el risc de cadascun d'aquests països d'origen.

La instrucció tècnica¹⁸⁸ s'aplica al mobiliari de direcció en els seus diferents nivells, a les cadires, sofàs i butaques, al mobiliari col·lectiu (sales d'espera, de reunions), i al mobiliari auxiliar i els complements. Entre els principals aspectes vinculats amb la sostenibilitat, destaca que la fusta ha de provenir d'explotacions forestals sostenibles i que els productes han de ser d'ecodisseny o ecoetiquetats, amb ús de matèries primeres reciclades o sostenibles i sense substàncies tòxiques, i es prioritza la durabilitat. Així mateix, s'apliquen criteris sobre la sostenibilitat dels embalatges i l'eficiència energètica quant a l'adquisició de complements. Pel que fa a l'ecodisseny i les ecoetiquetes, se'n podrà verificar el compliment mitjançant la presentació del Certificat UNE 150301 o UNE-EN-ISO 14006 o equivalent, la declaració jurada del fabricant de l'aplicació d'una anàlisi de cicle de vida (ACV) per a la millora ambiental del producte bàsic segons UNE-E-EN-ISO 14040 i 14044 o equivalent, o el certificat Ecoetiqueta tipus I del producte bàsic (etiqueta ecològica europea, Cigne Nòrdic, Àngel Blau o equivalent).

Atès que la compra de mobiliari es fa de manera centralitzada, els òrgans de contractació central han de garantir l'aplicació dels criteris, sigui mitjançant la redacció d'un plec propi, l'adhesió a acords marc o altres sistemes de compra centralitzada supramunicipals.

Crida l'atenció que **no s'estipulin en la instrucció criteris socials que busquin posar fi a la violació dels drets humans i laborals** en la producció del mobiliari. Tal com es detalla en l'apartat corresponent de l'annex IV, es tracta d'un sector de producció en què els riscos socials i ambientals poden ser considerables.

Paper

La instrucció tècnica¹⁸⁹ s'aplica al subministrament de paper d'ús general i als serveis que incloguin l'enviament de documents de treball o informes. Entre els criteris s'inclouen assegurar que el paper sigui 100% reciclatge i, en cas justificat de no ser-ho, la garantia que prové d'explotacions forestals sostenibles; la durabilitat de més de 100 anys, i l'exclusió i limitació de substàncies químiques.

Al 2017, el 89% del paper utilitzat en les dependències i districtes de l'Ajuntament de Barcelona era reciclat. I 16 dependències i districtes presenten un consum de paper reciclat superior al 80%. Els objectius plantejats per al 2018 consistien a aconseguir que l'ús del paper reciclat fos superior al 90% en el conjunt de l'Ajuntament i que cap àrea o districte estigués per sota del 75%. Entre els criteris ambientals que figuren en l'Acord marc per al subministrament de paper d'impressió i escriptura de la Generalitat de Catalunya, destaquen que el contingut en fibra reciclada ha de ser del 100% i certificat, i que almenys el 50% de les fibres del paper no reciclat han de provenir de boscos de gestió forestal sostenible, amb els certificats FSC, PEFC o equivalents (Ajuntament de Barcelona 2017d, 19).

Productes tèxtils

La instrucció tècnica¹⁹⁰ segueix les línies establertes pel Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022 i la Declaració institucional sobre comerç just de l'Ajuntament de Barcelona de 2002. S'aplica al subministrament de

¹⁸⁸ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/mobiliari-d-oficina_87990

¹⁸⁹ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/paper_87996

¹⁹⁰ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/productes-textils_88002

vestuari de treball, a l'adquisició d'altres productes tèxtils i als serveis que requereixen vestuari amb la imatge corporativa de l'Ajuntament. Els aspectes considerats en termes de sostenibilitat es basen en la limitació de substàncies tòxiques dels principals teixits, en la certificació dels productes finals i en el compromís ètic de l'empresa i dels seus proveïdors. En particular, es tenen en compte articles amb fibres sintètiques reciclables, articles de fibres naturals d'agricultura ecològica o de comerç just, la gestió ambiental de les peces de roba en desús i la reducció dels embalatges. Segons la instrucció, tots els òrgans de contractació estan obligats a complir-la, i han de garantir que en tots els casos s'apliquin els criteris ambientals, ètics i de comerç just corresponents segons el contracte, i adaptar-los en cas de necessitat.

D'altra banda, entre les prioritats que cal incloure en l'adquisició de tèxtils, la instrucció estipula que és obligatori comprar tèxtils procedents d'un procés de producció que respecti els drets bàsics al treball, la bona gestió ambiental i la prevenció de riscos laborals. Entre els criteris ambientals, ètics i de comerç just que s'han d'incloure en els plecs de contractació (sigui com a especificació tècnica o com a criteri d'adjudicació valorable), **de manera obligatòria** per a totes les compres, destaquen la necessitat d'acreditar que es pot garantir que els tèxtils i els materials emprats en la seva producció, fets de manera directa o mitjançant subcontractació, han estat elaborats respectant els drets bàsics al treball, recollits en la Declaració de l'Organització Internacional del Treball relativa als principis i drets fonamentals. Per a això, es disposa d'un **model de declaració**. En aquest model s'especifica, per exemple, quines són les dades completes (incloent-hi l'adreça completa i el país) de les empreses subministradores i de les empreses que han confeccionat els tèxtils. L'empresa que executa el contracte ha de garantir que la producció feta de manera directa o mitjançant subcontractació, així com els tèxtils i els materials utilitzats, han estat elaborats respectant els drets bàsics del treball, recollits en la Declaració de l'OIT relativa a principis i drets fonamentals. Per acreditar-ho, cal adjuntar el certificat del codi de conducta (SGE 21, SA 8000, Fair Wear Foundation, Made in Green o equivalents) o la certificació de l'auditoria realitzada per auditors externes (adjuntant-hi les dades completes de l'empresa certificadora). En el model de declaració s'afirma que si tots els productes són elaborats en les instal·lacions de l'empresa, i aquestes se situen en països membres de la Unió Europea, està eximida de presentar aquests certificats. També és obligatori que els principals teixits usats en la confecció de les peces de roba compleixin amb els requisits de limitació de la presència de substàncies químiques en el producte final, tal com es defineix en l'estàndard Oeko-Tex 100, Made in Green o equivalents. Per a això, es disposa d'un model de formulari de comprovació.

D'altra banda, d'acord amb la instrucció, l'òrgan de contractació pot determinar que alguns dels productes tèxtils compleixin els criteris establerts pel comerç just (d'acord amb la Comunicació de la Comissió Europea COM (99) 619 final), o que els articles de cotó siguin elaborats amb fibres naturals procedents d'explotacions de producció ecològica (segons el Reglament europeu CE 834/2007) o d'origen orgànic segons el Global Organic Textile Standard (GOTS), o normes equivalents. En termes del seguiment, s'estipula que mentre els responsables del programa Ajuntament + Sostenible no disposin d'un sistema automatitzat de seguiment de l'ambientalització de la contractació, el responsable del contracte ha de remetre al programa els plecs de contractació i la còpia de l'informe d'adjudicació, amb el detall de la valoració dels criteris ambientals de les ofertes.

El 2017, es va reportar que en la producció de 6.238 uniformes per als treballadors municipals, es va limitar la presència de substàncies químiques (complint els estàndards Oeko-Tex 100, Made in Green o equivalents) i es van respectar els drets laborals estipulats en la Declaració de l'OIT (Ajuntament de Barcelona 2017d, 21).

Els objectius marcats per al 2018 en aquest àmbit són els següents (Ajuntament de Barcelona 2018c, 16):

- Mantenir en els contractes de subministrament de roba de treball de personal propi (Parcs i Jardins, Guàrdia Urbana, Bombers, BSM) l'obligatorietat d'acreditar la garantia que els tèxtils provenen d'un procés de producció que respecta els drets bàsics al treball recollits en la Declaració de l'OIT relativa als principis i drets fonamentals. La forma d'acreditació es troba en la mateixa instrucció tècnica.
- En els contractes d'adquisició de vestuari, mantenir l'obligatorietat de limitar la presència de substàncies químiques en els principals teixits usats en la confecció de roba de treball.

Convé assenyalar que la **deslocalització cap a països de l'est d'Europa on poden ser més freqüents les violacions dels drets laborals** pot ser una realitat que s'ignora en decidir que les empreses puguin ser eximides de presentar els certificats referits anteriorment si les seves instal·lacions se situen en països membres de la UE. Es tracta d'un aspecte que s'hauria de monitorar millor per evitar que les empreses eludeixin les seves responsabilitats en aquest sector.

Projectes d'obres

La instrucció tècnica¹⁹¹ s'aplica a la redacció de projectes i l'execució d'obres d'arquitectura, espais públics i infraestructures dutes a terme pels diferents operadors municipals. Se sustenta, entre d'altres, en el Decret per a l'ambientalització de les obres, el qual ordena l'obligatorietat de la realització, en la fase del projecte, d'una memòria ambiental, i en la fase d'execució, d'un pla d'ambientalització que s'ha d'avaluar abans del replantejament de l'obra, sempre que el pressupost estimat per a l'obra sigui igual o superior a 450.000 euros i que no estigui subjecta a una avaluació d'impacte ambiental, d'acord amb la legislació vigent. La instrucció és de compliment obligat en els contractes subscrits per l'Ajuntament i les entitats dependents. Els òrgans de contractació municipals han de garantir en tots els casos la incorporació dels criteris ambientals en els plecs.

Els aspectes de sostenibilitat considerats busquen aconseguir l'autosuficiència energètica, hídrica i ambiental en els contractes de redacció de projectes i execució de les obres d'arquitectura, espai públic i infraestructures. S'hi inclouen també principis de l'economia circular i el foment de materials amb un impacte mínim, i la incorporació de sistemes i tecnologies TIC. Pel que fa als projectes d'edificació, es busca aconseguir un estàndard energètic mínim. En l'execució de les obres, la instrucció incorpora criteris relatius a millores en l'eficiència energètica, el confort i el manteniment. Entre els criteris generals d'autosuficiència energètica i ambiental, obligatoris per a totes les contractacions, s'inclou la construcció amb materials amb el mínim impacte possible en el seu cicle de vida.

¹⁹¹ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/projectes-d-obres_87978

Amb relació als **elements urbans**, la instrucció estipula que s'ha d'aplicar en els plecs de contractació, de manera obligatòria, la instrucció d'Alcaldia relativa a elements urbans¹⁹² de 2011, i **especialment els criteris socials i ambientals sobre el compliment de les normes de l'OIT, el compromís ètic de l'empresa i la gestió sostenible dels proveïdors**, així com la **petjada ecològica** dels elements urbans (extracció sostenible de la matèria primera com la fusta, el granit, etcètera). Segons aquesta instrucció (punt 5d), els proveïdors d'elements urbans han de garantir que s'han produït i fabricat en condicions laborals adequades i dignes, respectant els drets bàsics recollits en la declaració de l'OIT, amb especial cura d'evitar el treball infantil. A més, els proveïdors han d'aportar les certificacions corresponents vigents de producció justa i gestió sostenible. La instrucció crea també la **Comissió d'Elements Urbans** (punt 15), encarregada de vetllar perquè tots els operadors municipals compleixin amb les disposicions de la instrucció.

D'acord amb la instrucció d'Alcaldia relativa a elements urbans,¹⁹³ aquests es classifiquen en els grups següents:

- Urbanització: vorades, guals, paviments, escocells, reixes, tapes, paviments
- Seguretat: baranes, pilons, xinxetes, tancs i elements de ventilació
- Comunicació: senyalització, publicitat, informació
- Il·luminació: suports, enllumenat, quadres de control de l'enllumenat
- Arbrat
- Mobiliari urbà: bancs i cadires, jardineres, fonts, aparca-bicicletes, jocs infantils
- Serveis: transport públic, telefonia, xarxa de comunicacions, correus, neteja (contenidors), lavabos, aparcaments, comercials (quioscos de diaris, flors, begudes i productes alimentaris)

Entre els **criteris per a la redacció de projectes d'edificació**, considerats com a obligatoris, destaquen els que estan a favor de l'economia circular. En aquest sentit, la instrucció requereix que l'òrgan de contractació pot establir en els plecs de redacció dels projectes una llista de criteris d'exclusió per a materials de construcció. Per exemple, els que contenen metalls pesants o els que són tòxics, cancerígens, etcètera. A més, pot valorar les característiques ambientalment positives o establir l'obligatorietat de **complir criteris ambientals com, per exemple, l'ús de materials que compleixin alguna de les ecoetiquetes oficials** (tipus I), o que disposin d'informació ambiental relacionada amb el seu cicle de vida (EPD, Environmental Product Declaration, LCA, Life Cycle Analysis), de tipus II i III.

El 2017, BIMSA, que representa una part important del conjunt d'obres municipals, va redactar 43 projectes d'espai públic i infraestructures. El 92% dels plecs d'aquests projectes van incloure 7 dels 9 criteris ambientals determinats per la instrucció tècnica. BIMSA va redactar també 9 projectes d'edificació, en els plecs dels quals es van integrar plenament 3 dels 11 criteris ambientals, i 6 altres en més de la meitat dels projectes.

Els objectius per al 2018 van consistir a aplicar la instrucció tècnica en el 100% dels projectes de BIMSA, i incloure en els plecs de redacció dels projectes d'edificació una lletra mínima de qualificació energètica igual o superior a B. De manera addicional, es preveia estendre l'aplicació dels criteris de sostenibilitat al conjunt d'operadors de l'Ajuntament de Barcelona (Ajuntament de Barcelona 2017d, 24).

¹⁹² http://www.ajsosteniblebcn.cat/instruccio_elements_urbans_2011_7989.pdf

¹⁹³ http://www.ajsosteniblebcn.cat/instruccio_elements_urbans_2011_7989.pdf

Serveis d'alimentació

La instrucció tècnica¹⁹⁴ se sustenta en el Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022 i en la Declaració institucional sobre el comerç just del 2002. S'aplica als serveis de menjadors de les escoles bressol municipals (servei d'àpats permanent), al servei d'àpats puntual i als serveis de venda automàtica (*vending*). També s'aplica a altres contractes més amplis, com per exemple la gestió integral d'equipaments, centres municipals, etcètera, "sempre que la seva implementació sigui compatible i no perjudiqui la qualitat del servei objecte del contracte". Estipula que és prioritària la introducció d'aliments bàsics i manufacturats provinents de l'agricultura ecològica i del comerç just. Per això, s'han de valorar les ofertes de serveis que més utilitzin aquests productes. La presència d'aquesta mena d'aliments s'ha de consolidar i incrementar de manera progressiva.

Pel que fa a l'**origen i la qualitat dels productes** (aplicables al servei d'àpats permanent, al servei d'àpats puntual i a la venda automàtica), l'òrgan de contractació ha de requerir que les fruites i verdures siguin fresques i de temporada, d'acord amb un calendari establert. A més, pot establir que determinats productes provenguin de l'agricultura ecològica (certificació europea). Progressivament, la llista de productes ecològics es pot estendre, en la mesura que sigui possible, a productes elaborats com els cereals i derivats, productes lactis, sucres i llegums. El sucre, cafè, xocolata i te han de ser, alguns o tots, d'agricultura ecològica i comerç just (d'acord amb la COM (99) 619 final). En les màquines de refrescos, com a mínim, la beguda ha de ser d'agricultura ecològica o de comerç just, o procedir d'empreses d'inserció o centres especials de treball.¹⁹⁵ No s'admetrà l'oferta de cap producte sotmès a l'obligatorietat de l'etiquetatge OMG perquè conté organismes modificats genèticament, d'acord amb el Reglament 1830/2003/CE del Parlament Europeu i del Consell. A més, es pot establir l'obligatorietat o valorar la possibilitat que l'empresa informi les persones usuàries potencials de les característiques dels productes, per promoure'n el coneixement i consum, més enllà de la venda automàtica. Es pot incloure com a criteri d'adjudicació valorable que l'oli d'oliva procedeixi de l'agricultura ecològica, i anar-hi incorporant que el peix o els productes de la mar disposin d'una certificació de procedència controlada i sostenible (tipus MSC, Friends of the Sea o equivalents). També es pot ampliar l'oferta de productes ecològics o de comerç just més enllà dels mínims requerits. Així mateix, la instrucció es refereix a materials i productes ecològics per a la preparació de taula, la cuina i la neteja, l'eficiència energètica de la maquinària utilitzada, les bones pràctiques de prevenció i bona gestió de residus i la formació ambiental del personal.

El 2017, més del 90% dels aliments servits en escoles bressol municipals provenien de l'agricultura ecològica, i les verdures van ser de temporada. Els objectius plantejats per al 2018 van consistir a mantenir que en el 100% dels contractes dels menjadors de les escoles bressol s'incorporin aliments frescos, de temporada i d'agricultura ecològica; estendre la incorporació de criteris ambientals en la contractació de serveis de servei d'àpats puntuals, i iniciar la incorporació dels criteris de manera uniforme en els serveis de venda automàtica dels edificis municipals (Ajuntament de Barcelona 2017d, 27). Tal com s'apunta en l'apartat 4.1, el 2019 es va innovar en aquest aspecte.

¹⁹⁴ http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/serveis-d-alimentacio_87943

¹⁹⁵ Per exemple, en el Plec de condicions tècniques per a la instal·lació i explotació de màquines de venda automàtica del Consorci del Museu de Ciències Naturals de Barcelona (http://www.ajsosteniblebcn.cat/ppt_vending_museu_nat_94622.pdf) s'inclouen diversos dels criteris de sostenibilitat.

Neteja i recollida de residus d'edificis

La instrucció tècnica¹⁹⁶ se sustenta en el Compromís ciutadà per a la sostenibilitat (2012-2022), en el Pla de prevenció de residus municipals de Barcelona (2012-2020) i en el Pla metropolità de residus municipals. Integra, com a aspectes de sostenibilitat, limitar l'ús de determinats productes amb càrrega contaminant elevada, innecessaris o amb envasos que siguin difícilment reciclables; fomentar l'ús de productes de neteja efectius, amb menys càrrega contaminant; ajustos dels horaris del servei per millorar l'eficiència energètica i l'aprofitament de la llum natural, i bones pràctiques ambientals en l'execució del servei i la formació del personal. Els criteris s'apliquen als productes següents: articles de paper i cartó o cel·lulosa (100% reciclat i com a alternativa productes elaborats amb fibres de fustes amb garantia de legalitat, un mínim de 50% de fibres provinents d'explotacions forestals sostenibles segons els estàndards FSC, PEFC o equivalents o fibra recuperada), articles de plàstic, productes químics de neteja i sabó de mans.

El 2017, la neteja i recollida de residus de 404 edificis municipals incorporava criteris ambientals. El plec en el qual es van integrar va ser per al subministrament de cabines sanitàries portàtils, urinaris, contenidors i emmagatzematge per a les festes majors i altres esdeveniments al districte de Gràcia. El contracte de neteja dels edificis i locals municipals de la Gerència de Recursos estava vigent des del 2016, i el contracte de serveis de neteja d'equipaments de l'ICUB es va ambientalitzar el 2016. Els objectius plantejats per al 2018 van consistir en el manteniment de l'obligatorietat que els quatre productes generals de neteja tinguin el mínim de càrrega contaminant (ecoetiqueta), a més de mantenir l'obligatorietat de la recollida selectiva de residus dels edificis municipals (Ajuntament de Barcelona 2017d, 29).

Vehicles

La instrucció tècnica¹⁹⁷ se sustenta en el Compromís ciutadà per a la sostenibilitat 2012-2022, en el Pla d'energia, canvi climàtic i de qualitat de l'aire (2011-2020), en el Pla de millora de la qualitat de l'aire (2015-2018) i en el Programa de mesures contra la contaminació atmosfèrica (2016). A més, se situa en el marc del Pla Clima (2018-2030), en línia amb el compromís assumit per la ciutat amb la signatura del Pacte d'alcaldes per l'energia i el clima (2017). Abasta tots els contractes d'adquisició de vehicles d'ús ordinari (incloses les modalitats de *leasing* o *renting*), i els contractes de serveis que requereixin l'ús de vehicles. No s'aplica directament a la maquinària, als vehicles pesants ni als autobusos, però assenjala línies i prioritats que poden orientar la contractació d'aquests últims. La instrucció estableix una priorització per tipus de vehicle, que va del nivell més exigent al menys exigent: elèctrics, híbrids endollables, híbrids no endollables i de gas amb distintiu eco, i tèrmics de gas i de gasolina amb distintiu C. Els criteris ambientals bàsics que s'apliquen es refereixen, per als vehicles elèctrics, híbrids i endollables, a la potència màxima, l'autonomia normalitzada, la vida útil de les bateries i la recàrrega ràpida de les bateries. Pel que fa als vehicles tèrmics i híbrids no endollables, es considera la potència màxima, les emissions de gasos contaminants, el consum mitjà de combustible i les emissions de CO₂. Entre les característiques ambientals opcionals valorables com a millores, es valora la possibilitat acreditada de l'ús de

¹⁹⁶ <http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/serveis-de-neteja-i-recollida-de-residus-d-edificis> 88008

¹⁹⁷ <http://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/120507>

biocarburants (bioetanol o biodièsel) en mescla superior al 10% per als vehicles convencionals de gasolina i gasoil.

Al 2017, el 56% dels vehicles adquirits incloïen tecnologies de baix impacte ambiental, i el 39% eren elèctrics. El 33% de la flota de l'Ajuntament incloïa biocombustibles. I el conjunt dels vehicles, inclosos camions i d'altres, funcionaven amb tecnologies de baix impacte ambiental (en total, el 56% de la flota). Si se n'exclouen els biocombustibles, el percentatge era igualment elevat (el 44%).

Per al 2018 es van plantejar com a objectius doblar el percentatge de vehicles de baixes emissions adquirits per la flota municipal; considerar les prioritats dels vehicles referits en la instrucció corresponent en la fase prèvia de totes les licitacions; elaborar un pla de compra de vehicles que inclogui l'exclusió dels turismes dièsel, reduint-los al 50%, i una reducció de l'adquisició de furgonetes dièsel (Ajuntament de Barcelona 2017d, 31-32).

A tall d'exemple de la posada en pràctica de la instrucció, es recorda que al 2018 la Gerència de Seguretat i Prevenció de l'Ajuntament de Barcelona va signar un contracte d'arrendament de 145 turismes híbrids per a la Guàrdia Urbana, incloent-hi mesures de contractació pública sostenible. S'avalua que l'estalvi en termes d'emissions és de 51,9 tones de CO₂ per any. Crida l'atenció que no s'estipuli cap criteri social en la fabricació dels vehicles i que s'assumeixi automàticament que el fet d'utilitzar biocombustibles (més correctament denominats "agrocombustibles") constitueixi una resposta davant els objectius de sostenibilitat ambiental. En la indústria automotriu i, sobretot, en el procés de fabricació, es produeixen conflictes socials i ambientals importants. A més, des de mitjan anys 2000, s'ha apuntat el cost social i ambiental inherent a la producció dels agrocombustibles, amb conseqüències greus al Sud global (Vargas 2009).

Annex VI. Empreses contractades el 2017 que han estat vinculades a la vulneració dels drets humans i del medi ambient

Com a arxius adjunts hi ha:

Annex VI_A: Llista de proveïdors beneficiats per la contractació pública de Barcelona i que han estat vinculats amb vulneracions dels drets humans i del medi ambient, o que pertanyen a grups empresarials implicats en vulneracions.

Annex VI_B: Llista d'empreses afavorides pels contractes adjudicats el 2017 i nombre de casos de vulneració dels drets humans i el medi ambient registrats en les fonts de la base de dades elaborada per a l'estudi.

Annex VII. Llistats de contractes adjudicats i per adjudicar

Com a arxius adjunts hi ha:

Annex VII_A: Llista de contractes adjudicats pel Grup municipal de l'Ajuntament de Barcelona el 2015, el 2016 i el 2017, per ordre d'importància (volum), inclosos els noms dels proveïdors i dels òrgans de contractació.

Annex VII_B: El Pla de contractació del Grup municipal de l'Ajuntament de Barcelona per al 2019, inclosos els contractes previstos, per ordre d'importància (VEC), assenyalant els que requereixen una atenció prioritària pels riscos potencials de vulneració dels drets humans i del medi ambient en la cadena de subministrament.

Annex VIII. Recomanacions per a cada fase de contractació (complementàries al capítol 6)

Es considera que la Guia per a la protecció i promoció dels drets humans en la contractació pública elaborada per Tornos (2017) conté plantejaments importants en termes del marge d'acció i les vies d'actuació que tenen a la seva disposició els ens locals a través de la contractació estratègica, per avançar en el respecte dels drets humans i del medi ambient. Per tant, en les recomanacions que es presenten a continuació, s'han reprès algunes de les propostes de Tornos, i s'han ampliat a partir dels elements considerats al llarg d'aquest informe.

En aquest sentit, la Guia per a la protecció i promoció dels drets humans en la contractació pública, així com els documents complementaris a aquesta produïts per la campanya 99,3% Responsable, proposen la **incorporació de clàusules socials que garanteixin el respecte dels drets humans per part de les empreses en totes les fases del procediment de contractació**. Aquestes clàusules es poden introduir com a criteris d'admissió, d'adjudicació o condicions especials d'execució de compliment obligatori en l'execució del contracte (Tornos 2017, 35). Concretament, proposa mesures per prevenir la vulneració dels drets humans limitant l'accés a la contractació d'empreses que no els respectin, afavorir la protecció i promoció dels drets amb mesures positives a favor de les empreses que compleixin amb aquests requisits, i penalitzar les empreses en els casos en què s'evidenciï la vulneració (Tornos 2017, 35). És important recordar que la guia estableix una vulneració dels drets humans **a partir de l'existència d'una resolució administrativa ferma o una sentència ferma que condemni l'empresa, per part de l'Administració espanyola o un altre Estat democràtic, o les Nacions Unides**.

D'acord amb Tornos, en principi, d'acord amb la legislació europea i espanyola, les mesures que cal introduir en el procés de contractació han de tenir relació amb l'objecte del contracte.¹⁹⁸ **No obstant això, recomanen que, per la necessitat imperant de protecció i defensa dels drets humans, aquesta es consideri una "intervenció transversal"** present en tots els contractes. Així, "qualsevol empresa que tingui la intenció de contractar amb l'Administració ha de respectar els drets humans" (Tornos 2017, 38).

Fase de preparació del contracte

La primera oportunitat d'integrar aspectes socials en un contracte públic es presenta en el **moment de l'elecció de l'objecte del contracte**. Tal com vam veure amb l'exemple de l'Ajuntament de Madrid en l'Acord marc per al subministrament d'energia, existeix la jurisprudència necessària sobre aquest tema. A més, és important recordar que en la legislació espanyola (LCSP 2017), l'article 99.1 permet que l'objecte del contracte incorpori innovacions socials o ambientals que millorin la sostenibilitat dels béns, obres o serveis contractats. En el mateix sentit, d'acord amb la Junta Consultiva de Contractació d'Aragó (2016), res no impedeix la inclusió d'una "precisió social" de l'objecte del contracte (Pozo 2018). En aquesta fase, Tornos recomana la inclusió de l'obligació de respectar els drets humans en les normes de referència (Tornos 2017, 39).

¹⁹⁸ Alhora, les mesures han de respectar la legislació comunitària sobre la lliure concurrència, la llibertat d'accés a les licitacions, la publicitat i la transparència dels procediments, la no discriminació i la igualtat de tracte entre els candidats.

La introducció de clàusules socials i de drets humans pot implicar un encariment inicial de la contractació pública, encara que això no hauria de ser necessàriament així perquè les empreses estan obligades a complir els drets humans. En tot cas, el que és clar és que s'aconseguiria una rendibilitat social i econòmica superior amb la contractació estratègica.

De manera similar, el Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya estipula que, en la definició mateixa del contracte, es poden establir clàusules per a una compra ètica (vinculant, per exemple, l'objecte en si al comerç just) o ambientals (per exemple, subministrament de productes 100% lliures d'un producte contaminant) (Govern de Catalunya 2017, 39 i 42). Per ajudar les unitats gestores en aquesta fase, l'Administració pot elaborar un catàleg d'alternatives, condicions, criteris o elements socials, d'ocupació o mediambientals (Pozo 2018).

Fase de selecció o adjudicació

En la **fase de selecció**, els articles 71 i 72 de l'LCSP (2017) determinen que no es poden contractar empreses que hagin estat condemnades pel tràfic d'éssers humans, hagin comès delictes contra els drets de les persones treballadores, hagin estat condemnades per mitjà d'una sanció ferma per infraccions en matèria d'estrangeria, o hagin estat sancionades amb caràcter ferm per infracció greu en material professional d'integració laboral, igualtat d'oportunitats i no discriminació de les persones amb diversitat funcional. No obstant això, la **guia proposa descartar de la contractació les empreses que estiguin involucrades en** "qualsevol vulneració de drets humans declarada per resolució judicial o administrativa ferma, sigui aquesta emesa en territori espanyol o a l'estranger" (Tornos 2017, 39).

En el cas específic de la Resolució 31/36, de 24 de març de 2016, del Consell de Drets Humans de l'ONU, aquesta determina que les empreses que actuen en el marc de l'ocupació israeliana il·legal del territori palestí han de respectar els drets humans i el dret internacional humanitari i s'han d'abstenir de contribuir a les violacions derivades d'un conflicte. Quan es va editar la guia, l'ONU estava acabant de recollir les dades de les empreses que operaven en els territoris ocupats de Palestina i que n'obtenien beneficis econòmics. El 2018 es va acabar d'elaborar aquesta base de dades, i actualment l'ONU es troba en fase de negociació amb les empreses sobre les quals s'ha recollit la informació. Acabat aquest procés de diàleg, s'espera que la informació es faci pública el 2020. Pel que fa a la contractació pública, aquesta base de dades de l'ONU haurà de permetre excloure aquestes empreses dels processos de licitació (Tornos 2017, 40).

Així mateix, la guia estipula que les empreses licitadores han de manifestar el compliment dels drets humans presentant una **declaració responsable**. Aquesta declaració manifesta que, en tota l'activitat de l'empresa, així com de les entitats filials que en depenguin, es respecten els drets humans. Això en el marc de l'objecte del contracte i la seva execució, però també de manera general. Aquesta declaració ha de ser aprovada pel nivell directiu més alt de l'empresa i ha de precisar quines mesures es duran a terme per garantir el respecte dels drets humans, i s'ha de fer pública i difondre per al personal de l'empresa. Així mateix, s'ha de **preveure un monitoratge intern** del compliment d'aquestes mesures i reaccions davant els incompliments que puguin ocórrer (Tornos 2017, 40-41).

Dins dels criteris d'adjudicació es poden fer valer segells o certificats de comerç just, de respecte a les condicions mediambientals o de certificació de les condicions laborals i de drets humans al llarg de la cadena de subministrament. El que és fonamental és que cadascun d'aquests segells es relacioni adequadament amb l'objecte del contracte. També s'ha de procurar que a les petites i mitjanes empreses no se'ls demanin certificacions que requereixin inversions que sobrepassen la seva capacitat.

Alguns exemples són els següents:

- ISO 20400: estàndard per a la compra sostenible. És l'ISO que millor recull la traçabilitat del cicle de vida més afí a l'article 148.
- ISO 26000: responsabilitat social.
- Segell SA8000: determina l'avaluació de la cadena de subministrament al llarg de tota la cadena de contractació. Té especificacions per a diversos tipus de sectors com el tèxtil, l'agroindústria, els minerals, la gestió mediambiental, els estàndards laborals, la producció animal i la salut, entre d'altres.
- Segells ecològics: Ecolabel, Ecocert, EU Organic Bio, Natrue, WWF, Sihicert.
- Segell local d'Agricultura ecològica: Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica - SEAE o Federació Espanyola de Productes Ecològics - Fepeco.
- Segells de cosmètica: Associació de Cosmètics Ecològics i Naturals Espanyola - ACENE.
- Segells de comerç just: Fairtrade.
- Segells per a productes fusters: Recipap.

Alhora, és important que en la fase d'adjudicació s'introdueixin clàusules amb èmfasis en el respecte dels drets humans, que amb el temps s'aniran incorporant com a criteris d'admissió.

El Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya recomana, per vetllar per la transparència fiscal, que les empreses contractades es comprometin al fet que els ingressos o beneficis procedents del contracte públic siguin declarats i tributatats íntegrament d'acord amb la legislació fiscal vigent, **sense que puguin usar domicilis fiscals inclosos en algun país de la llista de paradisos fiscals establerta per l'OCDE o la Comissió europea, sigui de manera directa o mitjançant les seves filials**. A més, l'empresa contractada i també les subcontractades han de presentar una declaració responsable en la qual es comprometen a complir amb la legislació tributària, laboral i de la seguretat social, i específicament a no dur a terme operacions financeres contràries a la normativa tributària en països que no tinguin normes sobre el control de capitals i estiguin considerats paradisos fiscals per la Unió Europea (Govern de Catalunya 2017, 40).

En el cas que **l'empresa no porti la declaració responsable, no s'admetrà la seva proposta**, d'acord amb la previsió general de l'article 95 de la Llei espanyola de contractació pública (Tornos 2017, 41). **Aquest compliment es pot incloure com a condició especial d'execució del contracte** (article 200.3 en relació amb l'article 211.f de l'LCSP 2017). L'article 202.4 de l'LCSP 2017 determina que el **compliment de les condicions especials d'execució és extensible a les empreses subcontractistes** (Tornos 2017, 41).

En la guia s'observa que, en determinats àmbits com l'electrònica, pot ser molt difícil per a les empreses acreditar l'origen de tots els equipaments. Més encara si es tracta de petites i mitjanes empreses. En aquests casos, la guia

recomana parlar de “diligència deguda”, i requerir a les empreses una diligència deguda efectiva en la relació amb els proveïdors (Tornos 2017, 42). Aquest procediment és el mateix que es proposa des d’Electronics Watch.

Com a condició de participació en la licitació, **també és possible demanar que les empreses incorporin en la seva oferta la cadena de subministraments, amb l’objectiu d’identificar les empreses que formen part de la producció del bé**, i poder verificar que respecten els drets humans. Aquesta exigència es fonamenta en l’article 89.1 de l’LCSP 2017 (Tornos 2017, 42). La guia recomana, a més, que l’autoritat adjudicatària exigeixi a l’empresa que trenqui la relació amb les empreses que formen part de la seva cadena de subministrament en els casos en què aquestes hagin estat condemnades per violació dels drets humans. En cas contrari, el contracte seria rescindit (Tornos 2017, 43).

En la **fase de selecció**, la guia proposa que les empreses licitadores incorporin en l’oferta un **programa de compliance** que es refereix a la protecció i promoció dels drets humans. Aquests programes no són obligatoris, però permeten demostrar davant les autoritats que l’empresa compleix i està compromesa amb les bones pràctiques en el seu sector. Els principis d’adjudicació poden ponderar el contingut elegible a la presència d’aquest programa. No obstant això, aquesta puntuació ha de ser limitada per evitar que es pugui considerar una mesura discriminatòria. A més, en ser programes amb costos tan elevats, es recomana que s’incorporin per a contractes grans, d’empreses amb una facturació elevada.

D’acord amb l’article 157.5 de la Llei espanyola, els òrgans administratius **poden requerir informes específics per a la verificació de les consideracions socials, ambientals i de respecte dels drets humans** (Tornos 2017, 45).

Segons el **Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya**, en la fase de selecció es pot incloure com a **criteri d’adjudicació** la valoració de la millora de les condicions de treball de la plantilla que executi el contracte, establertes per l’últim conveni col·lectiu sectorial vigent, en el qual s’emmarqui i desenvolupi la prestació contractual (posar nombre de punts). En el mateix sentit, es pot proposar valorar fins a un 25% sobre el total del barem les empreses que es comprometin a executar el contracte seguint criteris de qualitat laboral. Per exemple, la millora de les condicions laborals per sobre del conveni sectorial i territorial d’aplicació, la millora de les condicions de seguretat i salut laboral per sobre del compliment de la normativa, etcètera (Govern de Catalunya 2017, 33). En aquesta fase, el codi recomana establir criteris de selecció que atorguin més punts a les empreses que tinguin elaborat i apliquin voluntàriament un pla d’igualtat efectiva entre dones i homes (Govern de Catalunya 2017, 35). Així mateix, com a criteri d’adjudicació poden puntuar favorablement compromisos per part de les empreses d’utilitzar un percentatge mínim de productes de comerç just, i de manera creixent (10%, 30%, 50%) (Govern de Catalunya 2017, 39).

Aquestes disposicions generals són importants en el marc local i regional de Catalunya. No obstant això, la seva extensió amb criteris d’extraterritorialitat és més difícil de complir. Respecte d’això, se suggereix plantejar que també es poden millorar les condicions salarials mínimes al llarg de la cadena de subministrament, així com garantir l’estabilitat laboral de la plantilla. En aquests casos, n’hi hauria prou d’aportar la legislació laboral local dels països en els quals tingui lloc part del procés d’elaboració del producte, on s’especifiquin els salaris per categoria i grup, si aquest document existeix, o bé on es reportin els valors de salari mínim mensual vigent, les

subvencions de transport, els pagaments de la seguretat social local i l'IPC de l'última vigència. Aquesta seria una mesura interessant per permetre l'exigència d'estàndards laborals mínims als països del Nord i Sud globals (ajustant-los a les situacions locals) i que aportaria informació rellevant com a estàndard comparatiu per a l'òrgan de contractació.

La Resolució 16/2016 del Tribunal Administratiu de Contractació Pública (TACP) de la Comunitat de Madrid avala que l'Ajuntament **premiï en les licitacions aquelles empreses que disposin de millors condicions de treball per als seus empleats** (OMAL 2018, 19).¹⁹⁹

En la fase de selecció, el **Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya** recomana establir **criteris de desempat entre empreses** candidates que reforcin els criteris de la contractació responsable (Govern de Catalunya 2017, 48).

Fase d'execució

En la **fase d'execució**, la guia proposa que en les condicions especials que figuren en el document que formalitza el contracte **s'inclogui una clàusula amb l'obligació de respectar els drets humans**. Aquesta clàusula implica que l'empresa adjudicatària col·labori activament amb l'Administració pública a l'hora d'acreditar el compliment d'aquesta obligació. L'obligació també s'ha d'exigir a totes les empreses subcontractistes que participin en l'execució del contracte. L'incompliment de la condició especial pot comportar la imposició d'una sanció (articles 192.1, 202.1 de l'LCSP) o la resolució del contracte (articles 211.f de la llei espanyola) (Tornos 2017, 45).

Pel que fa al **Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya**, recomana en la **fase d'execució** que l'empresa assumeixi, com a condició especial d'execució, l'obligació d'aplicar a la plantilla que executa el contracte les condicions de treball establertes per l'últim conveni col·lectiu sectorial vigent. En cas de no existir un conveni així aplicable en el sector, l'òrgan de contractació pot fixar en el plec condicions laborals mínimes aplicables. Així mateix, es pot establir un percentatge màxim de persones treballadores amb contracte temporal en la plantilla del personal que executa el contracte (Govern de Catalunya 2017, 34). D'altra banda, es pot determinar, d'acord amb el codi, com a criteri d'execució, que **l'empresa contractada vetlli perquè, en l'execució del contracte, tots els productes utilitzats proveniguin d'empreses que compleixen amb les normes internacionals aprovades per l'OIT, les quals tenen com a objecte promoure els drets laborals, fomentar el treball decent i millorar la protecció social** (Govern de Catalunya 2017, 39). El codi també recomana puntuar favorablement l'ús de productes detallats provinents del comerç just. Així mateix, es poden establir requeriments mediambientals com a condició d'execució, vinculant l'empresa adjudicatària a executar el contracte d'una manera determinada: utilització d'energies renovables, ús de productes lliures de tòxics, formació, etcètera (Govern de Catalunya 2017, 42).

Seguiment del contracte

D'acord amb l'article 62 de l'LCSP (2017), els òrgans de contractació han de designar una persona responsable del contracte que en supervisi l'execució i adopti les decisions i dicti les instruccions necessàries per assegurar-

¹⁹⁹ <https://www.crisisycontratacionpublica.org/archives/5499>

ne la realització correcta. Aquesta persona responsable pot ser física o jurídica, vinculada a l'entitat contractant o aliena a aquesta. Sobre aquest tema, es pot establir com a condició dins del procés d'execució que l'empresa adjudicatària respongui a un qüestionari de seguiment, amb un model d'avaluació, o bé que la persona encarregada del seguiment pugui efectuar inspeccions de les instal·lacions i procediments (Tornos 2017, 47).

Com a condició especial d'execució del contracte, el **Codi de contractació pública socialment responsable de la Generalitat de Catalunya** recomana establir **una clàusula ètica que inclogui la col·laboració obligada amb l'òrgan de contractació per part de l'empresa en les actuacions destinades al seguiment o avaluació del compliment del contracte** (Govern de Catalunya 2017, 45).

D'acord amb Tornos (2017, 49), els mecanismes de seguiment i control poden sustentat-se en la proposta de creació d'un centre d'estudi i avaluació sobre els impactes de les empreses catalanes amb inversions en l'exterior, així com en la proposta de codi ètic de respecte dels drets humans encarregat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament a la Universitat Rovira i Virgili.

La guia proposa, en cas que els recursos ho permetin, l'establiment de comissions de seguiment en matèria de drets humans, com ja n'hi ha en la pràctica en el cas de les clàusules socials. En aquest sentit, la participació de les ONG i altres plataformes civils com a denunciants i informadores podria ser d'utilitat. Així mateix, proposa actuar des del Síndic de Greuges i els síndics municipals.

Annex IX. Xarxes on l'Ajuntament participa o seria útil i eficient participar

En l'àmbit local, l'Ajuntament de Barcelona participa en el Grup de treball sobre compra pública socialment responsable, conjuntament amb la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya, l'Associació de Municipis de Catalunya, Ferrocarrils de la Generalitat i diverses ONGD catalanes.

També és membre fundador de la campanya Procura+ de l'ICLEI (Local Governments for Sustainability) i participa en Electronics Watch, així com en xarxes regionals com la Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat, Eurociutats o la Xarxa Catalana de Compra Pública Ètica (Ajuntament de Barcelona 2017c). Així mateix, participa en el projecte Smart Procurement European Alliance (SPEA),²⁰⁰ el qual se centra en la millora de l'eficiència energètica en els edificis municipals amb l'objectiu d'incorporar-hi l'estalvi energètic i l'energia renovable a aquests edificis i de desenvolupar procediments de gestió sostenible a les ciutats de la Comunitat Europea.

Altres xarxes i plataformes en les quals podria tenir interès a participar l'Ajuntament són les següents:

- **International Learning Lab on Public Procurement and Human Rights:** consisteix en una xarxa de governs centrals i locals, agències de compra pública, ONG i persones de l'àmbit de l'acadèmia que propicia els intercanvis d'experiències i bones pràctiques sobre compra pública.²⁰¹
- **Grup Europeu sobre Contractació Pública Ètica:**²⁰² consisteix en una xarxa d'organitzacions, autoritats públiques i governs de diferents països europeus que busquen desenvolupar i promoure pràctiques de contractació pública ètica.
- **Programa One Planet Network SPP:** pretén ampliar l'impacte de la Iniciativa de contractació pública sostenible (SPPI), i col·labora estretament amb l'ICLEI, el Centre Ambiental de Desenvolupament del Ministeri d'Ecologia i Medi Ambient de la Xina, i el Ministeri d'Infraestructura i Gestió de l'Aigua dels Països Baixos.²⁰³
- **Projecte europeu PROBIS:** pretén promoure la sostenibilitat en les obres de construcció dels edificis públics europeus i compta amb la participació de diverses autoritats locals com l'ajuntament de Torí, la regió de Llombardia i l'Agència Andalusà d'Energia.²⁰⁴

²⁰⁰ <http://www.speaproject.eu/es>

²⁰¹ <https://www.hrprocurementlab.org/about/>

²⁰² <http://etiskhandel.no/noop/file.php?id=8629>

²⁰³ <http://www.oneplanetnetwork.org/sustainable-public-procurement/actors>

²⁰⁴ <https://www.probisproject.eu/partners/>

Bibliografia consultada

Documents de l'Ajuntament de Barcelona

- Ajuntament de Barcelona. *Decret d'Alcaldia S1/D/2016-1419 del 19 de maig de 2016* [en línia]. 2016a [última consulta: 6 d'abril de 2019]. Disponible en línia: https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/97327/4/acorincle_2016.pdf
- *Guia de contractació pública social* [en línia]. 2016b [última consulta: 3 d'abril de 2019]. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/sites/default/files/guia_contractacio_publica_social_cat_0.pdf
- “La contractació pública sostenible de l'Ajuntament de Barcelona i la Llei 9/2017 de contractes del sector públic: les mesures socials”. Presentació elaborada per la Gerència de Presidència i Economia, Barcelona, 21 novembre 2017a.
- *Decret d'Alcaldia S1/D2017-1271, de 24 d'abril, de contractació pública sostenible de l'Ajuntament de Barcelona* [en línia]. Maig de 2017b [última consulta: 3 d'abril de 2019]. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/sites/default/files/decret_dalcaldia_s1d2017-1271_de_24_dabril_de_contractacio_0.pdf
- *Guia de contractació pública ambiental* [en línia]. 2017c [última consulta: 5 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.ajsosteniblebcn.cat/guia-de-contratacion-publica-ambiental-es_87197.pdf
- *Informe de sostenibilitat 2017. Seguiment de les instruccions tècniques per a l'aplicació de criteris de sostenibilitat* [en línia]. 2017d [última consulta: 5 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.ajsosteniblebcn.cat/seguiment_instruccions_2017_116078.pdf
- *Guia de contractació pública innovadora* [en línia]. 2017e [última consulta: 5 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://ajuntament.barcelona.cat/digital/sites/default/files/guia_adt_guia_de_contratacio_esp_2017_af_p_df
- *Pla director de cooperació per a la justícia global de Barcelona 2018-2021* [en línia]. Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional, 2018a [última consulta: 14 de març de 2019]. Disponible en línia: http://ajuntament.barcelona.cat/relacionsinternacionalsicooperacio/sites/default/files/plan_director_cooperacion_2018-2021_cast_v.web_1.pdf
- *Aplicació de les noves guies i clàusules de contractació social i ambiental de l'Ajuntament en les entitats proveïdores de salut a Barcelona. Informe de resultats* [en línia]. Consorci de Salut i Social de Catalunya, 28 març 2018b [última consulta: 30 de març de 2019]. Disponible en línia: http://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu_documents/estudi_contractacio_publica_socialment_responsable.pdf
- *Pla de contractació pública sostenible 2018* [en línia]. 2018c [última consulta: 3 d'abril de 2019]. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/sites/default/files/pla_de_contractacio_publica_sostenible_2018_cat.pdf
- *Memòria 2017. Contractació pública. Grup municipal de l'Ajuntament de Barcelona* [en línia]. 2018d [última consulta: 5 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/sites/default/files/2017_memoria_contractacio_aj_bcn_i_grup_mpai.pdf

Normatives, documents d'altres autoritats de Catalunya, l'Estat espanyol i Europa i àmbit internacional

Ajuntament de Castelló. Instrucció per a la inclusió de criteris socials en la contractació pública de l'Ajuntament de Castelló [en línia]. 2012 [última consulta: 10 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.mitramiss.gob.es/redretos/es/contenidos/actualidad/2012/05/INSTRUCCION_CLAUSULAS_SOCIALES_Ayto_Castellon_2012-05-10.pdf

Ajuntament de Gijón. *Pliego de cláusulas particulares que han de regir la contratación del servicio de asistencia técnica una condición eficiente durante tres años. Exp. 2016000202. EMULSA* [en línia] 2016 [última consulta: 5 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.gijon.es/multimedia_objects/download?object_type=document&object_id=199055

Ajuntament de Loures. *Code of conduct for suppliers* [en línia]. 2012 [última consulta: 12 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.landmark-project.eu/fileadmin/files/en/Loures_CoC_ENG.pdf

BMA - British Medical Association. *In good hands. Tackling labour rights concerns in the manufacture of medical gloves* [en línia]. Publicació British Medical Association Medical Fair, Ethical Trade Group i European Working Group on Ethical Public Procurement, 2016 [última consulta: 24 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://www.bma.org.uk/collective-voice/influence/international/global-justice/fair-medical-trade/medical-gloves-report>

Comuna de Molenbeek-Saint-Jean. *Extrait du registre aux délibérations du Conseil Communal. Séance du 26.04.17* [en línia]. 26 d'abril de 2017 [última consulta: 5 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <http://www.molenbeek.irisnet.be/fr/fichiers/conseil/motion/2017/motion-marches-publics-fr.pdf>

Generalitat de Catalunya. *Codi de contractació pública socialment responsable* [en línia]. Direcció General de Contractació Pública, juny de 2017 [última consulta: 30 de març de 2019]. Disponible en línia: http://www.pamem.org/media/upload/arxius/transparencia/codi_cp_socialment_responsable_v1.pdf

Govern d'Espanya. *Plan de acción nacional de empresas y derechos humanos* [en línia]. 2017 [última consulta: 6 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/DerechosHumanos/Documents/170714%20PAN%20Empresas%20y%20Derechos%20Humanos.pdf>

— *Real decreto 1515/2018, de 28 de diciembre, por el que se crea la Comisión Interministerial para la incorporación de la metodología BIM en la contratación pública* [en línia]. Butlletí Oficial de l'Estat, 2 de febrer de 2019a [última consulta: 21 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://www.boe.es/boe/dias/2019/02/02/pdfs/BOE-A-2019-1368.pdf>

— *Orden PCI/86/2019, de 31 de enero, por la que se publica el Acuerdo del Consejo de Ministros de 7 de diciembre de 2018, por el que se aprueba el Plan de Contratación Pública Ecológica de la Administración General del Estado, sus organismos autónomos y las entidades gestoras de la Seguridad Social (2018-2025)* [en línia]. Butlletí Oficial de l'Estat, núm. 30, de 4 de febrer de 2019b [última consulta: 21 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2019/BOE-A-2019-1394-consolidado.pdf>

Junta Consultiva de Contractació Administrativa de la Comunitat Autònoma d'Aragó. *Informe 1/2006, de 14 de diciembre, de la Junta Consultiva de Contratación Administrativa de la Comunidad Autónoma de Aragón,*

- sobre “buenas prácticas medioambientales a considerar en la contratación de las obras públicas” [en línea]. 2006 [última consulta: 4 d’abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.aragon.es/estaticos/ImportFiles/15/docs/Areas/InformeActuacionesJuntaConsultiva/Informes/2006/INFORME_1_2006_14_DIC.pdf
- Informe 16/2015, de 4 de noviembre, de la Junta Consultiva de Contratación Administrativa de la Comunidad Autónoma de Aragón. Asunto: Algunas cuestiones derivadas de la incorporación de aspectos sociales en los contratos de la Administración de la Comunidad Autónoma de Aragón [en línea]. 2015 [última consulta: 3 d’abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.aragon.es/estaticos/GobiernoAragon/OrganosConsultivos/JuntaConsultivaContratacionAdministrativa/Areas/02_Informes_Actuaciones/INFORME_16%202015_ASPECTOS_%20SOCIALES_DGA.pdf
- LCSP - Llei de contractes del sector públic. *Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del Sector Público, por la que se transponen al ordenamiento jurídico español las Directivas del Parlamento Europeo y del Consejo 2014/23/UE y 2014/24/UE, de 26 de febrero de 2014* [en línea]. BOE núm. 272, 9 de noviembre de 2017 [última consulta: 24 de març de 2019]. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>
- McCaughey, K. *Presentation on the Region of Stockholm*. Presentació durant el webinar de març de 2019 organitzat per Procura.
- Moniteur Belge. *Loi relative aux marchés publics. 17 juin 2016* [en línea]. 14 de juliol de 2016, núm. 44219 [última consulta: 5 d’abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.publicprocurement.be/sites/default/files/documents/2016_06_17_loi_marches_publics_wet_overheidsopdrachten_0.pdf
- NSSPP - National Secretariat Sustainable Public Procurement. *Sustainable Public Procurement. Guidance for contract terms*. Sweden’s county councils and regions, 2017
- OCDE - Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic. *Guía de diligencia debida de la OCDE para la gestión responsable de las cadenas de suministro de minerales procedentes de zonas de conflicto y de alto riesgo* [en línea]. 2013 [última consulta: 2 de maig de 2019]. Disponible en línea: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/august/tradoc_157249.pdf
- OMC - Organització Mundial del Comerç. *Acuerdo revisado sobre contratación pública* [en línea]. 2014 [última consulta: 19 d’abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.wto.org/spanish/docs_s/legal_s/rev-gpr-94_01_s.pdf
- ONU - Organització de les Nacions Unides. *Principios rectores sobre empresas y derechos humanos* [en línea]. 2011 [última consulta: 6 d’abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_SP.pdf
- OSCE - Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa. *Directrices modelo sobre medidas gubernamentales para prevenir la trata con fines de explotación laboral en las cadenas de suministro* [en línea]. 2018 [última consulta: 4 d’abril de 2019]. Disponible en línea: <https://www.osce.org/es/secretariat/408509?download=true>

Parlament de Catalunya. “Moció 223/X del Parlament de Catalunya, sobre les externalitzacions, els subcontractes i les privatitzacions dels serveis públics” [en línia]. Número d’expedient: 302-00300/10, 19 juny 2015 [última consulta: 3 d’abril de 2019]. Disponible en línia: <https://www.parlament.cat/getdocie/10014675>

Parlament del Regne Unit. *Human Rights and Business 2017: Promoting responsibility and ensuring accountability. Government Response to the Committee’s Sixth Report of Session 2016-17* [en línia]. 2018 [última consulta: 15 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://publications.parliament.uk/pa/jt201719/jtselect/jtrights/686/686.pdf>

PNUMA - Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient. *¿Por qué adoptar un enfoque de ciclo de vida?* [en línia]. 2004 [última consulta: 20 d’abril de 2019]. Disponible en línia: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1731Why_take_a_life_cycle_approach_ES.pdf
 — *Global Review of Sustainable Public Procurement* [en línia]. 2017 [última consulta: 21 d’abril de 2019]. Disponible en línia: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/20919/GlobalReview_Sust_Procurement.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SPP Regions - Regional Networks for Sustainable Procurement. *Arrendament de 145 vehicles híbrids per a la Guàrdia Urbana de Barcelona* [en línia]. 2018 [última consulta: 3 de maig de 2019]. Disponible en línia: http://www.sppregions.eu/fileadmin/user_upload/Tenders/Xarxa/SPP_Regions_Tender_turismes_hibrids_GUB_CA_Final.pdf

Swedwatch. *Risk-assessment for products within five categories: furniture* [en línia]. 2017a [última consulta: 20 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/riskassessment_furniture_2017.pdf
 — *Risk-assessment for products within five categories: medical supplies* [en línia] 2017b [última consulta: 20 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/riskassessment_medical_supplies_2017_.pdf
 — *Risk-assessment for products within five categories: office supplies* [en línia]. 2017c [última consulta: 20 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/riskassessment_office_supplies_2017.pdf
 — *Risk-assessment for products within five categories: Play and sports equipment* [en línia]. 2017d [última consulta: 20 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/riskassessment_play_and_sports_equipment_2017.pdf
 — *Risk-assessment for products within five categories: Workwear, footwear and textile* [en línia]. 2017e [última consulta: 20 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/riskassessments_workwear_footwear_textile_2017_0.pdf

UE - Unió Europea. *Comunicación interpretativa de la Comisión sobre la legislación comunitaria de contratos públicos y las posibilidades de integrar aspectos sociales en dichos contratos* [en línia]. COM(2001) 566 final, 15 d’octubre de 2001 [última consulta: 20 d’abril de 2019]. Disponible en línia: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/ES/1-2001-566-ES-F1-1.Pdf>

— *Adquisiciones sociales. Una guía para considerar aspectos sociales en las contrataciones públicas* [en línia]. 2010 [última consulta: 15 d’abril de 2019]. Disponible en línia:

<http://www.prodetur.es/prodetur/AlfrescoFileTransferServlet?action=download&ref=dafd3637-7c45-47e6-bbb0-cce13b4726d3>

- *Versión consolidada del Tratado de Funcionamiento de la Unión Europea* [en línia]. 2012 [última consulta: 19 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=ES>
- *Directiva 2014/24/UE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 26 de febrero de 2014, sobre contratación pública y por la que se deroga la Directiva 2004/18/CE* [en línia]. Diario Oficial de la Unión Europea, 28 de març de 2014 [última consulta: 23 de març de 2019]. Disponible en línia: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>
- *Adquisiciones ecológicas. Manual sobre la contratación pública ecológica. 3.ª edición* [en línia]. 2016 [última consulta: 19 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_2016_es.pdf

Informes sobre contractació pública a l'Estat espanyol i a altres països europeus elaborat per personal expert, centres de recerca i organitzacions socials

Fresnillo, I. *Contractació pública responsable i clàusules socials per revertir la desigualtat de gènere*. Oportunitats i límits. Barcelona, 2018

Ihobe. *Guía compra pública verde y análisis de costes de ciclo de vida* [en línia]. 2016 [última consulta: 19 d'abril de 2019]. Disponible en línia: https://www.crisisycontratacionpublica.org/wp-content/uploads/2017/09/guia-compra-verde-LCC_cast_web.pdf

ILL - International Learning Lab on Public Procurement and Human Rights. *Public Procurement and Human Rights: A Survey on Twenty Jurisdictions* [en línia]. Juliol de 2016 [última consulta: 27 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://www.hrprocurementlab.org/wp-content/uploads/2016/06/Public-Procurement-and-Human-Rights-A-Survey-of-Twenty-Jurisdictions-Final.pdf>

Lafede.cat. *Les obligacions extraterritorials en la compra pública de l'Ajuntament de Barcelona*. 2019.

Mendoza, J., Román, C. i Hernández, M. *Consideraciones sociales y ambientales (y otras novedades) en la nueva Ley de contratos del sector público* [en línia]. Govern de Canàries, Comissionat d'Inclusió Social i Lluita contra la Pobresa, 2018 [última consulta: 1 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://contratacionpublicaresponsable.org/documentos/guias/CONTRATOS%20SECTOR%20P%C3%9ABLIC O.PDF>

Methven O'Brien, C. *Essential Services, Public Procurement and Human Rights in Europe* [en línia]. University of Groningen Faculty of Law Research Paper No. 22/2015, 2015 [última consulta: 24 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2600832_code2084525.pdf?abstractid=2591898&mirid=1

- NAPP - National Agency for Public Procurement (Suècia). *Mapping Initiatives for Ethical Public Procurement in Europe* [en línia]. 2017 [última consulta: 13 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.upphandlingsmyndigheten.se/globalassets/publikationer/rapporter/rapport_2017_6_mappin_g_initiatives_webb.pdf
- OMAL - Observatori de Multinacionals a l'Amèrica Llatina. *La contratación pública del Ayuntamiento de Madrid. ¿Un cambio de modelo frente al poder de las grandes empresas?* Informe OMAL núm. 21/2018, juliol de 2018
- ODHE - Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània. *El respeto de los derechos humanos en los procesos de contratación pública de suministros y servicios de seguridad* [en línia]. 2017 [última consulta: 29 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <http://www.odhe.cat/download/1009/>
- *El sector de la construcción y las infraestructuras* [en línia]. 2018 [última consulta: 28 de maig de 2019]. Disponible en línia: <http://www.odhe.cat/es/el-sector-de-la-construccion-y-las-infraestructuras/>
- Pozo, E. “Las cláusulas sociales y medioambientales en la nueva Ley 9/2017, de Contratos del Sector Público” [en línia]. 9 de març de 2018 [última consulta: 27 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://elderecho.com/las-clausulas-sociales-y-medioambientales-en-la-nueva-ley-92017-de-contratos-del-sector-publico>
- Pozo, A. i Llistar, D. *Són necessaris criteris de pau i drets humans en la contractació pública de la Generalitat de Catalunya?* Observatori del Deute en la Globalització i Centre Delàs, 9 de desembre de 2008.
- REAS - Red de Redes de Economía Alternativa y Solidaria. *Propuestas de enmiendas a los Proyectos de Ley de Contratos del Sector Público* [en línia]. Novembre de 2016 [última consulta: 20 d'abril de 2019]. Disponible en línia: https://contratacionpublicaresponsable.org/documentos/legislacion/propuestas_ley_contratos_ReasRdR.pdf
- Sancroft. *The Sancroft-Tussel Report. Eliminating modern slavery in public procurement* [en línia]. Segona edició, 2018 [última consulta: 16 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://sancroft.com/wp-content/uploads/2017/11/The-Sancroft-Tussell-Report-1.pdf>
- SETEM i Opcions. *La inclusió d'aspectes ambientals, socials i de bon govern a la contractació pública* [en línia]. 2018 [última consulta: 2 de maig de 2019]. Disponible en línia: <http://www.setem.org/setem ftp/catalunya/casos-compra-publica.pdf>
- The Landmark Project. *Buenas prácticas en contratación pública responsable. Experiencias de verificación en Europa* [en línia]. 2012 [última consulta: 5 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.landmark-project.eu/fileadmin/files/es/LANDMARK-SPANISH_Good_Practice.pdf
- *Experiencias de éxito en compra pública socialmente responsable* [en línia]. 2014 [última consulta: 13 d'abril de 2019]. Disponible en línia: http://www.landmark-project.eu/fileadmin/files/de/Bremen_AFZ/LANDMARK2014-CAST.pdf
- Tornos Abogados. *Guía para la protección y la promoción de los derechos humanos en la contratación pública* [en línia]. Publicat per NOVACT, Servicio Civil Internacional de Catalunya i Nexes Interculturals de Joves per Europa, 2017 [última consulta: 16 de març de 2019]. Disponible a: <http://993responsable.org/descarga/guia-993-responsable-cast/>

Monografies, informes i documents sobre vulneració dels drets humans o del medi ambient per part de les empreses transnacionals

Alianza por la Solidaridad. *Caso RENACE-COBRA (ACS). La hidroeléctrica que destruye derechos en Guatemala* [en línia]. 2016 [última consulta: 25 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://www.alianzaporlasolidaridad.org/wp-content/uploads/Maq.-Tierra3.pdf>

Amis de la Terre France i Action Aid France. *End of the road for transnational corporations? From a groundbreaking French law to a UN Treaty* [en línia]. 2017 [última consulta: 5 de juny de 2019]. Disponible en línia: <http://www.amisdelaterre.org/Report-End-of-the-road-for-transnational-corporations-From-a-groundbreaking.html>

Amnistía Internacional. *Isla del Tesoro. Cómo se están beneficiando las empresas de los abusos a las personas refugiadas en Nauru por Australia* [en línia]. 2017 [última consulta: 26 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1259422017SPANISH.PDF>

Campaña Global. *Tratado sobre empresas transnacionales y sus cadenas de suministro con respecto a los derechos humanos* [en línia]. 2017 [última consulta: 15 de març de 2019]. Disponible en línia: <https://www.stopcorporateimpunity.org/wp-content/uploads/2017/11/Tratdo-ES -FINAL.pdf>

Centre Delàs. *Indra Sistemas: arms for war and the militarisation of borders* [en línia]. Fitxa publicada en el marc de l'informe "El vínculo entre la UE y la impunidad empresarial. La construcción del tratado vinculante de la ONU sobre empresas transnacionales y derechos humanos, ENCO, 2018 [última consulta: 4 de juny de 2019]. Disponible en línia: https://multinationales.org/IMG/pdf/encofactsheet09_indra.pdf

CETIM - Centre Europa Tercer Món. *Impunidad de empresas transnacionales* [en línia]. Ginebra, 2016 [última consulta: 16 de març de 2019]. Disponible en línia: <https://www.cetim.ch/wp-content/uploads/br-impunit%C3%A9-fusionn%C3%A9-esp.pdf>

CHRB - Corporate Human Rights Benchmark. *2018 Key Findings. Apparel, Agricultural Products and Extractives Companies* [en línia]. 2018 [última consulta: 24 d'abril de 2019]. Disponible en línia: <https://www.corporatebenchmark.org/sites/default/files/documents/CHRBKeyFindings2018.pdf>

CIEDH - Centre d'Informació sobre Empreses i Drets Humans. *México: Empresas y Derechos Humanos* [en línia]. 2016 [última consulta: 5 de maig de 2019]. Disponible en línia: https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/documents/Informe_Mx_Empresas_DDHH_68_0.pdf

Consell de Drets Humans de les Nacions Unides. *Resolución 26/9 "Elaboración de un instrumento internacional jurídicamente vinculante sobre las empresas transnacionales y otras empresas con respecto a los derechos humanos"* [en línia]. Organització de les Nacions Unides [última consulta: 14 de març de 2019]. Disponible en línia: <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/RES/26/9&Lang=S>

Ecologistes en Acció. *El IBEX 35 en guerra contra la vida* [en línia]. 2018 [última consulta: 23 de maig de 2019]. Disponible en línia: http://omal.info/IMG/pdf/2018_el_ibex_35_en_guerra_contra_la_vida.pdf

- ENCO - European Network of Corporate Observatories. *El vínculo entre la UE y la impunidad empresarial. La construcción del tratado vinculante de la ONU sobre empresas transnacionales y derechos humanos* [en línea]. Publicació d'ENCO, TNI, CETIM, Amis de la Terre, Observatoire des Multinationales, OMAL, FOEE, 2018 [última consulta: 1 d'abril de 2019]. Disponible en línea: https://www.tni.org/files/publication-downloads/el_vinculo_entre_la_ue_y_la_impunidad_empresarial.pdf
- Guamán, A. i Prieto, J. *La impunidad de las empresas transnacionales por violaciones de derechos humanos y ambientales. El caso Chevron: paradigma de la necesidad de normas vinculantes para garantizar el derecho al acceso a la reparación de víctimas de crímenes corporativos* [en línea]. Informe elaborat per a l'oficina de l'eurodiputada Lola Sánchez Caldentey, 2019 [última consulta: 18 de maig de 2019]. Disponible en línea: https://www.stopcorporateimpunity.org/wp-content/uploads/2019/04/INFORME_-La-Impunidad-de-las-Empresas-Transnacionales-El-Caso-Chevron.pdf
- Hernández Zubizarreta, J. *Las empresas transnacionales frente a los derechos humanos: historia de una asimetría normativa* [en línea]. Bilbao: Hegoa, 2009 [última consulta: 10 de març de 2019]. Disponible en línea: http://publicaciones.hegoa.ehu.es/uploads/pdfs/79/Empresas_transnacionales_frente_a_los_derechos_hu manos.pdf?1488539221
- Hernández Zubizarreta, J. i Ramiro, P. *Contra la Lex Mercatoria. Propuestas y alternativas para dismantelar el poder de las empresas transnacionales*. Barcelona: Icaria Editorial, 2015.
- ODG - Observatori del Deute en la Globalització. *Los riesgos de las asociaciones público-privadas en infraestructuras* [en línea]. 2019 [última consulta: 4 de juny de 2019]. Disponible en línea: <https://odg.cat/wp-content/uploads/2019/02/Informe-APP-cast-web.pdf>
- OMAL - Observatori de Multinacionals a l'Amèrica Llatina. *Diccionario crítico de empresas transnacionales* [en línea]. 2019 [última consulta: 19 de maig de 2019]. Disponible en línea: <http://omal.info/spip.php?rubrique31>
- PE - Parlament Europeu. *Resolución sobre la responsabilidad de las empresas por violaciones graves de los derechos humanos en terceros países* [en línea]. 19 de juliol de 2016 [última consulta: 6 d'abril de 2019]. Disponible en línea: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0243_ES.html
- Pigrau, A. "Acción exterior, empresas transnacionales y derechos humanos: marco jurídico general". Presentació en la Jornada de Formació Interna organitzada per Lafede.cat. Barcelona, 20 de febrer de 2015.
- Taula per Mèxic. *Informe empresas españolas y derechos humanos en México 2017* [en línea]. 2018 [última consulta: 25 de maig de 2019]. Disponible en línea: <https://www.taulapermexic.org/wp-content/uploads/2018/05/Informe-Empresas-DDDH-2017.pdf>
- TPP - Tribunal Permanent dels Pobles. *Audiencia de Barcelona sobre los espacios de "no-derecho". Sesión sobre la violación de los derechos de las personas migrantes y refugiadas* [en línea]. Barcelona, 2018 [última consulta: 2 de juny de 2019]. Disponible en línea: http://permanentpeopletribunal.org/wp-content/uploads/2018/08/DECLARACION-FINAL-BARCELONA-2018_CAST.doc.pdf
- *Documento final sobre la violación de los derechos humanos de las personas migrantes y refugiadas* [en línea]. Brussel·les, 2019 [última consulta: 2 de juny de 2019]. Disponible en línea: <http://permanentpeopletribunal.org/wp-content/uploads/2019/04/DOCUMENTO-FINAL-BRUSELAS-12-DE-ABRIL-2019.pdf>

Vargas, M. (coord.) *Extraterritorialidad. Mecanismos de control frente a la vulneración de los derechos por empresas transnacionales* [en línia]. *Policy paper* encarregat per l'Observatori del Deute en la Globalització, 2015 [última consulta: 15 de març de 2019]. Disponible en línia: <https://odg.cat/es/publicacion/extraterritorialitat-control-vulneracio-drets/>

Vargas, M. i Brennan, B. (coord.). *Impunidad S.A. Herramientas de reflexión sobre los "super derechos" y los "super poderes" del capital corporativo* [en línia]. 2012 [última consulta: 5 de maig de 2015]. Disponible en línia: https://www.tni.org/files/download/impunidad_sa.pdf

Altres publicacions

ACS - Actividades de Construcción y Servicios. Informe económico financiero 2018 [en línia]. 2018 [última consulta: 2 de juny de 2019]. Disponible en línia: https://www.grupoacs.com/ficheros_editor/File/03_accionistas_inversores/03_informe_anual/2018/Informe%20Econ%C3%B3mico%202018.pdf

Barreda, A. i Espinoza, R. "La destrucción de México ante el Tribunal Permanente de los Pueblos". *El Cotidiano*, núm. 172, 2012, p. 174.

Llistar, D. (coord.). *La responsabilitat exterior de Catalunya en la pèrdua de biodiversitat global*. ODG, encàrrec del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, 2012.

Llistar, D., i Jurado, A. *La responsabilitat exterior de l'economia i societat catalanes sobre la biodiversitat global*. Departament de Territori i Sostenibilitat, Generalitat de Catalunya, 2009.

Llistar, D. i Vargas, M. (coord.). *Las interferencias Unión Europea - América Latina y el Caribe ¿Asociación birregional o anticooperación?* [en línia]. Juny de 2012, col·lecció Informes ODG, núm. 5. Disponible en línia: http://www.odg.cat/sites/default/files/informe_interferencias_ue_alc_def.pdf
https://odg.cat/wp-content/uploads/2014/06/informe_interferencias_ue_alc_def_0.pdf

Vargas, M. (coord.) *Agrocombustibles. ¿Otro negocio es posible?* Barcelona: Icaria Editorial, 2009.
— *Proyectos territoriales antagónicos y anticooperación simbólica en las megainfraestructuras sudamericanas* [en línia]. Tesi doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya, Institut Universitari de Recerca en Ciència i Tecnologies de la Sostenibilitat, 2016 [última consulta: 4 de maig de 2019]. Disponible en línia: <https://www.tdx.cat/handle/10803/440529>